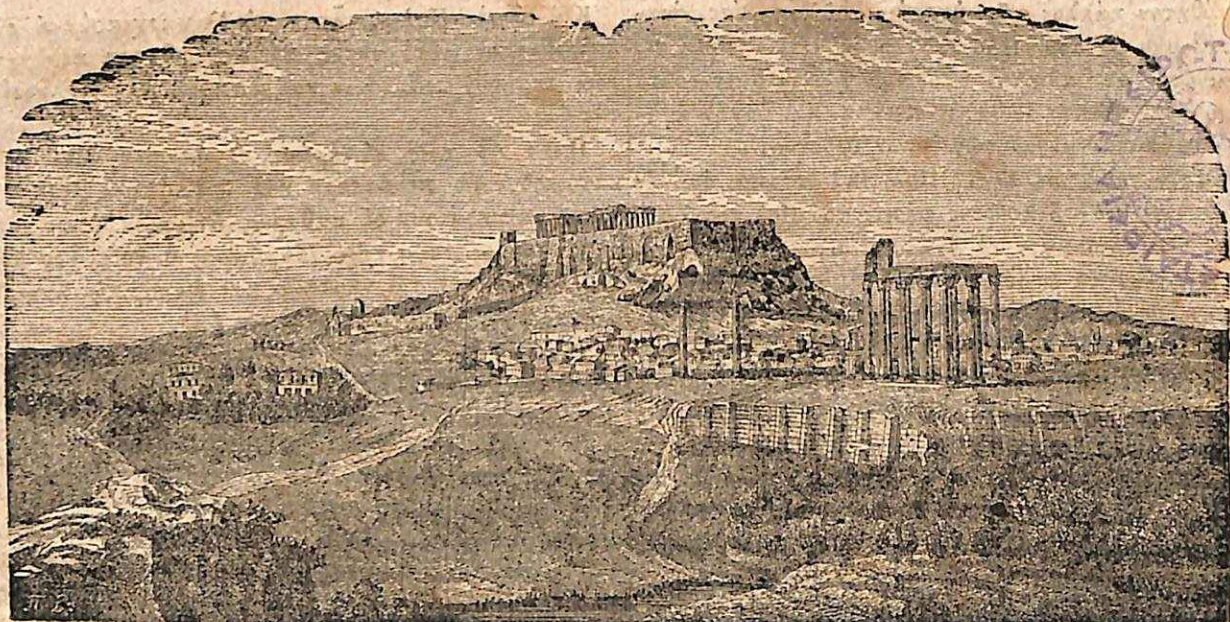

ΠΑΝΔΩΡΑ.

15 ΙΟΥΝΙΟΥ, 1858.

ΤΟΜΟΣ Θ'.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 198.

Τὴν 20 Μαΐου, ἑορτὴν ἐπέτειον τῆς εἰς τὸν
θρόνον ἀναβάσεως τοῦ Βασιλέως καὶ τῆς καθιδρύ-
σεως τοῦ Παρεπιστημίου, ὃ τῆς Πολιτικῆς Οἰκο-
νομίης καθηγητῆς Κ. Ι. Σοῦτσος ἀπήγγειλε τὸν
παρατιθέμενον λόγον, ὃν μετὰ μεγίστης προσο-
χῆς ἤκουσε, διὰ τὴν σπουδαιότητα αὐτοῦ, τὸ πο-
λυπληθὲς ἀκροατήριον, ἐκ κληρικῶν, πολλῶν ἐκ
τῶν ἐν τέλει καὶ ἄλλων ξένων καὶ ἡμεδαπῶν
συγκείμενον. Τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ λόγου τούτου,
ἀνακαλοῦντος ἀξιολόγους διατάξεις τοῦ δημοσίου
τῶν παλαιῶν Ἀθηναίων βίου, ἐνίοτε ὀρθωτέρας καὶ
τῶν παραδεδεγμένων κατὰ τοὺς χρόνους τούτους
ὅτε ἐπὶ τοσοῦτον προώδευσεν ἡ ἐπιστήμη, συνι-
στῶμεν τοῖς ἀναγνώσταις τῆς *Π α ρ δ ῶ ρ α*.

— 000 —

Ἀναλαβὼν τὴν ἐντολὴν ἣν δέδωκέ μοι ἡ Ἀκα-
δημικὴ Σύγκλητος, κατὰ τὴν ἐπέτειον ταύτην ἡ
μέραν, καθ' ἣν ὁ Σεβαστὸς ἡμῶν Βασιλεὺς νυδόκησε
νὰ καθιδρῶσῃ τὸ ἀνώτατον τοῦτο ἐκπαιδευτήριον
τὸ συμπυκνῶν ὡς ἐν μιᾷ πνευματικῇ ἐστίᾳ τὰς
διανοητικὰς ἀκτίνας τῆς ὅλης Ἑλληνικῆς φυλῆς, οὐ-
δόλως ἤλπισα ὅτι ἀπευθυνόμενος πρὸς ἀκροατήριον
σοφὸν καὶ ἐμβριθὲς ἱκανὸν νὰ πτοήσῃ καὶ τοὺς ἱκα-
νοτέρους ἐμοῦ, ἐδυνάμην διὰ τοῦ καινοφανοῦς
τῆς πράγματι νὰ ἀξιώθω τῆς εὐνοικῆς αὐτοῦ
προσοχῆς. Ἠλπισα ὅμως καὶ ἐλπίζω ὅτι θέλω τῷ

χει παρ' αὐτῷ φιλόφρονος ἀκροάσεως ἐπιλαμβανό-
μενος ζητήματος προσφιλοῦς εἰς πᾶσαν Ἑλληνικὴν
ψυχὴν, καθ' ὃ ἀναγομένου εἰς τὸν βίον τοῦ εὐκλεε-
στέρου μέλους τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς οἰκογενείας,
εἰς τὴν πολιτείαν τῶν Ἀθηναίων.

Κύριοι!

Ἀδιαλείπτως σπουδάζοντες καὶ ἐξερευνῶντες
τὴν καταγωγὴν, τὸν βίον, τὸ πολίτευμα, τὰ ἔργα
τοῦ νοῦς καὶ τῆς τέχνης τῶν δύο διασημοτέρων ἑ-
θνῶν τῆς ἀρχαιότητος, ἅτινα ἡ Θεοῖα Πρόνοια ἔτα-
ξεν ὡς τοὺς δύο ἐμπειροτέρους ὁδηγοὺς καὶ τοὺς
σοφωτέρους διδασκάλους τῶν νεωτέρων Εὐρωπαϊκῶν
ἐθνῶν, ἐλλόγως ἐμφιλοχωροῦμεν εἰς τὰ οὐσιωδέ-
στερα στοιχεῖα τὰ ἀπαρτίσαντα τὸν πολιτισμὸν αὐ-
τῶν, εἰς ὅ,τι πηρήγαγεν εὐγενέστερον καὶ τιμιώ-
τερον ἢ ἐξάίρετος αὐτῶν εὐφύια. Καὶ διὰ μὲν τῆς
μελέτης τῶν θρησκευμάτων, τῶν γλωσσῶν, τῶν
φιλοσοφικῶν καὶ ἐπιστημονικῶν συστημάτων τῆς
ἀρχαιότητος προσπαθοῦμεν νὰ ἀνακαλύψωμεν τὰ
μυστήρια τῆς διανοίας αὐτῶν καὶ τὰς ἀρχικὰς καὶ
θεμελιώδεις αὐτῶν ιδέας περὶ Θεοῦ, περὶ φύσεως,
περὶ ἀνθρώπου· ἐν δὲ τοῖς νόμοις, ἀνευρίσκομεν
τὰς περὶ Δικαίου, Ἐλευθερίας καὶ Ἰσωνομίας ἐπι-
κρατησάσας παρ' αὐτοῖς γνώμας.

Ἐπιμελῶς δὲ ἐγκύπτοντες εἰς τὰ φιλολογικὰ αὐ-
τῶν ἔργα, ἀποκαλύπτομεν τὰς ἐννοίας, τὰς πεποι-
θήσεις, τὰ πάθη, τὰς προλήψεις, τὰς συμφορὰς καὶ
περιπετείας τῶν ἐθνῶν τούτων, κατὰ τὰς διαφο-
ρους περιόδους τοῦ βίου αὐτῶν, ἢ θαυμάζοντες τὸ

ΔΩΡΕΑ

ΗΜΕΡΟΝ

ΑΡΧ.

Kizbas Kafanefi

1-19-83

33701

ἀμύθητον κάλλος τῆς ἀρχαίας καλλιτεχνίας, ἀνκράζομεν τὸ τοῦ Πλουτάρχου «Ὅτι ἐπανεῖ τις κακνότης αἰετίζοντο ὑπὸ τοῦ χρόνου διατηρούσα τὴν ὄψιν, ὥσπερ αἰθαλὲς πνεῦμα καὶ ψυχὴν ἀγῆρω καταμεμιγμένην τῶν ἔργων ἔχοντων.»

Τελευταῖον δὲ ἐν τῇ Πολιτικῇ ἱστορίᾳ, ἐμβλέπομεν εἰς τὰς διαφόρους φάσεις τοῦ Πολιτικοῦ αὐτῶν βίου, διορῶμεν τὰ δημόσια αὐτῶν ἔθνη καὶ γινώσκουμεν τὰ ἐσωτερικὰ καὶ ἐξωτερικὰ συμβεβηκότα, ἅτινα ὁπωσδήποτε συνετέλεσαν εἰς τὴν ἀκμὴν ἢ τὴν παρακμὴν, εἰς τὴν ἀνθρώπων καὶ κατὰ πτωσιν αὐτῶν.

Παρατηρήτεον δὲ ὅτι ἡ φιλολογικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ φιλοπονία, οἱ νόμοι, ὁ πολιτικὸς βίος δὲν συγκεφαλαιούσι τὸ ὅλον σύστημα τῆς παραγωγικῆς αὐτῶν δραστηριότητος.

Καθότι ἡ κοινωνία, ὑπὸ τὴν οικονομικὴν αὐτῆς μορφήν, παρίστανται τὴν ζωὴν εἰκόνα γιγαντιαίου ἐργαστασίου, ἐν ᾧ μυριάδες λογικῶν καὶ ἐλευθέρων πλάσματων, συναμιλλῶνται πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς πεπωμένης ἐντολῆς, ἣν δέδωκεν ἡμῖν ἡ προπατορικὴ ἀμαρτία, «ἐν ἰδρώτι τοῦ προσώπου σου φαγῇ τὸν ἄρτον σου.»

Ἄλλ' ἐπειδὴ τὸ οικονομικὸν πολίτευμα ἐκάστου ἔθνους, εἶναι τὸ πιστὸν ἐκμαγεῖον τῶν ἰδεῶν, τῶν ἀνακαλύψεων, τῆς κοινωνικῆς καταστάσεως, τοῦ πολιτεύματος καὶ τῶν κλιματολογικῶν αὐτοῦ περιστάσεων, ἅρα ὅπως δυνηθῶμεν νὰ λάβωμεν πλήρη καὶ ἀληθῆ γνῶσιν τοῦ ἔθνους τοῦ ὁποῦ ἀναζητοῦμεν τὰ ἔργα καὶ τὸν πολιτισμὸν, ἀνάγκη νὰ σπουδάσωμεν, καὶ τοὺς τρόπους τῆς φιλοπονίας αὐτοῦ, τὴν πρακτικὴν αὐτοῦ ἱκανότητα, τὰ ὕλικά καὶ ἡθικά ἐν γένει ὄργανα τῆς δραστηριότητος αὐτοῦ, τοὺς ἰδιωτικούς καὶ δημοσίους αὐτοῦ πόρους κτλ. ἐν ἁλλαις λέξεσιν, ἀνάγκη νὰ σπουδάζωμεν καὶ τὴν πολιτικὴν αὐτοῦ οἰκονομίαν, ἐν ᾗ κατοπτρίζεται ὑπὸ τινος ὕλικωτέραν μορφήν, ἡ πρωτότυπος ζεῖται ὑπὸ ἔθνους, τοῦ ὁποῦ ἐξερευνῶμεν τὸν βίον.

Τούτο θέλω ἐπιχειρήσει πραγματευόμενος περὶ Πολιτείας Ἀθηναίων, ἥτις συγκεφαλαιῶς ὅτι ὁ Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς παρήγαγεν εὐγενέστερον, τιμιώτερον καὶ διαρκέστερον.

Παλινοδρομοῦντες εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Σόλωνα καὶ μικρόν τι πρὸ αὐτῶν, εὐρίσκομεν ὅτι ἐκ τῆς ἀνωμαλίας τῶν οὐσιῶν καὶ τῆς φιλοχρηματίας καὶ πλεονεξίας τῶν κρατούντων, παρήχθησαν ἐν Ἀθῇ ναις διαίρεσεις καὶ σπαραγμοὶ ἐμφύλιοι, προκαλέσαντες πρῶτον μὲν τὴν νομοθεσίαν τοῦ Δράκοντος, ἥτις σκοπὸν προέθετο νὰ παγίωσιν τὴν ὀλιγαρχικὴν ἐξουσίαν τῶν εὐπατρίδων (1), καὶ δεύτερον τὴν κατ' αὐτῆς ἀντίδρασιν τῆς Κυλωνεῖου στάσεως (2). Τῶν μὲν ἰσχυρῶν καὶ πλουσιῶν ἀξιούντων αὐτῶν τερήσῃ τὴν ἀδικίαν καὶ καταθλιπτικὴν αὐτῶν ὑπεροχὴν, τῶν δὲ πενήτων καὶ τῶν ἀσθενεστέρων ἐπιζητούντων νὰ περιποιηθῶσιν εἰς ἐκτουὺς μέρους τοῦλάχιστον τῶν ὠφελημάτων, ὧν ἐκείνοι μετέχον.

Ἄρεις δὲ κυρίως πολιτικαὶ μερίδες διήρουν τὸν λαὸν κατὰ τὰς τοπικὰς διαίρεσεις τῆς Ἀττικῆς.

Καὶ οἱ μὲν Πεδεῖς ἦσαν οἱ ὀλιγαρχικοί, οἱ εὐπατρίδαι, οἱ κατέχοντες τὰ εὐπορώτερα κτήματα τῶν Ἀττικῶν πεδιάδων καὶ ἀπάσας τῆς πολιτείας τὰς ἀρχάς.

Παρὰ δὲ τοῖς Διακρίοις ἢ ὑπεραρχίοις, τοῖς κατοικοῦσι τὰ πενέστερα καὶ ὀρεινότερα μέρη τῆς χώρας, ἐπεκράτουν οἱ καθαρῶς δημοκρατικοί.

Καὶ τέλος παρὰ τοῖς Παράλοις ἢ τοῖς δημιουργοῖς, δηλ. παρὰ τῷ ναυτικῷ καὶ ἐμπορικῷ λαῷ, οἱ μικτὸν ἐπιζητούντες πολίτευμα (3).

Τότε λοιπὸν τῆς τῶν πενήτων πρὸς τοὺς πλουσίους ἀνωμαλίας ὥσπερ ἀκμὴν λαβούσης, οὐκ ὀλίγοι ἐπίστευον ὅτι ἡ πόλις δὲν θέλει παύσει ταραττομένη, ἐὰν δὲν περιέλθωσι τὰ πράγματα εἰς ἓνα τύραννον.

Ὁ Σόλων, ἐν μέσῳ τοῦ κοινωνικοῦ τούτου κλύδωνος ἰσχυρὸς καὶ ἐπίσημος ὢν, ἐδύνατο ἀληθῶς νὰ γίνῃ κύριος τῶν πραγμάτων, ἀλλ' ἐπροτίμησε νὰ ἀνδραγχεῖ δι' ἀλλακτῆς καὶ νομοθέτης, «ἐστὼς ἐν μεθορίῳ πάντων ἀνδρείοτατα καὶ δικαιοτάτα» κατ' Ἀριστοτέλην τὸν ῥήτορα.

Ἀλλὰ τίς ἡ κοινωνικὴ κατάσταση τῆς Ἀττικῆς ὅτε ὁ Σόλων ἐξελέχθη κατὰ τὸ 594, 46. 3 Ἀρχὸν ἐπώνυμος, κατ' 8 εὐπατρίδης, ἐκ Κοδριδῶν;

Αἱ πεδιάδες τῆς Ἀττικῆς ὑπὸ τῶν εὐπατρίδων κατεχόμεναι, ἐκαλλιεργοῦντο ὑπὸ πολιτῶν ἀκτημόνων προσαγορευομένων Θητῶν, ἢ Ἐκτημορίων, καὶ τελούντων ἕκτα τῶν γινομένων (4).

Ἀλλὰ πλὴν τούτων, ὑπῆρχον ἐν Ἀττικῇ καὶ μικροὶ ἰδιοκτῆται, εἰς τὰ ὀρεινότερα μάλιστα τῆς χώρας, καλλιεργοῦντες τὰ μικρὰ αὐτῶν κτήματα κατὰ τὸ σύστημα τῆς μικρᾶς καλλιεργείας, ὅπερ συνάδει πρὸς τὰς φυσιολογικὰς περιστάσεις τῆς χώρας.

Οἱ ἐνδεεῖς οὗτοι ἰδιοκτῆται ἐλαχίστην καὶ ἀνεπαρκῆ νεμόμενοι πρόσδοτον, ἐπεβαρύνοντο μὲ χρῆν καταθλιπτικὰ καὶ ἦσαν ὑπόχρεοι τῶν πλουσιῶν.

Ὅτι δὲ ἄπας ὁ δῆμος οὐκ ἦν ἀκτήμων, ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ ὅτι ἐν τῶν πολιτευμάτων τοῦ Σόλωνα, δι' οὗ ἐπεχείρησεν οὗτος νὰ συμπληρώσῃ τὸ εὐεργέτημα τῆς Σεισάχθειας, ὑπῆρξεν ἡ κατάργησις τῶν ὑποθηκῶν τῶν ἐπιβαρυνουσῶν τὰ κτήματα τῶν ἐνδεῶν πολιτῶν (5).

Κατὰ τοὺς χρόνους λοιπὸν τοῦ Σόλωνα, ἡ Ἀττικὴ ἦς τὰ κυριώτερα φυσικὰ προϊόντα ἦσαν ὡς σήμερον, ὁ σίτος, ἡ κριθή, ὁ οἶνος, τὸ ἔλαιον, τὰ σῦκα, τὸ μέλι, τὸ σάκχαρι τοῦτο τῶν ἀρχαίων, ἡ Ἀττικὴ, λέγω, ἐκαλλιεργεῖτο μὲν ὑπὸ πολιτῶν ἀκτημόνων, προσαγορευομένων Θητῶν ἢ Ἐκτημορίων, ἔτρεφε δὲ καὶ μικροὺς ἰδιοκτῆτας ἐνδεεστάτους, καταστάντας ὑποχρεοῦς τῶν πλουσιῶν.

Οἱ μικροὶ οὗτοι ἰδιοκτῆται δανειζόμενοι ἦσαν ἀγῶγμοι ἐπὶ τοῖς σώμασι τοῖς δανείζουσι, καὶ ἄλλοι μὲν ἐδούλευον αὐτοῦ, ἄλλοι δὲ καὶ ἐπὶ τὴν ἀλλοδαπὴν ἐπωλοῦντο.

Ὁ Σόλων ἐπιχειρήσας νὰ ἀνορθώσῃ τὸν δῆμον εἰσήγαγε, τὴν περίφημον Σεισάχθειαν δι' ἧς ἀπέ-

σειῶν οἱ ἐνδεεῖς μάλιστα πολῖται τὸ δυσβάστακτον ἄχθος τῶν χρεῶν.

Ὅτι ἡ σεισάχθεια ἦν ἀναίρεσις τῶν συμβολαίων μαρτυρεῖται ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Σόλωνα. Ἄλλ' ἀναίρεθέντων τῶν συμβολαίων, οὐ μόνον οἱ ὅροι οἱ πολλοὶ πεπηγότες ἀνιέρθησαν, δηλαδὴ τὰ κτήματα ἀπὸ πλάγχθησαν τῶν ἐπιβαρυνουσῶν αὐτὰ ὑποθηκῶν, ἀλλὰ καὶ οἱ ὀφειλέται οἱ διὰ δικαστικῆς ἀποφάσεως ἐν δουλείᾳ διατελοῦντες ἀπληλευθερώθησαν, καὶ τῶν ἀγῶνιων πρὸς ἀργύριον γεγονότων πολιτῶν, τοὺς μὲν ὁ Σόλων ἀνήγαγεν ἀπὸ ξένης, ὅπου πολλὰ ἔπλανωντο, τοὺς δὲ ἐν Ἀττικῇ δουλεύοντας ἐλευθέρους ἐποίησεν.

Πολλοὶ ἐθεώρησαν καὶ θεωροῦσι τὴν σεισάχθειαν ὡς χρεωκοπία κεκαλυμμένην. Βεβαίως ἡ σεισάχθεια ἦν κατ' οὐσίαν πράξις ἀδικιωτάτη, παραβλάπτουσα δικαιοσύνην νομίμως ἀποκτηθέντα. Φαίνεται ὅμως ὅτι κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους, οὐδεὶς ἔτερος τρόπος ὑπῆρχε συνδιαλλαγῆς τῶν πλουσιῶν καὶ τῶν πενήτων ἢ ἡ ἀφαιρῆς τῶν χρεῶν, δι' ἧς, ὡς αὐτὸς ὁ Σόλων ἔγραψε, συνηρμώζετο «δικὴ τε καὶ βία».

Ἄλλως δὲ μόναι αἱ Ἀθῆναι, μόνῃ ἡ Πολιτεία τῶν Ἀθηναίων, δὲν ἐγένετο ἔνοχος τοῦ ἀδικήματος ὅπερ πολλοὶ ἐκ τῶν νεωτέρων καταγγέλλουσιν ὡς χρεωκοπία.

Εἴκοσι καὶ τέσσαρες ἑκατονταετηρίδας ἀπὸ τοῦ Σόλωνα, ἐν τῶν περικλεσεστέρων καὶ γενναϊοτέρων ἐθνῶν τῆς Εὐρώπης, τὸ Γαλλικὸν ἔθνος, ἐπὶ τῆς πρώτης αὐτοῦ ἐπικρατείας, πρεσβεῖον ὅτι εἰς τὸν ὑπέρτατον νόμον τῆς κοινῆς σωτηρίας, τὰ πάντα πρέπει νὰ ὑποχωρήσῃ, ἐπεχείρησε τολμηρότερον ἔτι νὰ συναρμόσῃ «δικὴν τε καὶ βίαν.» Ἀκυρώσαν δ' οὖν τὰ 2/3 τοῦ δημοσίου χρέους, ἀνεγνώρισεν ὡς χρεὸς πάγιον, μόνον τὸ ὑπόλοιπον τρίτον. *alliers consolidé.*

Τί δ' ἄλλο ἦν ἡ ἀκύρωσις τοῦ δημοσίου χρέους ἢ σεισάχθεια;

Ἀλλ' ἐὰν οὐδεμία ὑπάρχῃ διαφορὰ περὶ τὴν φύσιν τῶν πράξεων τούτων, ὑπάρχει ὅμως μεγίστη ὡς πρὸς τὰ πρόσωπα τὰ διενεργήσαντα αὐτάς καὶ ὡς πρὸς τὸν τρόπον, κατ' ὃν ἐξετελέσθησαν. Καθότι ἐν μὲν τῇ Γαλλίᾳ, ἡ κοινωνικὴ μεταπολίτευσις ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Διήμου, ἐξετελέσθη δὲ διὰ τῆς λόγῃς καὶ τῆς λαϊμοτόμου καὶ φρικαλέας τρομοκρατίας ἐν δὲ ταῖς Ἀθήναις, ἐγένετο μὲν ὑπὲρ τοῦ Διήμου οὐχὶ δὲ ὑπ' αὐτοῦ, ἐτελέσθη δὲ ὑφ' ἐνὸς μόνου ἀνδρός, ἀναδειχθέντος ἐν μέσῳ μυρίων ἀντιθέτων καὶ πολεμίων ἀξιώσεων διαλλακτοῦ, νομοθέτου καὶ διαιτητοῦ.

Βεβαίως ὁ ἱστορικὸς ὀφείλει νὰ θρηνῇ καὶ καταδικάσῃ τὴν ἀδικίαν καὶ τοὶ πολλὰς ἐπικαλυπτομένης «νόμους» χρηστοῖς καὶ φιλανθρωπίαις δὲν πρέπει δὲ νὰ λησμονῇ καὶ τὰς χρονίους αἰτίας ὧν ἡ καταθλιπτικὴ διάρκειά παρήγαγεν ἐπὶ τέλους τὴν ἀδικίαν (6).

Ἄλλ' ὁ Σόλων, ἄπαξ πεπαυμένης τῆς στάσεως διὰ τῆς Σεισάχθειας, πρῶτον μὲν ὅπως διευκολύνῃ πᾶ-

σιν τὴν κυκλοφορίαν τῶν κεφαλαίων καὶ τὰς συναλλαγὰς, διήρесе τὴν μὲν εἰς δρ. 100 πρότερον 73 οὖσαν, ἐλαττώσας δ' οὕτω τὴν τιμὴν τῆς νομισματικῆς μονάδος, κατέστησε τὸ νόμισμα ὅπερ ἦν σπένδιον καὶ δυσπρόσιτον, κοινότερον καὶ εὐωνότερον.

Δεύτερον δὲ, θέλων νὰ ἐμποιήσῃ εἰς ἅπαντας βαθυτάτην εὐλαδίαν πρὸς τὰ συμβόλαια καὶ ἐξασφάλισιν τοῦ λοιποῦ τοὺς πολίτας κατὰ τῆς ἐπιναλήφσεως τοῦ ἀδικήματος αὐτῆς ἀποκοπῆς τῶν χρεῶν ἐπέβαλε τὸν ἐξῆς ὅρον εἰς τοὺς ἡλιαστάς:

«Οὐδὲ ἂν τις καταλύῃ τὸν Δῆμον τὸν Ἀθηναίων ἢ λέγῃ ἢ ἐπιψηφίσῃ παρὰ ταῦτα οὐ πείσομαι, οὐδὲ τῶν χρεῶν τῶν ἰδίων ἀποκοπὰς, οὐδὲ γῆς ἀναδασμὸν τῆς Ἀθηναίων, οὐδ' οἰκίδων, ψηφιοῦμαι» (*).

Προσέτι δὲ, ὅπως καταθραύσῃ τὰς ἀριστοκρατικὰς περιουσίας ἀφαιρῶν ἐκ τοῦ μέσου πᾶν τὸ διακωλύον τὴν ἐλευθερίαν τῶν κτημάτων μεταβιβάσιν, δι' ἧς ἡ ἀκίνητος ἰδιοκτησία περιέρχεται τελευταῖον εἰς τοὺς ἐπιμελεστερόους, ἔγραψε καὶ τὸν «περὶ Διαθηκῶν νόμον» κατ' ὃν ἐπετρέπετο εἰς τὸν μὴ ἔχοντα παῖδας, νὰ δίδῃ τὰ αὐτοῦ εἰς ὃν βούλεται, ἐν ᾧ πρότερον τὰ χρήματα καὶ ὁ οἶκος ἔπρεπε νὰ καταμένωσιν εἰς τὸ γένος τοῦ τεθνηκότος (7).

Ἄλλ' ὁ Σόλων δὲν περιορίσθη εἰς τὰς εἰρημνίας μεταρρυθμίσεις. Θεωρῶν προσέτι ὅτι ἡ ἐπέμβασις τοῦ νομοθέτου εἰς τὰς περὶ δανείων συμβάσεις ἐτι μᾶλλον ἐπιβαρύνει τοὺς ὀφειλέτας, ἀπῆλλαξεν αὐτάς ἀπὸ πάντος περιορισμοῦ, ὥστε καὶ ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου ἀνεδείχθη ὑπέρτερος τῶν τε συγχρόνων καὶ μεταγενεστέρων (8).

Τῶντι ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῆς 17^{ης} ἑκατονταετηρίδος, αἱ περὶ τόκων ψευδεῖς θεωρίαι διέμεναν ἐδραῖαι καὶ ἀμετάβλητοι.

Ναὶ μὲν ἡ ἀρνησις τῆς ἀποδόσεως τοῦ ληφθέντος κεφαλαίου ἐθεωρήθη αἰετοῦ ὡς μέγα ἀδικημα, ὡς ἀπροκάλυπτος χρεωκοπία, οὐχ ἦσαν ὅμως οἱ ἐκ χρηματικῶν δανείων τόκοι ἐλογισθησαν αὐτὸς ὡς παρὰ φύσιν χρηματισμὸς, ὡς κατάχρησις τοῦ δανειστοῦ καὶ καταπίσις τοῦ ὀφειλέτου, ὡς κέρδος τὸ ὁποῖον παρέχει ὁ ὀφειλέτης τῷ δανειστῇ ἀνευ ἀταλλάγματος.

Ταῦτα δὲ τὰ ἡμαρτημένα περὶ τόκων πορίσματα ἐξήγοντο ἐκ τῶν ἀρχῶν, ἃς ἐπρεσβεῦσε καὶ ὁ Ἀριστοτέλης λέγων, ὅτι «τὸ νόμισμα οὐ τίχεται νόμισμα» δι' ὃ καὶ «εὐλογώτατα μισεῖται ἡ δολοστατική».

Τὴν αὐτὴν γνώμην παρεδέχετο καὶ ὁ Πλάτων καὶ ὁ Κάτων καὶ οἱ ἐπιστημότεροι τῶν ἀρχαίων φιλοσόφων.

Ἄλλ' ἐν ᾧ οἱ περὶ τὰ οικονομικὰ φιλοσοφούντες τοιαῦτα ἐπρεσβεῦσαν περὶ τόκων, καὶ προδήλως παρεγνώριζον τὴν φύσιν καὶ τὸν προορισμὸν τῶν νομισμάτων, ἐκλαμβάνοντες τὸν τόκον, ὡς καρπὸν τῶν χρημάτων, οὐχὶ δὲ τῶν διὰ τῶν χρημάτων ἀποκτωμένων, τούτωντιον ἢ βιομηχανικῇ καὶ ἐμπο-

(*) Δημοσθένης κατὰ Τιμοκράτους.

ρικὴ ὠθησις ἦν ὁ Σόλων ἔδωκεν εἰς τὰς Ἀθήνας, καὶ ἡ περὶ τὴν σύστασιν τῶν χρηματικῶν συμβολαίων ἐλευθερία παρήγαγον ἐν αὐτῇ γνώμης καὶ πεποιθήσεις περὶ τόκων, ἀκριβεστέρας καὶ μετριοτέρας.

Ὡστε ἐπὶ τοῦ πολυκρότου τούτου ζητήματος, τὸ μὲν πλῆθος, ὡς ἐξ ἀναγκαστικῶν τινος πεποιθήσεως, ἐπιλοσόφει, οἱ δὲ φιλόσοφοι καὶ λόγιοι ἐξ ἡμαρτημένων ὁρμώμενοι συλλογισμῶν ἐπλανῶντο ὡς οἱ πολλοί.

Ἡ ἀντίθεσις αὕτη τῶν πεποιθήσεων τῶν φιλοσόφων τῶν διαμαρτανόντων πολλάκις τοῦ πρακτικοῦ βίου, καὶ τοῦ πλῆθους τοῦ ἀμοιροῦντος φιλοσοφίας, εἶναι ἀξία παρατηρήσεως, καθότι ὅσην μετριοφυΐαν καὶ ἐν ἀποδώσει εἰς τὸν Σόλωνα, δυσκόλως δυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ δικαίῳ τῷ λόγῳ κριθέντες ὑπὸ τῆς ἱστορίας ὡς νόες ἔξοχοι, ὡς ἄνδρες ὑπερφυεῖς, εἰσὶν ἄλλοι τριῖν τῶν περικυκλούντων αὐτοὺς στοιχείων, συμβεβηκότων καὶ πεποιθήσεων.

Καὶ ἴσως πρόπει ἐν μέρει νὰ ἀποδώσωμεν τὴν καὶ ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου ἐμπειρίαν τοῦ Σόλωνος, εἰς τὸ ὅτι «ἐλαττώσας τὴν οὐσίαν τοῦ πικτὸς εἰς φιλάνθρωπίας τινὰς ὥρμησε νέος ἔτι ὢν πρὸς ἐμπορίαν» (*), ὅτι δὲ τὸ ἀπεριόριστον τῶν τόκων οὐδόλως συνετέλεσεν εἰς τὴν αὐξήσιν αὐτῶν, ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ ὅτι ἐν Ἀθήναις, οἱ μὲν χερσαῖοι δὲν ὑπερέβαινον τὰ 12 ἐπὶ τοῖς ἑκατόν, οἱ δὲ ναυτικοὶ ἐπὶ τοῖς φορτίοις ἢ ἐπὶ τῷ πλοίῳ, ἀνεβιβάζοντο ἕνεκα τῶν ἐπικειμένων τότε κινδύνων εἰς τοὺς νευτιλλομένους, μέχρι 30 ἐπὶ τοῖς ἑκατόν. Ἐρευνήσωμεν ἤδη πῶς ὁ Σόλων ἀνέδειξε τὰς Ἀθήνας τὴν τεχνικωτέραν πόλιν τῆς ἀρχαιότητος.

Καθορῶν ὅτι πλῆθος ἀνθρώπων συρρέει πανταχόθεν ἐπ' ἀδείας εἰς τὴν Ἀττικὴν (9), ὅτι δὲ τὰ πλεῖστα τῆς χώρας ἦσαν φαῦλα καὶ ἀγενῆ, διὰ θαλάσσης δὲ οὐδὲν εἰσάγετο εἰς τοὺς μὴ ἔχοντας τί ἀντιδρῶναι, ἔτρεψε τοὺς πολίτας πρὸς τὰς τέχνας, καὶ νόμον ἔγραψεν ἀπαλλάττοντα τὸν υἱὸν τοῦ τρέφειν τὸν πατέρα τὸν μὴ διδάξαντα αὐτῷ τέχνην· ἐταξε δὲ καὶ τὴν ἐξ Ἀρείου Πάγου βουλὴν ἐπισκοπεῖν ὅθεν ἕκαστος ἔχει τὰ ἐπιτήδεια καὶ κολάζειν τοὺς ἀργούς.

Ἀλλ' ὁ Σόλων ἐπιχειρήσας νὰ τρέψῃ, τοὺς πολίτας πρὸς τὰς τέχνας, προσέθετο, ὡς φαίνεται, καὶ ἑτερόν τι, ἀπέβλεψε δηλ. καὶ πρὸς σκοπὸν τινα πολιτικὸν συνάδοντα πρὸς τὸ δημοκρατικὸν αὐτοῦ πολιτεύμα, τοῦ ὁποῖου σοφώτατα προπαρασκευάζει τὸν εἰρηνικὸν θρίαμβον. Ἡ ἐξουσία τῶν εὐπατριδῶν ὑπῆρχε δισκαταγώνιστος, ἐν ᾧ μόνος πόρος ζωῆς ἦν ὁ ἀπὸ τῆς γεωργίας. Παραγομένων ὁμῶς καὶ ἐτέρων ἐπιτηδευμάτων ἀπ' αὐτῆς ἀνεξαρτήτων, ὁ δῆμος ἐχειροφτεῖτο, οὕτως εἰπεῖν, ἀπηλλάττετο ἀπὸ τῆς ἀριστοκρατικῆς κηδεμονίας καὶ προσελάμβανε ἰδίᾳς δυνάμεις, ὅπως παλαίσῃ πρὸς τοὺς πλοῦσι καὶ ἰσχυροῦς, ἂν δὲν συνήνουν οἰκοθεν εἰς τὸ νὰ παραχωρήσωσιν αὐτῷ μέρος τῆς ἐξουσίας αὐτῶν.

(*) Πλ. Βίῃ Σόλωνος.

Πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν τῆς δημιουργίας καὶ τῆς προαγωγῆς τεχνῶν βιοποριστικῶν καὶ ἐπιτηδευμάτων ἀνεξαρτήτων τῆς ἀριστοκρατικῆς κηδεμονίας, καθ' ὃν χρόνον ἡ πρὸς τοὺς ξένους δυσμένεια ἦν φυσικωτάτη, ἕνεκεν τῶν στενῶν ὁρίων τῶν ἀρχαίων ἐκείνων τῆς εὐρώπης πολιτειῶν καὶ τῆς μεγάλης ἀξίας ἦν ἀπέδιδεν ἕκαστος ἐαυτῷ μετέχων τῆς πολιτείας, ὁ Σόλων ἀπηλλαγμένος τοῦ ἐπικρατοῦντος τότε ἀποκλειστικοῦ πνεύματος καὶ ὑπὸ εὐρυτέρων καὶ γενναιοτέρων λογισμῶν ἐμπνεόμενος προσεέλκυσε εἰς Ἀθήνας, πλῆθος ξένων καὶ μετοίκων, ἐξ ὧν ἀπηρτίσθη μετὰ ταῦτα ἡ κυριωτέρα μερὶς τοῦ τεχνουργικοῦ καὶ ἐμπορικοῦ πληθυσμοῦ.

Εἶπον ὅτι ἕνεκεν σπουδαίων οἰκονομικῶν καὶ πολιτικῶν λόγων, ὁ Σόλων ἔτρεψε τοὺς πολίτας πρὸς τὰς τέχνας. Ἐν τούτοις ὁμῶς, ἐπειδὴ κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοῦ, οἱ Ἀθηναῖοι, ἐνδεεῖς ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ καὶ ἀτεχνοὶ ὄντες, δὲν εἶχόν τι ν' ἀντιδρῶσιν εἰς τοὺς εἰσάγοντας προϊόντα ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς, ἡ δὲ χώρα μολίς ἐπῆρκει εἰς διατροφὴν τοῦ ἰθαγενεοῦς καὶ ἐπὶ πλὴθος πληθυσμοῦ, ἀπηγορεύθη ἡ πρὸς ξένους ἐξαγωγή τῶν γινόμενων ἐν Ἀττικῇ, ἐξαιρουμένων μόνου τοῦ ἐλαίου, τοῦ ὁποῖου ἡ ἐξαγωγή δὲν ἐκωλύετο.

Κατὰ τῶν ἐξαχόντων δὲ προϊόντα τῆς γῆς, ὁ Σόλων προσέταξε ποιεῖν χρηματικὴν δρ. 100.

Αἱ διατάξεις αὗται τῆς νομοθεσίας τοῦ Σόλωνος ἔχουσι μὲν ἀναλογίαν τινα πρὸς τοὺς νόμους τῶν νεωτέρων ἐθνῶν, τοὺς δεσμεύοντας τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἐμπορίας, διαφέρουσιν ὁμῶς οὐσιωδῶς ἀπ' αὐτῶν· καθότι οἱ μὲν νεώτεροι διακωλύοντες τὴν εἰσαγωγὴν ξένων ἐμπορευμάτων καὶ ἀποκλείοντες, διὰ δασμῶν λίαν ἐπαχθῶν, τὸν ξένον διαγωνισμόν, προσέθεντο νὰ προστατεύωσι τὰς τέχνας καὶ τὴν γεωργίαν καὶ νὰ ἀπονείμωσι τὸ μονοπώλιον τῆς ἐσωτερικῆς ἀγορᾶς εἰς τοὺς περὶ τὰ βιομηχανικὰ ἔργα ἀσχολουμένους.

Ὁ δὲ Σόλων, πρὸς τὴν ἀσφάλειαν καὶ αὐτάρκειαν τῆς μεγάλης καὶ πολυαριθμοῦ οὐαδὸς τῶν ἀναλωτῶν ἐμβλέπων, ὅτε ἡ μὲν Ἀττικὴ μολίς ἐδύνατο νὰ θρέψῃ τοὺς κατοίκους αὐτῆς, αἱ δὲ τέχναι ἦσαν ἄμορφοι, τὰ δὲ πολύτιμα μέταλλα σπάνια καὶ δυσπόριστα, καθότι κατὰ τὸν χρόνον ἐκείνον, δὲν ἐμεταλλεύοντο εἰσέτι τὰ ἀργυρεῖα τοῦ Λαυρίου, τὰ παρασχόντα μετὰ ταῦτα εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ πρὸς ἀπόκτησιν τῶν εἰσκριμιζομένων ἀντάλλαγμα, ἀπαιγούσε μὲν τὸ πρῶτον τὴν ἐξαγωγὴν τῶν γινόμενων ἐν Ἀττικῇ καὶ μάλιστα τῶν σιτηρῶν, βραδύτερον δὲ φαίνεται ὅτι οἱ ἀπαγορευτικοὶ οὗτοι νόμοι ἐξέλιπον, καθότι τὰ σῆκα καὶ τὸ μέλι τῆς Ἀττικῆς κατηναλίσκοντο καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα.

Οἱ ἀπαγορευτικοὶ λοιπὸν νόμοι τοῦ Σόλωνος οὐδόλως ἀπέβλεπον πρὸς τὸν σκοπὸν ὃν ἐπεδίωξαν αἱ νομοθεσίαι τῶν νεωτέρων ἐθνῶν.

Καὶ ἡ Ἀττικὴ οὐδέποτε ἔπαυσε ἀκωλύτως λαμβάνουσα ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς καὶ σῖτον καὶ ἰχθεῖς, καὶ λίνον καὶ ἔριον καὶ νευπηγήσιμον ξυλείαν καὶ

εἰδηρον καὶ χαλκὸν καὶ ἑτέρα προϊόντα, ὧν ἐσπίνιζε.

Τὸ δ' ἀξιοσημείωτον εἶναι ὅτι τὸ φιλελεύθερον πνεῦμα τῆς νομοθεσίας ταύτης ἐπεκράτησε τοῦ ὅλου βίου τῶν Ἀθηναίων, ἀπὸ τοῦ Σόλωνος ἀλώθητον καὶ ἀναλλοίωτον διασωθέν μέχρι τῶν χρόνων τῆς ἀνωτάτης ἀκμῆς τῶν τεχνῶν ἐν Ἀθήναις, μέχρι τῆς ἐποχῆς, λέγω, τοῦ ἐξοχωτέρου πολιτικοῦ ἀνδρὸς τῆς ἀρχαιότητος, τοῦ Περικλέους.

Ἐξ ὧν δὲ τῶν Πολιτευμάτων τοῦ Σόλωνος, ἐκείνο ὅπερ ἐμφαίνει ἐναργέστερον τὸ Δημοκρατικὸν αὐτοῦ πνεῦμα, εἶναι ἡ ἐκ τῶν τιμημάτων διαίρεσις τῶν πολιτῶν.

Διελὼν ἅπαντας τοὺς πολίτας τῶν τεσσάρων φυλῶν εἰς τέσσαρς τάξεις, ἔλαβε τὰ τιμήματα τῆς περιουσίας αὐτῶν, ἅτινα ἀνέγραψεν εἰς τοὺς δημοσίους καταλόγους. Τὰ δὲ φορολογητὰ τιμήματα ἢ ἡ φορολογητὴ περιουσία ἐκάστης τῶν τριῶν πρώτων τάξεων, ὑπελογίσθη μὲν κατὰ τινα ἀναλογίαν πρὸς τὰς προσόδους, ἀλλ' ἐλαφροτέρην καὶ μετριοτέραν διὰ τὰς ἐλάττωσας προσόδους.

Τοιοῦτῳ τρόπῳ, οἱ μὲν πεντακοσιομέδιμνοι κατέβαλλον τὴν ὀριζομένην ἐκάστοτε εἰσφορὰν, ἐπὶ τιμήματος ἐκτιμηθέντος εἰς τὸ δωδεκαπλάσιον τῆς προσόδου. ἦτοι εἰς 6,000 δρ., οἱ δὲ τριακοσιομέδιμνοι, ἐπὶ τιμήματος δεκαπλάσιου τῆς προσόδου, ἦτοι 3,000 δρ., οἱ δὲ διακοσιομέδιμνοι ἐπὶ τιμήματος πενταπλάσιου μόνον, ἦτοι 1,000 δρ. Ὡστε ἡ εἰσφορὰ, ἥτις ὠρίζετο καθ' ὑπόθεσιν, 2 ἐπὶ τοῖς 0/0 τοῦ φορολογητοῦ τιμήματος, κατ' ἐπιφάνειαν μὲν ἦν ἴση καὶ ὁμοίμορρος δι' ἅπαντας, πράγματι δὲ ἐπεβάρυνε ἐπὶ μᾶλλον τοὺς εὐπορωτέρους, καθότι ἡ τοῦ τριακοσιομέδιμνου, εἰσφορὰ δὲν ἦτο τὰ 3/5 τῆς τοῦ πεντακοσιομέδιμνου, τῶν 120. δρ. δηλ. δρ. 72, ἀλλ' 60 καὶ ἡ τοῦ διακοσιομέδιμνου δὲν ἦτο τὰ 2/3 τῆς τοῦ τριακοσιομέδιμνου, δηλ. 40 δρ. ἀλλ' 20 μόνον.

Οἱ δὲ Θῆτες, οἱ ποιοῦντες ἔλασσον τῶν 200 μέτρων, ἀπηλλάττοντο τῆς εἰσφορᾶς (10).

Τοσαῦτα τὰ κυριώτερα οἰκονομικὰ ἔργα τοῦ Σόλωνος ὧν ἡ τεχνικὴ ἁρμονία καὶ ἐνόητος ἐπιμαρτυρεῖ τὴν πρόνοιαν τοῦ σοφοῦ ἐκείνου νομοθέτου καὶ διορθωτοῦ τῆς πολιτείας. Αἱ φιλελεύθεραι καὶ πολιτικώταται διατάξεις τῶν νόμων αὐτοῦ, ἀναπτυσσόμεναι καὶ ἀναβλαστήσασαι προϊόντος τοῦ χρόνου, ἐν τῷ τοῦ εὐφροστέρου καὶ ἐπιφανεστέρου λαοῦ τοῦ ἀρχαίου κόσμου, ὡς τὰ εὐγενῆ φυτὰ τὰ ἐμπειροστευμένα εἰς γῆν εὐφορον καὶ γενναίαν, δὲν ἔσχυσαν ἐκαστὸν μόνον ἐναυτοῦς, ὡς ἤλπισεν ἐκεῖνος ἀλλ' ἐπεσκέασαν τὸν ὅλον βίον τῶν Ἀθηναίων· οἱ νόμοι τοῦ Σόλωνος δὲν ἐνεγράφησαν εἰς ξυλίνοισι μόνον ἄξονας, ἀλλ' ἐγχαράχθησαν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀρχομένων ἔδωκαν εἰς τὸν πολιτισμὸν τῶν Ἀθηνῶν, ἰδιογενῆ τινα ῥυθμὸν διασωθέντα μέχρι τῆς πεπωμένης ὥρας τοῦ πολιτικοῦ αὐτῶν θανάτου (11).

Ἐὰν δὲ ἐπιχειρήσωμεν νὰ ἐρευνήσωμεν πῶς ὁ Ἀθηναῖος οὗτος πολιτισμὸς μετὰ ταῦτα διετυπώθη, πῶς ἡ κοινωνικὴ κατὰστασις τῶν Ἀθηνῶν διεμορφώθη τροπολογηθεῖσα ὑπὸ τῶν μεγάλων ἱστο-

ρικῶν συμβεβηκότων, τῶν ἀναδεικνύων τὰς Ἀθήνας τὸν ἐνδοξον πρωταθλητὴν τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ κατὰ τῆς Ἀσιακῆς βαρβαρότητος, ποῖα τὰ ὑλικά προσόντα τῆς δυνάμεως τῆς Πολιτείας τῶν Ἀθηναίων, θέλομεν ἀναγνώρι· εἰ ὅτι ἡ Ἀττικὴ τῆς ὁποίας ἡ ἑκτασις ἦν 76 λευγῶν τετραγωνικῶν, ἀνεβιβάζετο δὲ εἰς 86 λεύγας, μετὰ τῆς Αἰγίνης καὶ Σαλαμῖνος (12), κατωκείτο ἐν τῇ μεγαλύτερᾳ αὐτῆς ἀκμῇ, ἥτοι ἐπὶ Περικλέους, καὶ μεσοῦσης τῆς πέμπτης π. Χ. ἑκατονταετηρίδος, ὑπὸ 524 περίπου χιλιάδων ψυχῶν, πικρὸς τῶν ἀλλοδαπῶν τῶν μὴ ἔχόντων ἐν αὐτῇ τὴν μόνιμον αὐτῶν κατοικίαν.

Ὡστε ὁ πληθυσμὸς τῆς Ἀττικῆς συνεποσοῦτο τότε εἰς περίπου τὸ ἡμισυ τῶν κατοίκων τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου.

Ἰδοὺ δὲ εἰδικώτερον ἐκ τίνων συνεκροτεῖτο ὁ πληθυσμὸς αὐτὸς τῆς Ἀττικῆς.

Ἐξ 21,000 πολιτῶν ὑπερβάντων τὸ εἰκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας καὶ ἀποτελούντων τὸ 1/4 τοῦ ὅλου πολιτικοῦ πληθυσμοῦ, ἀναβιβάζομένου εἰς 84,000, ἦτοι εἰς τὸ 16 ἐπὶ τοῖς 100 τοῦ ὅλου πληθυσμοῦ.

Ἐκ 10,000 μετοίκων, ὧν ὁ ὀλικὸς πληθυσμὸς ἦν 40,000 κατὰ τὴν ἀναλογίαν τοῦ 8 ἐπὶ τοῖς 0/0 τοῦ ὅλου πληθυσμοῦ.

Καὶ ἐκ 400 χιλιάδων δοῦλων, ὧν ἡ ἀναλογία πρὸς τὸν ὀλικὸν πληθυσμὸν ἦν 76 0/0.

Ἐν συνόλῳ 524 χιλιάδες (13).

Ἡ δὲ πόλις εἶχε περίπου 10 χιλιάδας οἰκῶν, κατοικοῦμένων ὑπὸ 150 — 180 χιλιάδων ψυχῶν. Ὡστε πικρὸς τῆς πόλεως, ἡ ἀναλογία τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ πρὸς τὴν ἑκτασιν τῆς χώρας, ἦν 5,000 κατὰ τετραγωνικὴν λεύγαν, ἦτοι τὸ διπλάσιον τοῦ κατὰ μέσον ὅρον μείζονος πληθυσμοῦ τῆς νεωτέρας Εὐρώπης.

Ὁ κύκλος αὐτῆς ἦν 195 σταδίων ὀλυμπιακῶν, ἦτοι 36 χιλιομέτρων Γαλλικῶν ἢ 9 λευγῶν 1/1.

Ὁ ἄπικς περίβολος τοῦ Πειραιῶς σὺν Μουνυχίᾳ 60 σταδίων, ἢ 11,000 μέτρων· τὰ δὲ μακρὰ τεῖχη πρὸς τὸν Πειραιᾶ τεσσαράκοντα σταδίων (*).

Τοιαύτης οὔσης τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν, ἔπρεπε νὰ παραχθῶσιν ἐν αὐτῇ δύο τινα συμβεβηκότα παραγόμενα καὶ σήμερον ἐντὸς τῶν μεγάλων πόλεων τῆς Εὐρώπης.

Πρῶτον μὲν μεγίστη καὶ ζωηροτάτη νοητικὴ ἐνέργεια, πηγάζουσα ἐκ τῆς συμβεβηκυίας μυριάδων ἀνθρώπων συνανταλλασσόντων ἡμερησίως τὰς ἰδέας, τὰς πεποιθήσεις, τὰ φρονήματα, τὰς ἀνακαλύψεις αὐτῶν καὶ συνάμα ταχυτάτη ἀνάπτυξις τῶν τεχνῶν, τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς βιομηχανίας.

Καὶ δεύτερον ἠθικὴ τις ἐκπαύλις, συμπαραμυθεύουσα αἰετοῦ εἰς τοὺς μεγάλους σπουδαίους, ἐνθα τὸ θερμοῦργον καὶ εὐπαθὲς καὶ φιληθὲς ὑποτρέφομενον καὶ ἐπιτεινόμενον διὰ τῆς ἀκαταπαύστου συναρείας τῶν ἀνθρώπων, μεταδίδεται λεληθότως

(*) Θουκ. II, XIII.

εις ἅπαντας, ὡς τὰ ἐπιδημικά νοσήματα τὰ ἐπηρεάζοντα τελευταῖον καὶ τοὺς εὐρωστοτέρους.

Ὁ ἀγροτικός πληθυσμὸς τῆς Ἀττικῆς ἀνεβίβαζετο, εἶπον, εἰς 350 περίπου χιλιάδας ψυχῶν. Ἡ δὲ Ἀττικὴ διηρέετο ἐν γένει εἰς μικρὰς ιδιοκτησίας, πολλαπλασιασθεῖσας μάλιστα ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Σόλωνος τοῦ ἀπαιλλιάσαντος ἀπὸ παντός περιορισμοῦ τὸ δικαίωμα τοῦ διαθέτειν.

Βεβαίως ὑπάρχον ἐν Ἀττικῇ καὶ μεγάλαι ιδιοκτησίαι, ὡς βεβαίονται τοῦτο ἐκ τοῦ (πρὸς Φαίνιππον τοῦ Δημοσθένους) καθ' ὃν ἡ ἐσχάτη τοῦ Φαίνιππου ἦν πλέον ἢ σταδίων τεσσαράκοντα κύκλῳ, ἥτοι 1440 πλῆθρων, ἢ 395 μυριομέτρων Γαλλικῶν δηλ. 3,950 στρεμμάτων. Ἐποῖαι δὲ σίτου μὲν μεδίμνους πλέον ἢ χιλίους (1500 κοιλῶν), οἷνου δὲ μετρητὰς ὑπὲρ ὀκτακοσίους (ὑπὲρ τὰς 20,000 ὀκάδων). Ἡ δὲ ὅλη πρόσδοσις τοῦ κτήματος τούτου ἀνεβίβαζετο εἰς 9,200 δραχμὰς, ἐκτὸς τῶν 12 δρ. ἃς ἐλάμβανεν ὁ Φαίνιππος τῆς ἡμέρας, ὧν ἕξ δι' ἐνιαυτοῦ ὑλαγωγούντων.

Ἀλλὰ κτήματα τηλικαύτης ἐκτάσεως ἦσαν σπανιώτατα, καὶ ἡ Ἀττικὴ ἦν ἐν γένει μεμερισμένη εἰς ιδιοκτησίας μικρὰς ἐκτάσεως.

Τὸ σύστημα δὲ τοῦτο τῆς μικρᾶς ιδιοκτησίας καὶ τῆς μικρᾶς καλλιεργείας, ἤρμοζεν οὐ μόνον πρὸς τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰς φυσικὰς ιδιότητας τῆς χώρας, ὅτι γὰρ ἐν γένει ἐχούσης πεδιάδας, καὶ μᾶλλον ἐπιτηδείας πρὸς τὴν καλλιέργειαν τῆς ἐλαίας, τῆς συκῆς καὶ τῆς ἀμπέλου.

Ἡ Ἀττικὴ δὲν ἐδύνάτο νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς διατροφήν τῶν κατοίκων αὐτῆς. Ἀλλ' ὡς ναυτικὴ δύναμις ἀνεπλήρου ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς εἰσκομίζουσα το ἐτήσιον ἔλλειμμα τῶν ἀναγκασιούτων σιτηρῶν. Ὡστε τὸ περὶ θαλασσοκρατίας ζήτημα ἦν διὰ τὰς Ἀθήνας, ὡς καὶ διὰ τὴν μεγάλην Βρεταννίαν σήμερα, ζήτημα ζωῆς καὶ θανάτου (14).

Τῷ ὄντι ἡ Ἀττικὴ κατῴχετο ὑπὸ 524 χιλ. ἀνθρώπων ἐὰν οὖν παραδεχθῶμεν ὅτι ἕκαστος κάτοικος αὐτῆς, κατὰ μέσον ὅρον κατηνάλισκεν ἐτησίως τρία ἐκατόλιτρα ἀλεῖται ἢ ἀλεύρου ὡς σήμερον, ἥτοι 8 μέχρι 9 κοιλῶν (καὶ τοῦτο εἶναι τὸ σὺ μᾶλλον πιθανώτερον, ὅσῳ οὐδόλως ὑπολογίζομεν ἐνταῦθα τὴν τροφήν τῶν ἀλλοδαπῶν τῶν παρεπιδημούντων ἐν τῇ Πρωτεύουσῃ ἐκείνῃ, οὐχὶ τῆς Ἀττικῆς, ἀλλὰ τῆς φιλοσοφίας, τῶν γραμμάτων, τῆς ποιήσεως, τῶν εὐγενῶν ἀγώνων, τῶν πολυτελέων νηῶν, καὶ τῶν πολυτελέων ἀναθημάτων) ἡ ὅλική κατανάλωσις ἀναβιβάζεται εἰς 1,572,000 ἐκατολίτρων ἢ 4,716,000 κοιλῶν.

Ἐὰν δὲ προσθέσωμεν εἰς τὸ ποσὸν τοῦτο καὶ τὸν σπόρον, κατὰ τὴν ἀναλογίαν 1 πρὸς 7, ἥτοι 224 χιλ. ἐκατόλιτρα, τὸ ὅλον γίνεται 1,796,000 ἐκατολίτρων, δηλ. πλέον τῶν 5 ἐκατομ. κοιλῶν.

Ἀλλ' ὅπως ἐγγυῶν παραχθῇ τὸ ποσὸν τοῦτο, ἔπρεπε τὰ 2)3 τῆς ὅλης ἐπιφανείας τῆς Ἀττικῆς νὰ μετασχηματισθῶσιν εἰς γαῖας ἀρωσίμους. Τοῦτο δὲ ἦν ἀδύνατον.

Ἡ Ἀττικὴ λοιπὸν, ὡς καὶ ἡ Ἀργολία κατὰ τοὺς ἡμετέρους χρόνους, ἔχουσα ἀπόλυτον ἀνάγκην τῶν ξένων σιτηρῶν καὶ ἐτέρων προϊόντων ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς εἰσκομίζομένων, ἔπρεπε ἐπὶ ποινῇ, οὕτως εἰπεῖν, ἐμφυλίων σπαρχμῶν καὶ ἀναστατώσεων νὰ παραγάγῃ τὰς τέχνας καὶ τὴν ναυτιλίαν, καὶ νὰ θαλασσοκρατῇ. Ἡ ἀνάγκη αὕτη τοῦ ἐπείσαντος σίτου μαρτυρεῖται ὑπὸ τοῦ Δημοσθένους (ἐν τῷ πρὸς Λεπτίνην). « ἴστε γὰρ δῆπου τοῦθ' ὅτι πλείστων τῶν πάντων ἀνθρώπων, ἡμεῖς ἐπείσαντες σίτω χρῶμεθα. Αἱ τοίνυν ἐκ Πόντου ἀφικνούμεναι σίτου μυριάδες τεσσαράκοντα εἰσί. » δηλ. περίπου 200,000 ἐκατόλ. ἢ 600,000 κοιλῶν εἰσέγοντο μόνον ἐκ Πόντου, δηλ. τὸ ἕνατον περίπου τῆς ὅλης τροφῆς τῆς Ἀττικῆς.

Ἐν ᾧ δὲ ἡ ὅλική ἐγγύριος παραγωγή τοῦ σίτου δὲν ὑπερέβαινε τὰ 2,400,000 μεδίμνων, ἡ κατανάλωσις αὐτῆς ἀνεβίβαζετο εἰς 3,400,000 μεδίμνων, (ἥτοι εἰς 5 ἐκατομμύρια κοιλῶν καὶ τοῖς πλέον) ὥστε ἡ Ἀττικὴ ἐπὶ Περικλέους, ἔπρεπε νὰ ἀντιδίδῃ 3 ἐκατομ. δρ. ἀναλογιζόμενα σήμερον πρὸς 7 1/2 ἐκατομμύρια, ὅπως ἀναπληροῖ τὸ ἐξ ἑνὸς ἐκατομμυρίου μεδίμνων ἔλλειμμα.

Ἐνεκα δὲ τῆς χρείας ταύτης τοῦ ἐπείσαντος σίτου καὶ ἐτέρων τινῶν προϊόντων, ὧν ἐσπένδιζεν ἡ Ἀττικὴ, προήχθησαν ἀπὸ τοῦ Σόλωνος ἐμφυχωθεῖσαι αἱ τέχναι ἐν Ἀθήναις.

Ἰδοὺ δὲ τις ἐν μικρογραφίᾳ ἡ κατάστασις τῶν τεχνῶν ἐν Ἀθήναις ἐπὶ Περικλέους.

« Ὅπου γὰρ ὕλη μὲν ἦν λίθος, ἐλέφας, χρυσός, ἔβενος, κυπάρισσος, αἱ δὲ ταύτην ἐκπονοῦσαι καὶ κατεργαζόμεναι τέχναι, τέκτονες, πλάσται, χαλκοῦποι, λιθοργοί, βαφεῖς, χρυσοῦ μαλακτῆρες, ἔμποροι καὶ ναῦται καὶ κυβερνήται κατὰ θάλασσαν οἱ δὲ κατὰ γῆν ἀμαξοπηγοὶ καὶ ζευγοτρόφοι καὶ ἡνίοχοι καὶ καλωστρόφοι καὶ λινουργοὶ καὶ σκυτοτόμοι καὶ ὀδοποιοὶ καὶ μεταλλεῖς, ἐνέβαλε φέρων εἰς τὸν Ἀἴμον ἵνα μηδὲν ἦττον τῶν πλεόντων καὶ φρουρούντων καὶ στρατευομένων τὸ οἰκουρὸν ἔχῃ πρόφασιν ἀπὸ τῶν δημοσίων ὠφελεῖσθαι καὶ μεταλαμβάνειν » (15).

Τοσαύτη ἦν ἡ ἀκμὴ τῶν τεχνῶν ἐν Ἀθήναις, μεσοῦσης τῆς δευτέρας ἐκατονταετηρίδας ἀπὸ Σόλωνος.

Τὸ πνεῦμα τῶν νόμων αὐτοῦ ἐκυβέρνησε τὰς Ἀθήνας καὶ ἐπὶ Περικλέους. Καθότι τῆς χώρας οὐσῆς κατὰ τὸ πλείστον φαύλης καὶ ἀγενοῦς, ἀναγκάτως ἔπρεπε νὰ προαχθῶσιν αἱ τέχναι, ἡ ἐμπορία καὶ ἡ ναυτιλία, ὅπως αἱ Ἀθηναῖοι γίνωσκιν αὐτάρκεις καὶ προσπορίζωνται ἀπὸ τῆς θαλάσσης τὰ ἀναγκασιούτα. Ἐπὶ τοσοῦτον δὲ προήχθη ἡ ἐμπορικὴ καὶ ναυτικὴ δραστηριότης, ὥστε ἡ πεντηκοστὴ ἐξέμισθοῦτο ἐπὶ τῶν πρώτων χρόνων τῆς παρακμῆς τῶν Ἀθηναίων, 30 — 36 τάλαντα, ὑπερ, κατὰ τὸν Βοίκιον, ἐμφαίνει κίνησιν ἐμπορικὴν 2 χιλιάδων τάλαντων, ἀναλογιζομένων πρὸς 18 ἐκατομμύρια δραχμῶν (16).

Τοιαύτῃ ἡ κοινωνικὴ κατάστασις τῶν Ἀθηναίων

κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀνωτάτης αὐτῶν ἀκμῆς (17). Ἀλλὰ ποῖα τὰ μέσα τῆς πολιτικῆς αὐτῶν ἐνεργείας; Ποῖαι αἱ Πρὸσοδοι;

Τὰς προσόδους τῶν Ἀθηναίων δυνάμεθα νὰ διαρίσωμεν εἰς ἐνδήμιους καὶ ἐξ ὑπερορίας (18).

Αἱ τακτικαὶ ἐνδήμιαι πρόσοδοι συνίσταντο.

Α' ἐκ τῶν ἀπὸ τῆς δημοσίας περιουσίας, οἷον, ἀπὸ τῶν νομῶν, τῶν δασῶν, τῶν μεταλλείων κτλ.

Β' δὲ ἐκ τῶν ἐμμέσων φόρων καὶ μάλιστα ἐκ τῆς Πεντηκοστῆς.

Καὶ τελευταῖον ἐκ τῶν ἀμέσων φόρων τῶν ἐπιβαλλομένων εἰς τινὰς τάξεις προσώπων τοὺς μετοίκους, τοὺς δούλους, τοὺς ἀλλοδαπούς, κτλ.

Ἐὰν εἰς ταύτας προσθέσωμεν καὶ τὰ λεγόμενα τιμήματα ἢ πρόστιμα, καὶ τὰ δικαστικά καὶ τὰ δημόσια, ἥτοι τὸ τίμημα τῶν δημευθέντων κτημάτων, θέλομεν συγκαταλέγειν τὸ σύνολον τῶν κυριωτέρων ἐνδήμιων προσόδων τῶν Ἀθηναίων.

Αἱ πρόσοδοι αὗται, ἥτοι, ἡ δημοσία περιουσία καὶ τὰ τέλη ἐξέμισθοῦντο διὰ πλειστηριασμοῦ, καὶ ἕκαστος ἐδύνάτο ἀγωνοῦμενος νὰ ὑπερβάλῃ ταῖς τιμῆς τοὺς ὠνούμενους καὶ χρεωλυτεῖν ταῖς δευτέραις ὥκαὶς τὰς πρώτας.

Ἀλλ' οἱ μισθοῦμενοι τὰ τέλη ἢ οἱ τελῶναι ὑπεχρεοῦντο νὰ δίδωσιν ἐγγύας ἢ ἐγγυητάς, ὧν τὰ ὀνύματα κατεγράφοντο ὑπὸ τῶν ἐπὶ τοῦ πλειστηριασμοῦ ἀρχόντων.

Οἱ μισθοῦμενοι ἢ οἱ ἐγγυηταὶ αὐτῶν, ὠφείλον κατὰ τὴν λήξιν τῶν τεταγμένων προθεσμιῶν νὰ κατὰβάλλωσι τὴν ὀφειλὴν αὐτῶν εἰς τὸ δημόσιον.

Ὁ δὲ κατὰ τῶν ἐποφειλόντων τῷ Δημοσίῳ νόμος ἦν αὐστηρότατος παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις, ὀρίζων ὅτι « τὸν ἐποφείλοντα τῷ δημοσίῳ μὴ πολιτεύεσθαι. » Αὕτη δὲ ἡ ἀτιμία τῶν ἀδικούντων τὴν πόλιν καὶ νοστιζομένων τὰ δημοσία, μετεβίβαζετο καὶ εἰς τοὺς κληρονόμους, ἂν δὲν κατέβαλλον οὗτοι τὴν πατρικὴν ὀφειλὴν.

« Κληρονόμον γὰρ σε καθίστησιν ὁ νόμος (λέγει ὁ Δημοσθένης ἐν τῷ κατὰ Ἀνδροτίωνος) τῆς ἀτιμίας τοῦ πατρός, ὅντι δ' ἀτίμῳ σοι λέγειν οὐ προσήκειν, οὐδὲ γράφειν » (19).

Ἀλλ' οἱ πόροι οὗτοι δὲν ἀπῆρτιζον τὴν ἀξιολογωτέραν μερίδα τῶν προσόδων, ἥτις ἦν αἱ φόροι τῶν συμμάχων.

Οἱ φόροι οὗτοι τῶν συμμάχων ἐτάχθησαν τὸ πρῶτον ὑπὸ Ἀριστείδου, ὀρίσαντες τὸ κατ' ἀξίαν ἐκάστῳ καὶ δυνάμει, ἐδιπλασιάσθησαν δὲ μετ' οὐ πολὺν χρόνον, εἰτα αὖθις ἐτριπλασιάσθησαν, ὡς φαίνεται. Ὅν μὲν γὰρ Ἀριστείδης ἔταξεν, ἦν εἰς ἑξήκοντα καὶ τετρακοσίῳν τάλαντων λόγον.

Τούτῳ Περικλῆς ἐπέθηκεν ὀλίγου δεῖν, τὸ τρίτον μέρος, καθότι εἰς ἑξακόσια τάλαντα ὁ Θουκυδίδης ἀναβιβάζει τοὺς ἀπὸ τῶν συμμάχων φόρους ἀρχομένου τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου. Ἐξακόσια λοιπὸν τάλαντα, ἥτοι 9 περίπου ἐκατομ. δρ. ἦσαν τὰ ἐπὶ Περικλέους ἀπὸ φόρων τῶν συμμάχων εἰσπραττόμενα, δηλ. ἀπὸ φόρων 300 περίπου πόλεων τῆς Θράκης, τοῦ Πόντου, τῆς Μικρᾶς Ἀσίας,

τῆς Προποντίδος, τῶν Νήσων, ἐφ' ὧν ἐξετείνετο ἡ ἐξουσία τῆς θαλασσοκράτορος πόλεως.

Τὰς πλείστας τῶν πόλεων τούτων δυνάμεθα ἀσφαλῶς νὰ ἀνεύρωμεν ἐπὶ τοῦ χάρτου τοῦ ἐπιμελῶς φιλοπονηθέντος ὑπὸ τοῦ συναδέλφου ἡμῶν Καθηγητοῦ τῆς ἀρχαιολογίας, ὅστις ἐξαγαγὼν προσέτι μετ' ἀξιεπαινοῦ καχερίας ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν τῆς Ἀκροπόλεως, τὸ ἐκ φόρων τῶν συμμάχων ποσὸν 5 1/2 τάλαντων, ἀπεφάνητο ὅτι τὸ ποσὸν τοῦτο ἦν ἡ ἑκατοστὴ ἢ ὑπὲρ τῆς Θεοῦ ἐξαίρουμένη, ἢ μᾶλλον κατὰ τὴν γνώμην τοῦ σοφοῦ Βοικίου, ἢ κατὰ μῆνα δεκάτῃ τῶν φόρων ἥτις πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν ἀπεταμίσθετο.

Ἀποθανόντος δὲ τοῦ Περικλέους, οἱ δημαγωγοὶ ἐπιτείνοντες ἀνεβίβασαν τὸ ποσὸν τοῦτο εἰς χίλια τριακόσια τάλαντα καὶ πλέον τοῦτο, καθότι κατὰ τὸν Ἀριστοφάνην, τὸ σύνολον τῶν ἐνιαυσίων προσόδων ἀνεβίβαζετο εἰς δισχίλια τάλαντα. « Τάλαντ' ἐγγὺς δισχίλια γίγνεται ἡμῖν » ἥτοι εἰς 30 ἐκατομμύρια δραχμῶν, καθόσον ἐπὶ Ἀριστοφάνους, ἡ τιμὴ τοῦ κοιλοῦ πυρῶν ἦν δραχμῶν δύο, τοῦ τριωβόλου ἥτοι τῆς ἡμισείας δραχμῆς, οὕσης τοῦ ἀκριβοῦς ἀντιτίμου τοῦ ἐκτέως.

Ἡ δ' ἀπὸ τῶν ἐνδήμιων ἐνιαυσία πρόσδοσις περιορίζετο εἰς 400 μόνον τάλαντα, κατὰ τὸν Ξενοφῶντα, ὥστε ἦν τὸ ἥμισυ ἢ τὸ τρίτον τῆς ἐκ τῆς ὑπερορίας προσόδου (20).

Εἰς τὴν ἐξ ὑπερορίας λοιπὴν πρόσδοσιν, ἥτοι εἰς τὸ κράτος τῆς θαλάσσης ἐπανεπαύετο ἡ δύναμις τῆς Πόλεως.

Τὸ ἐξέλιον τεῖχος τοῦ χρησιμοῦ, ἦτο τὸ γερᾶν καὶ ἐπιφθονὸν σύμβολον τῆς ἡγεμονίας τῆς Ἑλλάδος.

Ἀλλὰ πῶς ἡ μεγίστη αὕτη δύναμις κατηναλώθη ἐντὸς βραχυτάτου χρόνου ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Περικλέους;

Ἐὰν θέλωμεν νὰ ἀντιληφθῶμεν, οὕτως εἰπεῖν, ἰδίαις αἰθήσεσιν, τῆς ὕλικῆς ταύτης ἀποσυνθέσεως τῆς Πολιτείας τῶν Ἀθηναίων, ἀνάγκη νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι ὁ πολιτικός αὐτῆς πληθυσμὸς ὅστις, πρὸ τῶν Μηδικῶν, δὲν ὑπερέβαινε τοὺς τρισμυρίους, μετὰ τὰ Μηδικὰ, ἡλαττώθη εἰς ἐγγὺς δισμυρίους, οὐ μόνον ἐνεκα τῶν καταστροφῶν τοῦ πολέμου ἀλλὰ καὶ τῶν κληρουχιῶν, αἵτινες διέσπειρον μὲν ἀλλ' ἐξήντλουν, ὡς αἱ ἀφθοὶ ἀφαιμάξεις, τὰς ζωτικὰς δυνάμεις τῆς πόλεως (21).

Ἐν ᾧ δὲ ἐν ἀρχῇ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, τοιοῦτος ὡς ἐγγίστα ἦν ὁ πληθυσμὸς τῶν ἐλευθέρων ἀνδρῶν (431. π. Χ.) ἐκ μὲν τοῦ λοιμοῦ, ἀφαιμάζετο τὸ ἀνθος τῶν ἐκ καταλόγου στρατευομένων, αὐτὸ μὲν τοιοῦτος γε λοιμὸς, οὐδὲ φθορὰ οὕτως ἀνθρώπων οὐδαμοῦ ἐμνημονεύετο γινέσθαι. Κατὰ δὲ τὸ 415, οἱ Ἀθηναῖοι ἐκπέμπουσιν εἰς Συρακούσας τριήρεις 134, ὀπλίτας δὲ 5100 καὶ φίλους 1300.

Δύο δὲ μόνον ἑτῶν μόλις παρελθόντων, νέαν πέμπουσιν ἐπικουρίαν 70 ἑτι πλοίων καὶ 5,000 ὀπλιτῶν καὶ ὁ στρατὸς οὗτος πανωλεθρία καταστρέφεται ἢ αἰχμαλωτίζεται ἐντὸς τοῦ ἔτους.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΟΝ ΛΟΓΟΝ.

—οοο—

(1) 621. 'Ολ. 39. 4.

(2) 612. 'Ολ. 42. 1.

(3) «Οἱ δ' Ἀθηναῖοι τῆς Κυλωνεῖου πεπαιγμένης ταραχῆς καὶ μεθεστώτων, ὥσπερ εἴρηται, τῶν ἐναγῶν (τῶν περὶ τὸν Μεγακλέα) τὴν παλαιὰν αὐθιγὴν στάσιν ὑπὲρ τῆς πολιτείας ἐστάσιζον, ὅσας ἡ χώρα διαφορὰς εἶχε τοσαῦτα μέρη τῆς πόλεως διαστάσης. Ἦν μὲν γὰρ τὸ τῶν Διακρίων γένος δημοκρατικώτατον, ὀλιγαρχικώτατον δὲ τὸ τῶν Πεδιέων. Τρίτοι δὲ οἱ Πάραλοι μέσον τινα καὶ μεμυγμένον αἰροῦμενοι Πολιτείας τρόπον ἐμποδῶν ἦσαν καὶ διεκώλυον τοὺς ἐτέρους κρατῆσαι. » Πλουτ. Βίβλ. Σόλωνος XIII.

(4) Πολλοὶ ἰσχυρίζονται ὅτι ἐκτεμῆριοι ἦσαν οἱ τὸ 1/6 τελούντες. Ἀλλὰ τὸ πιθανώτατον εἶναι ὅτι οἱ δυστυχεῖς οὗτοι γεωργοί, ἡναγκασμένοι νὰ καλλιεργῶσιν ἄλλοτρίαν ἰδιοκτησίαν, ἐτέλουν ἕκτα τῶν γινομένων. ἦτοι τὰ 5/6, ἀπολαύοντες μόνον τοῦ ἐνός ἕκτου. Δι' ὃ καὶ προσηγορεῖντο ἐκτεμῆριοι.

(5) Σεμνύνεται γὰρ Σόλων ὅτι τῆς τε προϋποκειμένης γῆς

Ὅρους ἀνείλε πολλὰ καὶ πεπηγότατα πρόσθεν δὲ δουλεύουσα, νῦν ἐλευθέρη.

Πλ. Β. Σολ. XV.

(6) Τινὲς ἔγραψαν, ὅν ἐστιν Ἀνδροτίων, ὅτι ἡ σεισάχθεια οὐκ ἦν ἀποκοπὴ χρεῶν, ἀλλὰ μετρίωσις τῶν ἐν δυνάμει, διὰ τὴν γενομένην συνάμα ἐπαύθησιν τῶν μέτρων καὶ ἐλάττωσιν τῆς τιμῆς τοῦ νομισματός. Καθότι ὁ Σόλων ἐποίησε τὴν μνᾶν 100 δραχμῶν, πρότερον 73 οὖσαν. Ὁ Γρότε, ἐν τῇ ἀνωτέρᾳ παντὸς ἐπαίνου ἱστορίᾳ τῆς Ἑλλάδος, (τόμ. III) πολὺ μᾶλλον τὴν γνώμην ταύτην τοῦ Ἀνδροτίωνος καὶ παραδέχεται ὅτι ὁ Σόλων ἀνῆρσε τὰ συμβόλαια τὰ τῆς πενεστέρας τάξεως. Παρατηρεῖ δὲ ὅτι οἱ τῆς ἐνδεστέρας τάξεως ὀφειλέται δὲν ἦσαν οἱ μόνον ἐν τῇ Πολιτείᾳ, καθότι οἱ δανεισταὶ τῶν ὀφειλετῶν τούτων ἦσαν καὶ οὗτοι ὀφειλέται ἐτέρων κεφαλαιούχων. Οἱ εὐπορώτεροι οὖν οὗτοι ὀφειλέται, ὡς ἐκ τῆς γενομένης αὐτοῖς ζημίας διὰ τοῦ φιλανθρωπεύματος τῆς σεισάχθειας, εὐρέθησαν ἐν ἀμνηχανίᾳ τοῦ νὰ ἐκπληρώσωσι τὰς ἰδίας αὐτῶν ὑποχρεώσεις.

Πρὸς ἀνακούφισιν τῶν ὀφειλετῶν τούτων τῶν ὑποστάντων, καὶ ὁ πιστωτῶν, τὰς ἐκ τῆς σεισάχθειας ζημίας καὶ τῶν ὀφειλῶν τὰ χρεῖα, κατὰ τὸν Γρότε, δὲν ἀνῆρθησαν, ὁ Σόλων ἐπέχειρσε νὰ καταβιβάζῃ καὶ κατεβίβασε τὸ μέτρον τῆς νομισματικῆς μονάδος κατὰ 25 0/0 καὶ μικρόν τι πλέον αὐτοῦ.

Ὡστε 100 δραχμῶν ἐποίησε τὴν μνᾶν, πρότερον 73 οὖσαν, οἱ δὲ ὀφειλέται ἴσον μὲν ἀριθμῷ, δυνάμει δ' ἐλάττω ἀποδιδόντες τοῖς δανεισταῖς, ὥρελόντο

ἐκ τῆς μεταβολῆς ταύτης. Καθότι οἱ μὲν δανεισταὶ τῶν εὐπορώτερον τούτων ὀφειλετῶν ἐζημιούντο 27 0/0, οἱ δ' εὐπορώτεροι ὀφειλέται ἀναλόγως ἀνεκουφίζοντο.

Ἀλλ' ἡ ὑπόθεσις αὕτη τοῦ σωφωτάτου ἱστορικοῦ ὅτι δηλ. διὰ τῆς σεισάχθειας, μόνον τὰ συμβόλαια τῆς πενεστέρας τάξεως ἀνῆρθησαν, οὐχὶ δὲ καὶ τὰ τῶν εὐπορώτερον ὀφειλετῶν, καὶ ὅτι πρὸς ἀνακούφισιν αὐτῶν μάλιστα, οἵτινες ἄλλως, ὡς δανεισταὶ ἐζημιούντο ἐκ τῆς σεισάχθειας, ἐγένετο ἡ νομισματικὴ μεταρρύθμισις, ἡ ὑπόθεσις λέγω αὕτη ἐπ' οὐδεμιᾷ ῥητῇ ἱστορικῇ μαρτυρίᾳ στηριζομένη δὲν ἔχει τὸ ἀπαιτούμενον κύρος.

Ἀντιφάσκει δὲ καὶ πρὸς ἀξιοσημειωτόν τι συμβεβηκός, οὗ καὶ ὁ Γρότε μνημονεύει. «Ὡς γὰρ ὤρμησεν ὁ Σόλων ἀνιέναι τὰ χρεῖα, ἐκοινώσατο τοῖς φίλοις αὐτοῦ, τοῖς περὶ Κόνωνα καὶ Κλεινίαν καὶ Ἰππόνικον ὅτι γῆν μὲν οὐ μέλλει κινεῖν, χρεῶν δὲ ποιεῖν ἀποκοπὰς ἔγνωκεν. »

«Οἱ δὲ προλαβόντες εὐθὺς καὶ φθάσαντες ἐδανείσαντο συχνὸν ἀργύριον παρὰ τῶν πλουσίων καὶ μεγάλας ἡγόρασαν χώρας. Εἴτα τοῦ δόγματος ἐξενεχθέντος, τὰ μὲν κτήματα καρπούμενοι, τὰ δὲ χρήματα τοῖς δανείσασιν οὐκ ἀποδιδόντες, εἰς αἰτίαν τὸν Σόλωνα μεγάλην καὶ διαβολὴν κατέστησαν, ὥσπερ οὐ συναδικούμενον ἀλλὰ συναδικούντα. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν εὐθὺς ἐλύθη τὸ ἐγκλημα, τοῖς πέντε ταλάντοις. Τοσαῦτα γὰρ εὐρέθη δανείζων καὶ ταῦτα πρῶτος ἀφῆκε κατὰ τὸν νόμον. »

Ἔνιοι δὲ πεντεκαίδεκα λέγουσιν, ὡν καὶ Πολύζηλος ὁ Ῥόδιος ἐστὶ. «Τοὺς μὲν τοὶ φίλους αὐτοῦ χρεωκοπίδας καλοῦντες διετέλεσαν. » Πλουτ. Βίβλ. Σόλωνος XV.

Ἐκ τούτων συνάγεται ὅτι ἅπαντα τὰ συμβόλαια ἀνῆρθησαν, δηλ. τῶν τε πενεστέρων καὶ εὐπορώτερων, καθότι οἱ φίλοι τοῦ Σόλωνος δὲν ἦσαν βεβαίως ἐκ τῆς πενεστέρας τάξεως. Ἐδανείσθησαν μὲν χρήματα, οὐχὶ δὲ ἐξ ἀνάγκης ἐπείγουμενοι, ἀλλ' ὥπως ἀγοράσωσι μεγάλας χώρας.

Ἀλλ' ὁ Γρότε ἐπιφέρει ὅτι ἄνευ τῆς ὑποθέσεως τὴν ὁποίαν παρεδέχθη, ὅτι δηλ. ἡ νομισματικὴ μεταρρύθμισις ἐγένετο πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἀνακούφισις τῶν εὐπορώτερον ὀφειλετῶν, δὲν δυνάμεθα νὰ ἐξηγήσωμεν τὸν λόγον τῆς ἐλαττώσεως τῆς νομισματικῆς μονάδος.

Περὶ τούτου ὁμῶς παρατηρῶ, ὅτι ὁ κυριώτατος λόγος τῆς περὶ τὸ νομισματικὸν σύστημα τῶν Ἀθηναίων μεταβολῆς, ἦν, ὡς φαίνεται, ἡ σπάνις καὶ τὸ δυσπρόσιτον τοῦ νομισματός, ἐνεκα τοῦ ὁποίου αἱ μὲν συναλλαγῇ ἐδεσμεύοντο, τὰ δὲ χρεῖα δυσκόλως ἐξωφλούντο.

Ὅπως λοιπὸν ἐξομαλύνῃ τὰς δυσχερείας ταύτας, αἵτινες συνετάραξαν τὴν πόλιν, ὁ Σόλων ἡλάττωσε τὴν ἀξίαν τῆς δραχμῆς. Διὰ τῆς μεταβολῆς δὲ ταύτης τοῦ λόγου τοῦ κράματος, 138 ἐκ τῶν νέων δραχμῶν καίτοι ἰσοβαρεῖς πρὸς 138 παλαιὰς δραχμάς, περιέλαβον ἄργυρον ἴσον τῷ περιεχομένῳ ἐν 100 παλαιαῖς. Ὡστε 6,000 νέων δρ. ἦσαν ἰσότη-

μοι πρὸς 4,380 παλαιῶν· δηλ. εἶχον ὡς ἔγγιστα τὴν ἀναλογίαν τοῦ μικροῦ πρὸς τὸ μέγα τάλαντον. (7) Ἀξιοσημειώτον εἶναι ὅτι ἐπὶ μὲν τῆς πρώτης Γαλλικῆς Δημοκρατίας, ὁ νομοθέτης ἐθυσίασε τὸ δικαίωμα τοῦ διαθέτειν εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς Δημοκρατικῆς ἰσότητος καὶ τῆς ἰσοκληρίας.

Ὁ δὲ Σόλων, ὁ θεμελιωτὴς τοῦ Δημοκρατικοῦ Πολιτεύματος, ἀ ἐπιτρέψας ὃ βούλεται τις δοῦναι τὰ αὐτοῦ, τὰ χρήματα κτήματα τῶν ἐχόντων ἐποίησε. » (Πλ. βίβλ. Σόλ. XXI).

(8) Λυσίας κατὰ Θεομνήστου Α.

Καὶ μοι ἀνάγνωθι τούτους τοὺς νόμους τοῦ Σόλωνος τοὺς παλαιούς.

«Τὸ ἀργύριον στάσιμον εἶναι ἐφ' ὁπόσῳ ἂν βούληται ὁ δανείζων. »

Τὸ στάσιμον τοῦτο ἐστίν, ὃ βέλτιστε, οὐ ζυγὸν ἰστάναι, ἀλλὰ τόκον πράττεσθαι ὁπόσῳ ἂν βούληται. »

Ἀλλ' ὁ Πλάτων, ἐξ ἄλλων προδήλως ἡμαρτημένων ἀρχῶν ὁρμώμενος, ἀποφαίνεται (Ε. Νόμων), «μηδὲ δανείζειν ἐπὶ τόκῳ, ὡς ἐξὸν μὴ ἀποδιδόναι τὸ παράπαν τῷ δανεισμένῳ μήτε τόκον, μήτε κεφάλαιον. »

(9) «Τὴν γοῦν Ἀττικὴν ἐκ τοῦ ἐπιπλεῖστον, διὰ τὸ λεπτόγυνον ἀστασίαστον οὖσαν, ἀνθρωποφύκουν οἱ αὐτοὶ ἀεὶ. Καὶ παρὰδειγμα τόδε τοῦ λόγου οὐκ ἐλάχιστον ἐστὶ, διὰ τὰς μετοικίας εἰς τὰ ἄλλα μὴ ὁμοίως αὐξήθησαν. »

«Ἐκ γὰρ τῆς ἄλλης Ἑλλάδος πολέμῳ ἢ στάσει ἐκπίπτοντες, παρ' Ἀθηναίους οἱ δυνατώτατοι ὡς βέβαιον ὃν ἀνεχώρουν. Καὶ πολῖται γιγνόμενοι εὐθὺς ἀπὸ παλαιοῦ μείζω ἐπὶ ἐποίησαν πλήθει ἀνθρώπων τὴν πόλιν ὥστε καὶ εἰς Ἰωνίαν ὕστερον ὡς οὐχ ἱκανῆς οὖσης τῆς Ἀττικῆς ἀποικίας ἐξέπεμψαν. » Θουκυδ. 1. 2.

(10) Ὁ Πολυδεύκης ἐξέλαβε τὰ τιμήματα ἀντὶ τῆς εἰσφορᾶς, καὶ εἰς τὴν πλάνην τοῦ Πολυδεύκου περιέπεσε καὶ ὁ Μοντέσκιος.

Οἱ Πεντακοσιομέδιμνοι λέγει ἡ ἀνάλικον εἰς τὸ δημόσιον τάλαντον, κτλ. Πολυδ. Η' 130.

Ἀλλ' ὁ Πλ. βίβλ. Σόλωνος XVIII ἀποφαίνεται περὶ τούτων ἀκριβέστερον. «Δεύτερον δὲ Σόλων τὰς μὲν ἀρχὰς ἀπάσας ὥσπερ ἦσαν, τοῖς εὐπόροις ἀπολιπεῖν βουλούμενος, τὴν δ' ἄλλην μίξαι πολιτείαν, ἥ ὁ δῆμος οὐ μετέχεν, ἔλαβε τὰ τιμήματα τῶν πολιτῶν καὶ τοὺς μὲν ἐν ξηραῖς ὁμοῦ καὶ ὑγροῖς μέτρα πεντακῆσια ποιοῦντας πρώτους ἔταξε καὶ Πεντακοσιομέδιμνους προσηγόρευσε. Δευτέρους δὲ, τοὺς ἵππον τρέφειν δυναμένους ἢ μέτρα ποιεῖν τριακῆσια, καὶ τούτους ἱππὰς τελοῦντας ἐκάλεσε. Ζευγεται δὲ οἱ τοῦ τρίτου τιμήματος ὀνομασθήσαν, οἱς μέτρον ἦν συναμφοτέρων διακοσίων. Οἱ δὲ λοιποὶ πάντες ἐκαλοῦντο Θῆτες, οἱς οὐδεμίαν ἀρχὴν ἔδωκεν ἀρχεῖν, ἀλλὰ τῷ συνεκκλησιαζέειν μόνον καὶ δικάζειν μετέχον τῆς πολιτείας. » (Βοικίου βίβλ. Α. Κεφ. Ε. Πολ. οἰκον. Ἀθηναίων, καὶ Γρότε τ. 3 ἱστορία τῆς Ἑλλάδος).

Σήμερον ἡ διέπουσα ἀρχὴ τὸ φορολογικὸν σύ-

στημα τῶν νεωτέρων ἐθνῶν εἶναι ἡ ἀναλογικὴ ἰσότης, ἥτοι ἡ ἀνάλογος ἐπιβολὴ τῶν φόρων ἐπὶ τοῦ κεφαλαίου τῆς γῆς ἢ μᾶλλον ἐπὶ τῶν ὑποθετικῶν προσόδων τῶν ἰδιωτικῶν περιουσιῶν, ὥστε γαῖαν παράγουσαι ἢ δυνάμεναι νὰ παραγάγωσιν, ἐν προπόντως καλλιεργηθῶσι, 500, 300 ἢ 200 μεδίωνων καθάρων πρόσδον, θέλουσι φορολογηθῇ ἐπὶ τῇ βίβλ. λ. χ. τοῦ 10 ἐπὶ τοῖς 0/0, πρὸς 50, 30 καὶ 20 μεδίμνους.

Ἀλλ' ὁ Σόλων, θέλων νὰ συμβιβάζῃ καὶ συνδιαλλάξῃ τὰ ἀπ' ἀλλήλων διεστώτα, διὰ τῆς ἐπιβολῆς φόρων βαρυτέρων, εἰς οὓς ἀπέλειπεν ἀπάσας τὰς ἀρχὰς δὲν ἐπέχειρσε νὰ πολεμήτῃ κατὰ μέτωπον τὴν ἀρχὴν τῆς ἀναλογικῆς ἰσότητος, ἐπεκάλυψε μάλιστα τὸ ἀνομοιόμορφον τοῦ φόρου, προσδιορίσας τὰ φορολογητὰ τιμήματα ἐκάστης τάξεως, κατ' ἄλλην τινὰ ἀναλογίαν, ἥτοι διὰ μὲν τὴν πρώτην, εἰς τὸ δεκακαπλάσιον, διὰ δὲ τὴν δευτέραν εἰς τὸ δεκαπλάσιον, καὶ διὰ τὴν τρίτην εἰς τὸ πενταπλάσιον τῶν προσόδων.

Ἐν ἄλλαις λέξεσιν, παρεδέχθη τὴν ἀρχὴν ὅτι αἱ μικρότεροι περιουσίαι εἰσι παραγωγικαὶ μείζονος προσόδου. »

Τοιοῦτον τρόπον, ἐν ᾧ κατὰ τοῦτο τὸ σύστημα ὑπετίθετο ὅτι περιουσία 6,000 δρ. παρήγε πρόσδον 8 1/2 0/0, περιουσία 3,000 δρ. παρήγε 10 0/0, χιλίων δὲ δρ. περιουσία 20 0/0.

Οἱ Θῆτες οἱ ἔχοντες πρόσδον ἐλάσσονα 200 μεδίμνων, ἦσαν ἀπηλλαγμένοι τοῦ ἀμέσου φόρου. Τὴν δὲ ἀτέλειαν τῆς ἐνδεστέρας τάξεως παρεδέχθη καὶ ἡ Ἀγγλία ἐπὶ τῆς φορολογίας Income-tax, καὶ ἡ Πρωσσία ἐπὶ τοῦ φόρου τῶν οἰκοδομῶν.

Ἀλλ' ἡ ἀτέλεια τῆς Θητικῆς τάξεως φαίνεται δυσκατανόητος εἰς τὸν Γρότε, θεωροῦντα ὅτι 180 ἢ 190 μεδίμνων πρόσδος οὐκ ἦν ἀξιοκαταφρόνητος. Περὶ τῆς ἀτελείας ταύτης τῆς Θητικῆς τάξεως παρατηροῦμεν, ὅτι λέγοντες ὅτι οἱ Θῆτες ἐνέμοντο πρόσδον κατωτέραν διακοσίων μεδίμνων, ἐννοοῦμεν ὅτι ἡ τάξις αὕτη κατὰ μέσον ὅρον εἶχεν 100 μεδίμνων πρόσδον = 50 ἑκατολίτροις = 150 κοίλοις.

Καὶ μὲν σήμερον ἐκάστη οἰκογένεια συγκατεμένη ἐκ 5 μελῶν δὲν καταναλίσκει ἐτησίως πλέον τῶν 15 ἑκατολίτρων, ἦτοι τῶν 45 περίπου κοιλῶν. Προκειμένου δὲ λόγου περὶ τῶν ἀρχαίων ἐκείνων χρόνων, ἀνάγκη εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐλευθέρων νὰ προσθῶμεν καὶ τινὰ ἀριθμὸν δούλων, τῶν ὁποίων ἡ ἀναλογία ἐν Ἀθήναις κατὰ μέσον ὅρον, ἦν 1 ἐλευθέρου πρὸς 4 δούλους. Ἐὰν ὁμῶς λάβωμεν κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Σόλωνος καὶ ἰδίως διὰ τὴν Θητικὴν τάξιν, τὸ 1/4 μόνον τῆς ἀναλογίας ταύτης, ἦτοι 5 δούλους πρὸς 5 ἐλευθέρους, θέλομεν παραδεχθῇ ὅτι πρὸς συντήρησιν 5 ἐλευθέρων, καταναλίσκετο οὐ μόνον τὸ ποσὸν τῶν 45 κοιλῶν ὅπερ ὑπελογίσασμεν ἀνωτέρω πρὸς διατροφήν 5 ἐλευθέρων, ἀλλὰ δις τόσον, ἦτοι 90 κοιλῶν. Ὡστε ἐκ τῆς πρόσδου τῶν 150 κοιλῶν, ἣν ἐνέμετο κατὰ μέσον ὅρον ἡ τάξις τῶν Θητῶν, μόλις 60 κοιλὰς αἰτοῦ ὑπελείποντο διὰ

δρῶν, τοῦ Ξενοφῶντος καὶ Περικλέους, πηγάζει προδήλως ἐκ τῆς διαφορᾶς τῶν χρόνων, καθ' οὓς ἐκάτερος αὐτῶν ὡμύλει· ὁ μὲν Περικλῆς μετὰ τοὺς κατὰ τῶν Μήδων θριάμβους, ὁ δὲ Ξενοφῶν μετὰ τὰ παθήματα τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου.

(15) Ὁ Πλάτων (βίβλ. 6 Κερ. α. τῆς Πολιτείας) περιγράφει ὡσαύτως τὴν κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοῦ κατάστασιν τῶν τεχνῶν ἐν Ἀθήναις, ὡς ἐφεξῆς·

« Ἡ μὲν ἀληθινή, λέγει, πόλις δοκεῖ μοι εἶναι ἢ διελθῆναι ὡς περὶ ὑγιᾶς τις.

» Πλειόνων γὰρ γέωργων καὶ τῶν ἄλλων δημιουργῶν δεῖ ἡμῖν τῇ πόλει. Καὶ δὴ καὶ τῶν ἄλλων διακόνων τῶν τε εἰσάζοντων καὶ ἐξαζόντων ἕκαστα. Οὐτοὶ δὲ εἰσὶν ἔμποροι. Βιδ' αὖ βούλεσθε καὶ φλεγμαίνουσιν πόλιν θεωρήσωμεν, οὐδὲν ἀποκωλύει. Ταῦτα γὰρ δὴ τίσιν, ὡς δοκεῖ, οὐκ ἐξαρκέσει, οὐδ' αὖτῃ ἡ δίκαια ἀλλὰ κλίνειν τε προσέσονται καὶ τράπεζαι καὶ τ' ἄλλα σκευή, καὶ ὅψα δὴ καὶ μύρα καὶ θυμιάματα καὶ πέμματα καὶ ἕκαστα τούτων παντοδαπά, καὶ δὴ τήντε ζωγραφίαν κινήσεων καὶ τὴν ποικιλίαν, καὶ χρυσὸν καὶ ἐλέφαντα καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα κινήσεων. μείζονα τε αὖ τὴν πόλιν δεῖ ποιεῖν. Ἐκείνη γὰρ ἡ ὑγιεινὴ οὐκέτι ἱκανή.

» Οἷτε θεωρεῖται πάντες, οἷτε μιμηταί, πολλοὶ μὲν οἱ περὶ τὰ σχήματά τε καὶ χρώματα, πολλοὶ δὲ οἱ περὶ μουσικὴν, ποιηταί τε καὶ τούτων ὑπηρέται, ῥαψωδοί, ὑποκριταί, χορευταί, ἐργολάβοι, σκευῶν τε παντοδαπῶν δημιουργοί, τῶν τε ἄλλων καὶ τῶν περὶ τὸν γυναικῆον κόσμον. Καὶ δὴ καὶ διακόνων πλειόνων δεησόμεθα, παιδαγωγῶν, τιθῶν, τροφῶν, κομμωτριῶν, κουρέων καὶ αὐτῶν ὁμοίων τε καὶ μαγειρῶν. Οὐκοῦν καὶ ἱατρῶν ἐν χρείαις ἐσόμεθα πολλοὺ μᾶλλον οὕτω διατιθέμενοι ἢ ὡς τὸ πρότερον.

» Ἐν γένει ὅμως παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, τὸ κύριον ἔργον τοῦ πολίτου οὐκ ἦν ὡς σήμερον, ἢ φιλοπονία πρὸς σκοπὸν βιοποριστικόν, ἀλλ' ἡ ἀσκησις δημοσίων λειτουργιῶν, ἢ κυβέρνησις τῶν δημοσίων πραγμάτων. Ὁ ἐλεύθερος ἀπὸ τῆς νεαρᾶς αὐτοῦ ἡλικίας μέχρι ἐσχάτου γήρατος, προσπαιδεύετο καὶ προεγυμνάζετο εἰς πόλεμον, ἄρχων δὲ, στρατηγῶν, τριηραρχῶν, φρουρῶν, ἐκκλησιαζῶν ἢ δικάζων, ἔπραττε τὰ τῆς πόλεως.

» Ἰπὸ ταύτην οὖν τὴν ἔποψιν θεωρούμενος καὶ ὁ πεινέστερος πολίτης, ἐξωμοιοῦτο μὲ τοὺς παρὰ τοῖς νεωτέροις εὐρωπαϊκοῖς ἔθνεσιν ἐγκόνους τῶν ἀριστοκρατικῶν οἰκογενειῶν, οἵτινες ἐθεώρουν ὡς ἀνάξιον τῆς εὐγενούς αὐτῶν καταγωγῆς, τὸ μετέρχεσθαι βιοποριστικὰς τέχνας.

Τὰ βιομηχανικὰ ἔργα ἀνετίθεντο ἐν γένει εἰς τοὺς δούλους, καὶ αὐτοὺς κυρίως ἐπεβάρυνον. Ἐπειδὴ δὲ ἡ δουλικὴ ἐργασία εἶναι ἡ ἀγωνιώτατη τῶν ἐργασιῶν, τοῦ δούλου στερουμένου καὶ ἐπιστήμης καὶ τέχνης καὶ προαιρέσεως καὶ τῆς προσηκούσης δραστηριότητος ἐπὶ τῷ ποιεῖν « ῥάον καὶ κάλλιον, » ἢ δὲ μηχανικὴ ἢ παραγωγὸσα κατὰ τοὺς ἡμετέρους χρόνους τὰς τέχνας, ἐχρησίμευε μάλιστα εἰς τὰ καταστρεπτικά τοῦ πολέμου ἐπιχειρήματα ἢ

πρὸς ἀνέγερσιν μνημείων μεγαλοπρεπῶν, ἢ δὲ μέθοδος πρὸς ἀνέυρεσιν καὶ ἀνακάλυψιν τῆς ἐπιστημονικῆς ἀληθείας, ἢ το πολυμῆχ καὶ ἐπισφαλῆς, καὶ αἱ φυσικομαθηματικαὶ ἐπιστήμαι παρέργως καὶ ἀτελῶς ἐσπουδάζοντο ὑπὸ τῶν ἐλευθέρων, ἢ βιομηχανία ἦτον ἀδύνατον νὰ ἀμείψῃ κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους. Ἄλλως ὅμως καὶ οἱ σπουδαιότερον ἀσχολούμενοι περὶ τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας δὲν ἀπέβλεπον, ὡς σήμερον, πρὸς τὸν πρακτικὸν σκοπὸν τῆς ἐφαρμογῆς τῶν μηχανικῶν καὶ ἐπιστημονικῶν δυνάμεων εἰς τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον καὶ τῆς ἐλλογωτέρας οἰκονομίας τοῦ χρόνου, τῆς ἐργασίας καὶ τῶν κεφαλαίων, ἢ τῆς ἐλαττώσεως τῶν ἀποστάσεων, ἀλλ' ὡς ἔλεγεν ὁ Πλάτων, « ἀνυπατάμεθα τῆς τῶν ἀριθμῶν φύσεως οὐχ ὥντες ἢ πράττες χάριν, ὡς ἔμποροι ἢ κάπηλοι, ἀλλ' ἕνεκα μεταπλοῦν τῆς ψυχῆς ἐπ' ἀλήθειαν καὶ οὐσίαν. » Πολιτ. Πλάτωνος.

» Ἐν τούτοις αἱ τέχναι καὶ ἐτιμήθησαν καὶ προήχθησαν ἐν Ἀθήναις, αἵ ἐντε τοῖς αὐτοῖς οἰκείων ἀμικ καὶ πολιτικῶν ἐπιμέλεια, καὶ ἐτέροις πρὸς ἔργα τετραμμένοις, τὰ πολιτικὰ μὴ ἐνδεῶς γινώσκαι. Μόνον γὰρ τὸν τε μὴδὲν τῶν δὲ μετέχοντα, οὐκ ἀπράγμονα, ἀλλ' ἀρρεῖον νομίζομεν. » Θουκ. 11.

Αἱ τέχναι λοιπὸν ἐτιμῶντο ἐν Ἀθήναις Ἀ' μὲν διότι διὰ τῶν τεχνῶν καὶ τῆς ἐμπορίας ἐπέρφετο ὁ ὑπέρμετρος τῆς Ἀττικῆς πληθυσμὸς καὶ Β' διότι ἡ κυριώτερα μερὶς τοῦ τεχνουργικοῦ καὶ ἐμπορικοῦ πληθυσμοῦ συνεκροτεῖτο ἐκ μετοίκων, ἀνδρῶν ἐλευθέρων καὶ πολλὰς παρεχόντων τῇ πόλει ὠφελείας.

Μετοικοὶ δὲ ἦσαν αἱ ἐξ ἐτέρας πόλεως μετοικούντες ἐν ἐτέρᾳ, καὶ μὴ πρὸς ὀλίγον ὡς ξένοι ἐπιδημοῦντες, ἀλλὰ τὴν οἰκίαν αὐτοῦ καταστήσαντες. »

(16) Ἡ ἐμπορικὴ αὕτη κίνησις μαρτυρεῖται ῥητῶς ὑπὸ τοῦ Περικλέους. αἱ Εἰσέρχεται δὲ διὰ μέγεθος τῆς πόλεως ἐκ πάσης γῆς τὰ πάντα. Καὶ συμβαίνει ἡμῖν μὴδὲν οἰκειότερα τῇ ἀπολαύσει τὰ αὐτοῦ ἀγαθὰ γινόμενα καρποῦσθαι, ἢ καὶ τὰ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων. » Θουκυδ. 11. λή.

(17) Ὁ προσδιορισμὸς τῆς σχετικῆς τιμῆς τοῦ ἀργυρίου καὶ τοῦ σίτου ἐν Ἀθήναις, παρέχει τινὰς δυσκολίας ἃς ἐπιχειρῶ ἐνταῦθα νὰ ὑποδείξω, καὶ εἰ δυνατόν νὰ ἐξομαλύνω. Καὶ πρῶτον τίς ἡ σχετικὴ τιμὴ τοῦ ἀργυρίου ἐπὶ Σόλωνος καὶ κατὰ τοὺς ἡμετέρους χρόνους;

Πρὸς καταμέτρησιν τῆς τιμῆς τῶν πολυτίμων μετάλλων ἐν χρόνοις διαφόροις, δὲν ὑπάρχει μέτρον ἀκριβέστερον ἢ ὁ σίτος, τοῦ ὁποῦ ἡ ἀξία μεταβαλλομένη συχνάκις ἐντὸς βραχυτάτου χρονικοῦ διαστήματος, διαμένει κατὰ μέσον ὅρον ἢ αὐτὴ ἐντὸς χρονικῆς περιόδου διαρκεστέρας.

Ἐπὶ Σόλωνος λοιπὸν ὁ μέδιμνος τοῦ σίτου, ἦτοι περίπου 1 καὶ 1/2 κοιλὸν ἐτιμάτο δραχμῆς μιᾶς.

Ἄλλ' ἡ ἀρχαία δραχμὴ, πρὸ τῆς νομισματικῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ Σόλωνος, περιεῖχεν ἀργυρὸν μιᾶς δραχμῆς νέας καὶ 30/100, ἄρα ἡ ἀξία τῆς δραχμῆς ἐπὶ Σόλωνος, ἦν τοῦλάχιστον ἐπτάκις ἀ-

νωτέρα τῆς σημερινῆς δραχμῆς, καθότι διὰ μιᾶς δραχ. 30/100 ἀπεκτάτο τότε 1 καὶ 1/2 κοιλὸν σίτου, εἰς μέδιμνος, τιμώμενος σήμερον κατὰ μέσον ὅρον 7 καὶ 1/2 δραχμῶν.

Κατὰ δὲ Δημήτριον τὸν Φαληρέα, μιᾶς δραχμῆς ἐτιμάτο τότε καὶ τὸ πρόβατον, πέντε δὲ ὁ βοῦς.

Μετὰ τοὺς χρόνους τοῦ Σόλωνος, ἐκμεταλλευθέντων τῶν ἀργυρείων τοῦ Λαυρίου, ἡ τιμὴ τοῦ ἀργυρίου ἐξέπεσεν. Ἐπὶ Ἀριστοφάνους, ὁ ἐκτεὺς πυρῶν ἦτοι τὸ 1/6 τοῦ μεδίμου, ἐτιμάτο τριώβολον, ἢ μιᾶς δραχμῆς. αἱ Οἰσθ' οὖν ἀπολωλέναι πυρῶν ἕκτα αἱ ὅν χρῆν ἐμὲ ἐξ ἐκκλησίας εἰληφέναι. »

Καὶ ἀλλαχοῦ αἱ τριώβολον δὴτ' ἔλαβες; » Καὶ ὁ χορός. αἱ Ὅτε ἤρχεν ὁ γεννάδας, οὐδεὶς ἀνέτολμα τὰ τῆς πόλεως διοικεῖν ἀργύριον λαβών. Νυνὶ δὲ τριώβολον ζητοῦσι λαβεῖν ὅταν πράττωσι τι κοινὸν κτλ. » (Ἐκκλησιαζούσαι 380. 545).

Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἐκτεὺς ἦν τὸ 1/6 τοῦ μεδίμου, (τοῦ 1 καὶ 1/2 κοιλῶ) ἄρα τὸ κοιλὸν πυρῶν, ἐπὶ Ἀριστοφάνους, ἦξιζε δρ. 2 καὶ τὸ ἀργύριον εἶχεν ἀξίαν τοῦλάχιστον διπλασίαν τῆς σημερινῆς.

Ἄλλ' ἡ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Δημοσθένους μεγίστη ὑπερτίμησις τῶν σιτηρῶν, πρέπει μάλιστα νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὴν ἐνδεῖαν καὶ τὴν σπάνιν τῶν σιτηρῶν, τῆς Ἀττικῆς ἡναγκασμένης ὡς ἐκ τῶν κλιματολογικῶν αὐτῆς περιστάσεων, νὰ εἰσάγῃ ἐτησίως ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς πρὸς διατροφήν τῶν κατοίκων αὐτῆς, ἐν ἑκατομμύριον μεδίμων.

Τοσαύτη δὲ ἦν ἐπὶ Δημοσθένους ἡ ἐνδεῖα τοῦ σίτου ἐν Ἀττικῇ, ὥστε ὁ μὲν μέδιμνος κριθῶν ἐπωλείτο δρ. 6 (Δημοσθ. ἐν τῷ πρὸς Φαίνιππον) 4 δρ. τὸ κοιλόν. Ἡ δὲ τιμὴ μεδίμου πυρῶν ἀνεβιδάσθη ἀπὸ 5 μέχρι ἐκκαίδεκα δραχμῶν, ἦτοι εἰς 10 δρ. τὸ κοιλόν, κατὰ μέσον ὅρον, ἥτις εἶναι τιμὴ σιτοδείας.

(Δημοσθένους ἐν τῷ πρὸς Φορμίωνα) αἱ Ὅτε δὲ ὁ σίτος ἐγένετο ἐκκαίδεκα δραχμῶν, εἰσαγαγόντες πλείους ἢ μυρίους μεδίμνους πυρῶν διεμετρήσαμεν ἡμῖν τῆς καθεστηκυίας τιμῆς, πέντε δραχμῶν τὸν μέδιμνον. »

Ἐνεκα δὲ τῆς μεγάλης ταύτης τιμῆς τοῦ σίτου, οἱ τρεῖς Ἐκκλησιαστικοὶ ὁδοῖ, ἦτοι τὰ 48 λτ. αἵτινα ἐλάμβανεν πᾶς πολίτης ἐκκλησιαζόμενος, ἦσαν ἀνεπαρκεῖς καὶ ἡ πόλις ἡναγκαζέτο πολλὰκις νὰ τρέφῃ τὸν Δῆμον ἐκ τῶν δημοσίων σιταποθηκῶν.

Ἐκ τούτων συνάγεται ὅτι θέλοντες νὰ προσδιορίσωμεν τοὺς λόγους τοὺς ἐπαγαγόντας τὰς περὶ τὴν ἀξίαν ὀρίσμενους τινὸς ἀντικειμένου μεταβολὰς, ἀνάγκη νὰ ἐρευνῶμεν ἂν ἡ μεταβολὴ ἐπῆλθεν ἐκ τοῦ καταμετρούμενου ἢ ἐκ τοῦ καταμετρούμενου πράγματος, καθότι ἐν τῷ οἰκονομικῷ κόσμῳ, δὲν ὑπάρχει ἀξία δυναμένη νὰ χρησιμεύσῃ ὡς μέτρον μόνιμον καὶ ἀμετάβλητον ἐτέρων ἀξιών ἐν διαφόροις χρόνοις καὶ τόποις. Ἡ εὐρεσις ἀξίας ἀμεταβλήτου, ὡς τῆς μονάδος τῆς ἐκτάσεως ἢ τοῦ βάρους, εἶναι πρόδηλος ματαιοπονία, εἶναι ὁ τετραγωνισμὸς τοῦ κύκλου τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας.

Τῶντι ὡς περὶ ἡ τιμὴ τοῦ σίτου ἀδιαλείπτως μεταβάλλεται, οὕτω καὶ ἡ τιμὴ τῶν πολυτίμων μετάλλων ἐκπίπτει οὐ μόνον ἕνεκα τοῦ ὑπερμέτρου αὐτῶν πολλαπλασιασμοῦ, δηλ. ἕνεκα συμβεβηκότων εἰς αὐτὰ μόνον ἀναγομένων, ὡς τοῦτο συνέβη ἐν Ἀθήναις, μετὰ τὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν ἀργυρείων τοῦ Λαυρίου καὶ τὴν κατάκτησιν τοῦ ἐν Θράκῃ μεταλλοῦ, ἢ ὅπως συνέβη ἐν Βυρῶνῃ, μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τῆς Ἀμερικῆς καὶ τὴν πρὸ μικροῦ ἀνέυρεσιν τῶν χρυσορυχείων τῆς Καλιφορνίας καὶ Αὐστραλίας, ἀλλὰ καὶ ἕνεκα τῆς ἐνδεῖας τῶν σιτηρῶν, τῆς ὑπερμέτρου ἐπομένως αὐτῶν ὑπερτιμήσεως καὶ τῆς ἀναλόγου αὐξήσεως τῶν ἐργατικῶν μισθῶν, δηλ. καὶ ἕνεκα εἰδικῶν συμβεβηκότων ἀναγομένων εἰς τὴν παραγωγὴν τῶν σιτηρῶν, ἀνεξαρτήτως τοῦ ποσοῦ τῶν ἐν κυκλοφορίᾳ πολυτίμων μετάλλων οὐχ ἦττον ὅμως ὁσάκις ἐπιχειρῶμεν νὰ προσδιορίσωμεν ἀκριβέστερον τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἐτέρου τῶν δύο τούτων λόγων ἐπὶ τῆς τιμῆς τοῦ ἀργυρίου ἢ τῶν σιτηρῶν, ἀνάγκη νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι τὸ ἐτερον τῶν δύο τούτων πραγμάτων, ὁ σίτος λ. χ. δι' οὗ καταμετροῦμεν τὰς γενομένας μεταβολὰς εἰς τὴν τιμὴν τοῦ ἀργυρίου, οὐδεμίαν ὑπέστη μεταβολὴν, διατελέσας μόνιμος καὶ ἐδραῖος ὡς καὶ πρότερον, καὶ τ' ἀνάπαλιν.

Τοιούτῳ τρόπῳ μετὰ τὴν μεταλλευσιν τῶν ἀργυρείων τοῦ Λαυρίου ἢ τὴν κατάκτησιν τῆς Ἀσίας ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου, λέγομεν ὅτι τὰ πολυτίμα μέταλλα ἐξέπεσαν, καθότι καταμετροῦντες αὐτὰ διὰ τοῦ σίτου ὑποτιθεμένου ἀμεταβλήτου, ἀναγνωρίζομεν, ὅτι κατὰ τὰς δύο ταύτας ἐποχάς, διὰ τοῦ αὐτοῦ ποσοῦ τοῦ ἀργυρίου, ἀπεκτάτο ἐλασσον ποσὸν σίτου ἢ πρότερον· ὡσαύτως δὲ λέγομεν ὅτι ἡ τιμὴ τοῦ σίτου ἠῤῥησεν ἐπὶ Δημοσθένους, καθότι καταμετροῦντες αὐτὸν διὰ τοῦ ἀργυρίου ὑποτιθεμένου ἀμεταβλήτου, παρατηροῦμεν ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Περικλέους μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Δημοσθένους, ὅτι ἡ τιμὴ μεδίμου πυρῶν ἀνεβιδάσθη πολλὰκις ἀπὸ 3 μέχρι ἐκκαίδεκα δραχμῶν, ἂν καὶ ἡ καθεστηκυία αὐτοῦ τιμὴ ἐπὶ Δημοσθένους, ἦν 5 δρ. δηλ. κατὰ 2/5 ἀνωτέρα τῶν χρόνων τοῦ Περικλέους.

Ἐνεκα τούτου, ὑπολογίσασμεν τὸ ποσὸν τῶν δύο χιλιάδων ταλάντων, εἰς ὃ ἀνεβιδάζετο ἡ ἐμπορικὴ κίνησις τῶν Ἀθηνῶν, κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς τετάρτης π. χ. ἑκατονταετηρίδος, οὐχὶ εἰς 30 ἑκατομμύρια σημερινῶν δρ. ἀλλ' εἰς 18 μόνον.

Προσθέτομεν ὀλίγα τινα καὶ περὶ μετρικοῦ συστήματος, ὅπως διευκολύνωμεν τὴν ἀνέυρεσιν καὶ τῶν μέτρων, περὶ ὧν συχνάκις γίνεται λόγος ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ μονὰς τῆς ἐκτάσεως ἦν ὁ ποῦς. ὑποδιηρέτο εἰς τέσσαρας παλαιστὰς ἐκάστη δὲ παλαιστὴ εἰς τέσσαρας δακτύλους. Τὰ πολλαπλᾶ τοῦ ποδὸς ἦσαν ὁ πῆχυς 1 1/2 ποδ. ἢ ὀργυῖα 6 ποδ. Τὸ στάδιον τὸ δολυμπιακὸν 600 ποδ. Ἡ μονὰς τῆς ἐπιφανείας ἢ ἡ ἀγροτικὴ μο-

να τῆς ἐκτάσεως ἦν ὁ ποῦς. ὑποδιηρέτο εἰς τέσσαρας παλαιστὰς ἐκάστη δὲ παλαιστὴ εἰς τέσσαρας δακτύλους. Τὰ πολλαπλᾶ τοῦ ποδὸς ἦσαν ὁ πῆχυς 1 1/2 ποδ. ἢ ὀργυῖα 6 ποδ. Τὸ στάδιον τὸ δολυμπιακὸν 600 ποδ. Ἡ μονὰς τῆς ἐπιφανείας ἢ ἡ ἀγροτικὴ μο-

να τῆς ἐκτάσεως ἦν ὁ ποῦς. ὑποδιηρέτο εἰς τέσσαρας παλαιστὰς ἐκάστη δὲ παλαιστὴ εἰς τέσσαρας δακτύλους. Τὰ πολλαπλᾶ τοῦ ποδὸς ἦσαν ὁ πῆχυς 1 1/2 ποδ. ἢ ὀργυῖα 6 ποδ. Τὸ στάδιον τὸ δολυμπιακὸν 600 ποδ. Ἡ μονὰς τῆς ἐπιφανείας ἢ ἡ ἀγροτικὴ μο-

να τῆς ἐκτάσεως ἦν ὁ ποῦς. ὑποδιηρέτο εἰς τέσσαρας παλαιστὰς ἐκάστη δὲ παλαιστὴ εἰς τέσσαρας δακτύλους. Τὰ πολλαπλᾶ τοῦ ποδὸς ἦσαν ὁ πῆχυς 1 1/2 ποδ. ἢ ὀργυῖα 6 ποδ. Τὸ στάδιον τὸ δολυμπιακὸν 600 ποδ. Ἡ μονὰς τῆς ἐπιφανείας ἢ ἡ ἀγροτικὴ μο-

να τῆς ἐκτάσεως ἦν ὁ ποῦς. ὑποδιηρέτο εἰς τέσσαρας παλαιστὰς ἐκάστη δὲ παλαιστὴ εἰς τέσσαρας δακτύλους. Τὰ πολλαπλᾶ τοῦ ποδὸς ἦσαν ὁ πῆχυς 1 1/2 ποδ. ἢ ὀργυῖα 6 ποδ. Τὸ στάδιον τὸ δολυμπιακὸν 600 ποδ. Ἡ μονὰς τῆς ἐπιφανείας ἢ ἡ ἀγροτικὴ μο-

να τῆς ἐκτάσεως ἦν ὁ ποῦς. ὑποδιηρέτο εἰς τέσσαρας παλαιστὰς ἐκάστη δὲ παλαιστὴ εἰς τέσσαρας δακτύλους. Τὰ πολλαπλᾶ τοῦ ποδὸς ἦσαν ὁ πῆχυς 1 1/2 ποδ. ἢ ὀργυῖα 6 ποδ. Τὸ στάδιον τὸ δολυμπιακὸν 600 ποδ. Ἡ μονὰς τῆς ἐπιφανείας ἢ ἡ ἀγροτικὴ μο-

Τὸ δὲ τετράγωνον αὐτοῦ ἦν 10,000 ποδ. τετρ. τὸ δὲ τετράγωνον τοῦ σταδίου περιεῖχε 36,000 πόδας τετραγωνικούς ἢ 36 πλέθρα τετραγωνικά. Ἡ μονὰς τῆς χωρητικότητος ἦν ὁ Μεδίμνος· ὁ Μετρητής ἦτοι ἡ μονὰς τῆς χωρητικότητος τῶν ῥευστῶν, ἦν τὰ 3/4 τοῦ μεδίμνου.

ὁ Μεδίμνος διηγεῖτο εἰς δύο Ἀμφορεῖς ὁ δ' Ἀμφορεὺς ἦν τὰ 2/3 τοῦ Μετρητοῦ ὁ Ἀμφορεὺς ὑποδιηγεῖτο εἰς τρεῖς Ἐκτεῖς ὁ Ἐκτεὺς εἰς δύο Ἡμιεκτα ὁ Χοῦς ἦν τὰ 3/4 τοῦ ἡμιέκτου. ἡ Χοῖνις τὸ 1/3 τοῦ Χοῦς ὁ Ξέστης τὸ 1/2 τῆς Χοῖνικος.

Ἡ κοτύλη τὸ 1/2 τοῦ Ξέστου. ὥστε ὁ μὲν Ἀμφορεὺς εἶχε 96 κοτύλας, ὁ δὲ Μετρητής 141.

Ὁ Ὀξύβαρος τὸ 1/4 τῆς Κοτύλης.

ὁ Κύαθος τὸ 1/12 τοῦ Ξέστου.

Τὸ μέγα μύστρον τὸ 1/36 τοῦ Ξέστου.

Τὸ μικρὸν μύστρον τὸ 1/48 τοῦ Ξέστου, ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ Χήμη μεγάλη. Ἡ Χήμη μικρὰ ἦν τὸ 1/72.

Ἡ μονὰς τοῦ βάρους ὡς καὶ ἡ νομισματικὴ μονὰς ἦν ἡ Δραχμή.

ὑποδιηγεῖτο εἰς 6 Ὀβολούς.

Τὰ πολλαπλὰ αὐτῆς ἦσαν τὸ Τετράδραχμον· ἡ μνα (100 δρ.) τὸ Τάλαντον (6,000 δρ.) ἐξ δὲ χιλ. δρ. πρὸ τῆς ἐλαττώσεως τοῦ περιεχομένου ἐν αὐταῖς μετάλλου, δηλ. πρὸ τοῦ 300 ἔτους πρ. Χρ., εἶχον βάρους ἴσον με 80 λίβρας Ῥωμαϊκάς.

Ἄλλ' ἡ λίβρα ἡ Ῥωμαϊκὴ βάρυναι 6,144 κόκκους. Ἄρα ἡ δραχμὴ ἐβάρυνεν 81 κόκκους 92/100 ἢ 82 κόκκους. (Tome 1er Economie Politique des Romains· Dureau de la malle).

Ὁ Κύριος Letronne ἰσχυρίσθη ὅτι ἡ μονὰς τῆς χωρητικότητος παρὰ τοῖς Ἑλλήσιν, δηλ. ὁ μεδίμνος, ὁ μετρητής καὶ ὁ ἀμφορεὺς, οὐδεμίαν εἶχον σχέσιν πρὸς τὴν κυβικότητα τῆς μονάδος τῆς ἐκτάσεως, ἦτοι τοῦ ποδός. Ἡ σχέσις τοῦ ἀμφορέως πρὸς τὴν κυβικότητα τοῦ Ῥωμαϊκοῦ ποδός, ἦν ἀπλὴ σύμπτωσης.

Κατ' αὐτόν, ἡ μονὰς τῆς ἐκτάσεως παρὰ Ῥωμαίοις, ἦν ἡ πλευρὰ τοῦ κύβου τοῦ συνιστῶντος τὸν Ῥωμαϊκὸν ἀμφορέα. Ὁ δ' Ἀμφορεὺς πλήρης ὕδατος ὁμβρίου ἐβάρυνε 80 λίβρας Ῥωμαϊκάς. Ὡστε ἡ λίβρα εἶχε βάρους ἴσον τῷ 1/80 τοῦ ὕδατος τοῦ περιεχομένου ἐν τῷ ἀμφορεῖ.

Τοιοῦτῳ τρόπῳ, τὰ διάφορα εἶδη τῶν μέτρων τῆς ἐκτάσεως, τῆς χωρητικότητος καὶ τοῦ βάρους, ὡς καὶ ἡ νομισματικὴ μονὰς συνεσχετίζοντο παρὰ Ῥωμαίοις καὶ ἀπῆρτιζον σύστημα μέτρων καὶ σταθμῶν πλήρες καὶ ὁλοσχερές.

Περὶ τούτων παρατηρῶ ὅτι, ἐὰν ὑπάρχῃ ἀναμφισβήτητον ὅτι 1^ο παρὰ Ῥωμαίοις ἡ μονὰς τῆς ἐκτάσεως ἦν ὁ ποῦς, ὃν πρὸ αὐτῶν, παρεδέχθησαν οἱ Ἕλληνες. 2^ο ὅτι ἡ μονὰς τῆς χωρητικότητος ἦν ὁ ἀμφορεὺς, ἥτις πρὸ αὐτῶν ὑπῆρχε παρὰ τοῖς Ἑλλήσιν· ὅτι δὲ ὁ ἀμφορεὺς, ὁ Μόδιος καὶ ὁ ἡμιμόδιος, ἦσαν τὸ ἡμισυ τοῦ Μεδίμνου, τοῦ ἐκτέως καὶ

ἡμιέκτου. 3^ο ὅτι ἀμφορεὺς ὕδατος εἶχε βάρους ἴσον τοῖς 2/3 μετρητοῦ ὕδατος, καὶ 4^ο ὅτι κοχλιάριον ὕδατος, ἦν τὸ πολλοστημόριον τοῦ βάρους τοῦ ὁμβρίου ὕδατος τοῦ ἐν τῷ μετρητῇ περιεχομένου, εἶχε δὲ βάρους ἴσον τῇ δραχμῇ, ἥτις ἦν τὸ ἐξακισχίλιον τὸν τάλαντον, ἔπεται ὅτι τὸ σύστημα ὅπερ ὁ Dureau de la Malle ἀποδίδει εἰς τοὺς Ῥωμαίους ἦν σύστημα Ἑλληνικόν, μετοικισθὲν εἰς Ἰταλίαν μετὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ εἰσαχθὲν εἰς Ῥώμην μετὰ τινος τροποποιήσεως, ὧν ἡ κυριωτέρα ἦτο βεβαίως ἡ παραδοχὴ μονάδος ἐκτάσεως (ποδός) μικροτέρας ὁρισθείσης, ἀναλόγως τῆς πλευρᾶς τοῦ ἀμφορέως ἐλάσσονος ὄντος τοῦ μετρητοῦ.

Ὁπωσδήποτε καὶ ἐὰν λυθῇ τὸ ζήτημα τοῦτο, τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι ἐπειδὴ παρὰ τοῖς Ἑλλήσιν καὶ Ῥωμαίοις, ἡ μονὰς τῆς χωρητικότητος, ὁ Μετρητής καὶ ὁ Ἀμφορεὺς συνεσχετίζοντο πρὸς τὴν κυβικότητα τῆς μονάδος τῆς ἐκτάσεως, ἦτοι πρὸς τὸν πόδα, ἡ δὲ μονὰς τοῦ βάρους ὡς καὶ ἡ νομισματικὴ μονὰς συνεσχετίζοντο πρὸς μετρητὴν ὁμβρίου ὕδατος, ἄρα τὸ Ἑλληνορωμαϊκὸν τοῦτο σύστημα παραβαλλόμενον πρὸς τὸ Γαλλικόν, ὅπερ ἐστὶν ἀνκνιτρήτως τὸ ἐντελέστερον, κατὰ δύο μέρη διέφερεν ἐπ' αὐτοῦ.

Α' μὲν ὅτι τὸ μέτρον τῆς ἐκτάσεως ἀνελογίσθη παρὰ τοῖς Γάλλοις, οὐχὶ πρὸς τὸν ἀνθρώπινον πόδα, ὅστις φύσει εὐμετάβλητος καὶ ἀνόμοιος ὢν, στερεῖται μαθηματικῆς ἀκριβείας, ἀλλὰ πρὸς ἐτέραν ἑκτασιν φύσει ἀμετάβλητον καὶ ἀμετακίνητον, τὴν τοῦ γήινου σώματος, ἐξ οὗ ὠρίσθη τὸ μέτρον τὸ ἀπαρτίσκειν τὸ χιλιόμετριον τοῦ τεταρτοκυκλίου τοῦ μεσημβρινοῦ τῶν Παρισίων.

Β' δὲ ὅτι ἐν μὲν τῇ Γαλλίᾳ, τὸ μετρικὸν σύστημα ἐστὶ δεκαδικόν, ἐν ᾧ τὸ παρ' Ἑλλήσιν καὶ Ῥωμαίοις δὲν ἦτο τοιοῦτον.

(18) Περὶ τῶν ἐνδήμιων προσόδων παρατηρῶ ὅτι ἐν Ἀθήναις, οἱ μὲν λεγόμενοι ἄμεισοι φόροι, οἱ ἐπιβαλλόμενοι εἰς τὴν ἀκίνητον ἰδιοκτησίαν, εἰς τὰ κεφάλαια ἢ εἰς τὴν βιομηχανίαν καὶ συνεπάγοντες τὴν ἐκβίβειν καὶ τὸν καταναγκασμὸν, ἀπῆδον ἐν γένει πρὸς τὰς φιλελευθέρους ἀρχὰς τὰς διαπούσας τὴν Πολιτείαν τῶν Ἀθηναίων· ὁ δὲ προσωπικὸς φόρος, ὁ κατὰ κεφαλὴν φόρος, ἡ caputio humana τῶν Ῥωμαίων, ἡ εἰς τοὺς ἀποίκους τῶν ἀγρῶν ἐπιβαλλομένη ἐθεωρεῖτο ὡς ἀρμόζουσα μάλλον εἰς δούλους ἢ εἰς ἐλευθέρους.

Ἀληθές ὅτι ἐν Ἀθήναις, τὰ τιμήματα τῶν οὐσιῶν ἐτέλουν εἰσφοράν, ἀλλ' αἱ εἰσφοραὶ δὲν ἦσαν ἐκ τῶν τακτικῶν πόρων, κατεβάλλοντο δὲ εἰς ἐκτάκτους μόνον περιστάσεις ἐν εἰδει πατριωτικοῦ ἐράνου.

Δι' ὃ καὶ ὁ Δημοσθένης (ἐν τῷ πρὸς λεπτίνην) λέγει, «Τῶν γὰρ εἰς τὸν πόλεμον καὶ τὴν σωτηρίαν τῆς πόλεως εἰσφορῶν οὐδεὶς ἐστ' ἀτελής.» αἱ εἰσφοραὶ λοιπὸν ἐξωμοιοῦντο μετὰ τὸ income-tax τῶν Ἀγγλων.

Ὁ δὲ προσωπικὸς φόρος εἰσπραττέτο ἐπὶ τῶν Μετοίκων καὶ δούλων καὶ ἐτέρων τινῶν προσώπων ἀπομότητων τῶν δούλων.

(19) Ἡ δημοσία περιουσία, εἴπομεν, ἦν ἡ κυριωτέρα πηγὴ τῶν δημοσίων πόρων. Αὕτη δὲ διωκεῖτο ἢ δι' ἐπιστάσεις, ὡς λέγομεν σήμερον, ἢ ἐξεμισθοῦτο. Τοιοῦτοτρόπῳ τῶν μὲν δασῶν ἐπεσπτάουν οἱ λεγόμενοι ὑλωροί, οἱ δὲ μορταὶ ἐπεμελοῦντο τῶν ἱερῶν ἐλαίωνων. Αἱ νομαὶ ἐξεμισθοῦντο εἰς νομῶνας· αἱ δὲ οἰκίαι αἱ εἰς τοὺς νομοὺς ἀνήκουσαι ἐξεμισθοῦντο εἰς ἐργολάβους καλουμένους ναυκλήρους. ὑπομισθοῦντας αὐτὰς εἰς τοὺς καλουμένους σταθμούχους. Ὡσαύτως δὲ καὶ τὰ θέατρα ἐξεμισθοῦντο. Αἱ δὲ ἐκμισθώσεις αὗται ἐγίνοντο διὰ δημοσίου πλειστηριασμοῦ, καθ' ὃν αἱ δευτέραι ὥναι ἐχρεώλυνον τὰς πρώτας, καὶ οἱ μισθοῦμενοι ὑπῆρχον νὰ δίδωσιν ἐγγύδας, ἐγγυητάς, περὶ τῆς ἀκριβοῦς πληρωμῆς τῶν ὀφειλομένων.

Ἐκτὸς τῶν ἄλλων καὶ ὁ Πλούταρχος βεβαιοῖ ταῦτα, βίβλ. Ἀλκιβ. λέγων. αὐτῷ δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις ἐρασταῖς ἐχρήτο· πλὴν ἔνα μετοικικὸν ἀνθρώπον, ὡς φασιν, οὐ πολλὰ κεκτημένον, ἀποδομένον δὲ πάντῃ καὶ τὸ συναχθὲν εἰς ἑκάτον στατήρας τῷ Ἀλκιβιάδῃ προσφέροντα καὶ δεόμενον λαβεῖν, καὶ γελάσας καὶ ἡσθεὶς ἐκάλεσεν ἐπὶ δεῖπνον. Ἐστιάσας δὲ καὶ φιλοπορονήσας τότε χρυσίον ἀπέδωκεν αὐτῷ καὶ προσέταξε τῇ ὑστεραίᾳ τοὺς ἀπομένους τὰ τέλη τὰ δημοσία ταῖς τιμαῖς ὑπερβάλλειν ἀντωνόμενον. Παραιτουμένου δὲ τοῦ ἀνθρώπου διὰ τὸ πολλῶν τάλαντων εἶναι τὴν ὥνην, ἠπειλήσε μαστιγώσας, εἰμὴ ταῦτα πράττοι· καὶ γὰρ ἐτύγγανεν ἐγκαλῶν τι τοῖς τελώναις ἴδιον. Ἐωθεν οὖν προσελθὼν ὁ μέτοικος εἰς ἀγορὰν ἐπέθηκε τῇ φωνῇ τὰ λαντον. Ἐπεὶ δ' οἱ τελῶναι συστρεφόμενοι καὶ ἀγανακτοῦντες ἐκέλευον ὀνομάζειν ἐγγυητὴν ὡς οὐκ ἂν εὐρόντος, ὁρυθυμένου τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἀναχωροῦντος, ἐστὼς ὁ Ἀλκιβιάδης ἀπαθεν πρὸς τοὺς ἄρχοντας· «Ἐμὲ γράψατ' ἢ ἔφη αἱ ἐμὲ φίλοις ἐστίν, ἐγγυώμαι.» Ταῦτ' ἀκούσαντες οἱ τελῶναι ἐξηγορήθησαν. Εἰωθότες γὰρ αἰεὶ ταῖς δευτέραις ἀναεῖν χρεωλυτεῖν τὰς πρώτας, οὐκ ἐώρων ἀπαλλαχθὲν αὐτοῖς οὕσαν τοῦ πράγματος. Ἐδέοντο δὲ τοῦ ἀνθρώπου ἀργύριον δίδόντες· ὁ δ' Ἀλκιβιάδης οὐκ εἶα λαβεῖν ἐλαττον τάλαντον. Διδόντων δὲ τὸ τάλαντον ἐκέλευσεν ἀποστῆναι λαβόντα. Κακείνον μὲν οὕτως ὠφέλησεν.»

Μέρος οὐσιῶδες τῆς δημοσίας περιουσίας ἦσαν καὶ τὰ ἀργυρεῖα τοῦ Λαυρίου τῶν ὁποίων ἡ πρόσδοξ ἐπὶ Θεμιστοκλέους ἀνεβιβάζετο ὡς φαίνεται εἰς τριάκοντα περίπου τάλαντα. Τριπλάσια δὲ τούτων ἀπέφερον τὰ ἐν Θράκῃ χρυσοῦ μεταλλεῖα τῆς Θάσου, τὰ ὁποῖα παρέδωκεν ἡ νῆσος αὕτῃ εἰς τοὺς Ἀθηναίους μετὰ τριῶν ἐτῶν πολιουχίαν, ὡς ἐπιμαρτυρεῖται τοῦτο ὑπὸ τοῦ Θουκυδίδου 101. 102. «Θάσιοι δὲ τρίτῳ ἔτει πολιουρούμενοι ὁμολόγησαν Ἀθηναίοις, ταῖχος τε κατελόντες καὶ ναῦς παραδόντες, χρήματά τε ὅσα ἔδει ἀποδοῦναι αὐτίκα ταξάμενοι καὶ τὸ λοιπὸν φέρειν. Τὴν τε ἡπειρον καὶ τὸ μέταλλον ἀφέντες.»

Πλὴν τῆς δημοσίας περιουσίας, ἕτεροι τακτικοὶ πόροι ἦσαν οἱ ἀπ' ἐμπορίου καὶ ἀγορᾶς, καθότι

τὰ μὲν εἰσαγόμενα καὶ ἐξαγόμενα ἐπλήρωνον τὴν πεντηκοστήν, ἐξ οὗ καὶ οἱ πεντηκοστολόγοι, οἱ ἐνοικιασταὶ τοῦ φόρου τούτου. Τὰ τελωνιακά δὲ ταῦτα δικαιώματα ἀνεβιβάζοντο εἰς τριάκοντα μέγιστοι τριάκοντα ἐξ τάλαντων· οἱ δ' ἀγοραῖοι κάπηλοι ὑπεχρεοῦντο ὡσαύτως νὰ πληρώνωσι τέλος ὡριζόμενον ὅπως ἐκθέσῃ τὰ ἐμπορεύματα αὐτῶν εἰς τὴν ἀγοράν. Ἐκτὸς δὲ τῶν δούλων τῶν ὑποβαλλομένων ὡς τοιούτων εἰς πληρωμὴν τέλους, καὶ οἱ μέτοικοι οἱ ἐπὶ Δημητρίου τοῦ φαληρέως, ἀριθμούμενοι μύριοι, ἐπλήρωνον ἐνιαυσίως μετοίκιον 10 ἢ 12 δρ. περὶ οὗ ὁ Ξενοφών (περὶ Προσόδων) παρατηρεῖ ὅτι αὕτη ἡ πρόσδοξ (δηλ. τὸ μετοίκιον) τῶν καλλίστων ἔμοι δοκεῖ εἶναι. »

Τελευταῖον δὲ τὰ πλεῖστα εἰσπλέοντα εἰς Πειραιᾶ ἐπλήρωνον ὡς φαίνεται καὶ ἑκατοστήν, ἀντὶ λιμενικῶν, ὡς τοῦτο ῥητῶς μαρτυρεῖται ὑπὸ τοῦ Ξενοφώντος ἐν τῇ Πολιτείᾳ τῶν Ἀθηναίων.

Ὁ Ἀριστοφάνης (Σφήκες) ὀλυμπ. 89. 2. συγκεφαλαιοῖ ὡς ἐφεξῆς τὰς ἐνδήμιους καὶ τὰς ἐξ ὑπερβολῆς προσόδους τῶν Ἀθηναίων.

«Καὶ πρῶτον μὲν λόγισαι φάτως, μὴ ψήφοις, ἀλλ' ἀπὸ χειρὸς τὸν φόρον ἡμῖν ἀπὸ τῶν πόλεων ἐκλήθησθαι τὸν προσόντα· καὶ τούτου τὰ τέλη χωρὶς, καὶ τὰς πολλὰς ἑκατοστάς, Πρυτανεῖα (*), μέταλλ', ἀγορὰς, λιμένας μισθοῦς, (**) καὶ δημῶνα,»

τούτων πλήρωμα, τάλαντ' ἐγγὺς διαχίλια γίγνεται ἡμῖν.

(20) Ἀρχομένου τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, οἱ ἀπὸ τῶν συμμάχων φόροι ἀνεβιβάζοντο εἰς 600 τάλαντα. Ὁ Θουκυδίδης (10^ο) παρατηρεῖ ὅτι οἱ μὲν Λακεδαιμόνιοι αὐτῶν ὑποτελεῖς ἔχοντες φόρου τοὺς συμμάχους ἡγοῦντο. Ἀθηναῖοι δὲ ναῦς τε τῶν πόλεων τῷ χρόνῳ παραλαβόντες ἤρχον, πλὴν Χίων καὶ Λεσβίων καὶ χρήματα τοῖς πᾶσι τάξαντες φέρειν.»

Ὁ δὲ Περικλῆς ἐφεστηκότος τοῦ πολέμου αὐτῶν ἐκέλευε, προσιδόντων μὲν ἑξακοσίων τάλαντων ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ φόρου κατ' ἐνιαυτὸν ἀπὸ τῶν συμμάχων τῇ πόλει, ἀνεῖν τῆς ἄλλης προσόδου, ὑπαρχόντων δὲ ἐν τῇ ἀκροπόλει ἔτι ἀργυρίου ἐπισήμιον ἑξακισχιλίων τάλαντων (τὰ γὰρ πλεῖστα τριακισίων ἀποδόντα μύρια ἐγένετο, ἀφ' ὧν εἰς τὰ προπύλαια τῆς ἀκροπόλεως καὶ τ' ἄλλα οἰκοδομήματα, καὶ εἰς Ποτίδαιαν, ἀπαντλήθη), χωρὶς δὲ χρυσοῦ ἀσήμου καὶ ἀργυρίου, ἐν τε ἀναθήμασιν ἰδίοις καὶ δημοσίοις, καὶ ὅσα ἱερὰ σκεύη περὶ τὰς πομπὰς καὶ τοὺς ἀγῶνας, καὶ σκεύη Μυθικά καὶ εἴτι τοιοῦτότροπον, οὐκ ἐλάσσονος ἦν ἡ πεντηκοσίων τάλαντων. Ἐπὶ δὲ καὶ τὰ ἐκ τῶν ἄλλων ἱερῶν προσετίθει χρήματα οὐκ ὀλίγα, οἷς χρῆσθαι αὐτοῦς. Καὶ ἦν πάνυ ἐξεργαζόμενοι πάντων, καὶ αὐτῆς τῆς Θεοῦ τοῖς περικειμένοις χρυσίοις. Ἀπέραντες δὲ ἔχον τὸ ἀγαλμα τεσσαράκοντα τάλαντα σταθμῶν χρυσοῦ ἀπέφθον, καὶ περιαιρετὸν εἶναι ἔπαυ. » Θουκ. 11. 13.

(*) Τὸ προκαταβαλλόμενον πρὶν τῆς δίκης ὑπὸ τῶν ἀντιδίκων ἀμφοτέρων, ἐξημιούτο μόνος ὁ ἡττώμενος.

(**) Μισθώματα.

Ὡς κατὰ τὴν ἐνκρίξιν τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, ἡ πόλις, παρεκτός τῶν τακτικῶν αὐτῆς προσόδων, αἰτίνες ὑπερέβαινον τὰ χίλια τάλαντα ἀναλογιζόμενα πρὸς 15 ἑκατομύρια σημερινῶν δραχμῶν, εἶχε καὶ ἀποθεματικὸν κεφάλαιον ἐξ ἀργυρίου ἐπισήμου ἑξακισχιλίων τάλαντων ἱκανοῦ νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς τὰς δημοσίους δαπάνας ἐπὶ 5 ἢ 6 ἔτη.

Τὸ ποσὸν τοῦτο σχετικῶς πρὸς τὴν τιμὴν τῶν σιτηρῶν ἐπὶ Περικλέους, ἀναλογίζεται εἰς τοῦλάχιστον 90 ἑκατομύρια δραχμῶν. Τὸ δὲ χρυσίον τοῦ ἀγάλματος τῆς Θεοῦ ἦν σταθμοῦ 40 τάλαντων. Καὶ τὸ μὲν τάλαντον ἦν σταθμοῦ 80 ῥωμ. λίβρων· ἡ δὲ λίβρα ἡ ῥωμαϊκὴ, ἦν περίπου 327. 15 γραμμῶν ὥστε τὸ τάλαντον εἶχε σταθμὸν 26172 γραμμῶν· τὸ δὲ χρυσίον τῆς Θεοῦ ἦν 26. 172X40 γραμμῶν = 1,046,880 Γρ.

Ἐπειδὴ δὲ 5 γραμμαὶ χρυσίου ἰσοτιμῶνται σήμερον πρὸς 15 τοῦλάχιστον δρ., ἔπεται ὅτι ἡ ἀξία τοῦ χρυσίου τῆς Θεοῦ ἀντιβιβάζεται εἰς περίπου 3,140,620 δραχμὰς, ἀναλογιζόμενας σήμερον πρὸς 7,861,550 δραχμὰς.

Ἐπομένον ὅτι ἐν ἀρχῇ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου αἱ τακτικαὶ πρόσοδοι τῶν Ἀθηναίων ἀντιβιβάζοντο εἰς τοῦλάχιστον χίλια τάλαντα. Ἐξ ἐνδήμων μὲν 400, ἐξ ὑπερορίας δὲ ἑξακόσια. Ὅτι δὲ μετὰ ταῦτα οἱ δημηγῶγες ἐπιτείνοντες ἐδιπλασίασαν καὶ ἐτριπλασίασαν τοὺς φόρους τῶν συμμάχων. Αἱ δὲ καὶ ὁ Ἀριστοφάνης, ὑπολογίζει τὰς ἐτησίας προσόδους εἰς τάλαντ' ἑγγὺς διςχίλια. Πολλοὶ ὅμως ἐκ τῶν νεωτέρων θεωροῦσι τὰ διςχίλια τάλαντα τοῦ Ἀριστοφάνους ὡς ποιητικὴν ὑπερβολὴν καὶ τοὶ κολαζομένην διὰ τοῦ ἐγγύς.

Ἀλλ' ἴσως ὁ περὶ τοῦ ποσοῦ τῶν φόρων τῶν συμμάχων κατὰ προσέγγισιν ὑπολογισμὸς τοῦ Ἀριστοφάνους ἐπὶ ἡγήσεν ἐκ τοῦ ὅτι μετὰ θάνατον τοῦ Περικλέους, πολλὰ πόλεις, τελοῦσαι πρότερον φόρον, ὑπεβλήθησαν εἰς τὴν πληρωμὴν τῆς δεκάτης ἢ τῆς εἰκοστῆς τῶν εἰς αὐτὰς εἰσαγομένων καὶ τῶν ἐξαγομένων ἀπ' αὐτῶν, οἱ δ' ἔμμεστοι οὗτοι φόροι πιθανῶς εἰσῆλθον ὡς ἦτον καταθλιπτικοί, καθ' ὃ συγγεόμενοι μετὰ τῆς τιμῆς τῶν φορολογητέων ἐμπορευμάτων. Ὡς ἐνεκα τῆς ἐπελθούσης ταύτης μεταβολῆς εἰς τὸ σύστημα τῶν φόρων τῶν συμμάχων, δηλ. τῆς ἀντικαταστάσεως τῶν ἀμέσων διὰ τῶν ἐμμέσων φόρων ἢ τῶν τελωνιακῶν δασμῶν, ἦτον ἀδύνατον νὰ προὑπολογισθῶσιν ἀκριβῶς οἱ ἀπὸ τῶν συμμάχων φόροι. Ἀλλως δὲ ὁ νέος οὗτος τρόπος τῆς φορολογίας, ἦτον φορτικὸς διὰ τοὺς συμμάχους, συνέφερον ὡσαύτως καὶ εἰς τὴν πόλιν, καθότι ὑπερτιμηθέντων, προϊόντος τοῦ χρόνου, τῶν ἐμπορευμάτων, τὸ ποσὸν τῶν ἀπὸ τῆς δεκάτης ἢ τῆς εἰκοστῆς εἰσπραττομένων, λεληθότως ἐπολλαπλασιάζετο μετὰ τῆς τιμῆς τῶν πραγμάτων. (*)

(*) Ὁ Ἀριστοφάνης (Βάτραχοι) κωμῶδει τὸν εἰκοστολόγον Θωκυκλῆα ἐκπέμποντα πρὸς τοὺς πολέμιους εἰς Ἐπίδαυρον ἀπηγορευμένα ἀντικείμενα. Οἶον ἀκώματα, λίνοι, πίτταν.

(21) Διὰ τῶν κληρουχιῶν, ἡ πόλις ἐξέτεινε μὲν τὴν δύναμιν καὶ τὸ κράτος αὐτῆς, συνάμα δὲ προπαρεσκεύαζε καὶ τὴν πτώσιν αὐτῆς ἐξαντλουμένην. Ἰδοὺ τί λέγει ἡ Ἀθηνᾶ (ἐν τῇ Ἰωνί τοῦ Εὐριπίδου), προμηνύουσα τὴν εὐκλειαν τῆς Πόλεως.

α Τελείων μὲν ἔσται πρῶτος, εἴτα δεύτερον
Ὀπληταί, Ἀρχαγεῖς τ' ἐμῆς τ' ἀπ' Αἰγίδος
ἔμψυλον ἔξουσιν Αἰγυροεῖς. Οἱ τῶν δὲ δ' αὖ
παῖδες γινόμενοι σὺν χρόνῳ πεπωμένοι
Κυκλάδας ἀποικισάουσι νησιᾶς πόλεις,
χέρους τε παλάους, θ' οὐβίνας τῇ γῇ χθονὶ
δίδωσιν. Ἀντίπερθε δ' ἡπείρου δούλῳ
πεδία καὶ οἰκήσευσιν, Ἀσιᾶδος τε γῆς
Εὐρώπιδος τε.»

(22) Καὶ γὰρ τοὶ τότε μὲν οὕτω τίμιον ἦν πᾶσιν ἀνθρώποις τὸ γενέσθαι πολίταις παρ' ὑμῖν, ὥσθ' ὑπὲρ τοῦ τυχεῖν τούτου τηλικαῦθ' ὑμᾶς ἀγαθ' ἔθελλον ποιεῖν, νῦν δ' οὕτως ἄτιμον, ὥστε τῶν τετυχηκότων πολλοὶ πλείω κακὰ τῶν φανερῶν ἐχθρῶν εἰσὶν ὑμᾶς εἰργασμένοι.»

α Οὐ μόνον δ' αὕτη τῆς πόλεως ἡ δωρεὰ προπεπληλάκισται καὶ φάβλη γέγονεν, ἀλλὰ καὶ πᾶσαι διὰ τῶν καταράτων καὶ θεοῖς ἐχθρῶν ῥητόρων, τῶν τὰ τοιαῦτα γραφόντων ἐτοίμως, πονηρίαν, οἱ τοσαύτην ὑπερβολὴν πεποιήνται τῆς αὐτῶν αἰσχροκερδεῖας, ὥστε τὰς τιμὰς καὶ τὰς παρ' ὑμῶν δωρεάς, ὥσπερ οἱ τὰ μικρὰ καὶ κομιδῇ φάβλ' ἀποκηρύττοντες, οὕτω παλοῦσιν ἐπευανίζοντες καὶ πολλοὺς ἀπὸ τῶν αὐτῶν λημμάτων γράφοντες πᾶν ὅτι ἀνβούλωνται. (Δημοσθ. ἐν τῇ κατὰ Ἀριστοκράτους).

Καὶ (ἐν τῇ κατὰ Νεκίρας) «ὁ γὰρ δῆμος ὁ Ἀθηναίων κυριώτατος ὢν τῶν ἐν τῇ πόλει ἀπάντων καὶ ἐξὸν αὐτῷ ποιεῖν ὅ, τι ἀνβούληται, οὕτω καλὸν καὶ σεμνὸν ἡγήσατ' εἶναι δῶρον τὸ Ἀθηναίων γενέσθαι, ὥστε νόμους ἔθετο αὐτῶν, καθ' οὓς ποιεῖσθαι δεῖ, ἐάν τινα βούλωνται, πολίτην, οἱ νῦν προπεπληλάκισμένοι εἰσὶν, κ.τ.λ.

Οἱ ποιητοὶ οὗτοι πολῖται ἦσαν κατὰ πάντα ἔσοι πρὸς τοὺς ἐκ γενετῆς, ἀλλ' ὁ νόμος ἀπηγόρευε διαρρήδην α μὴ ἐξεῖναι αὐτοῖς τῶν ἐννέα ἀρχόντων γενέσθαι μηδὲ ἱερωσύνης μηδεμιᾶς μετασχεῖν.»

(23) Κατὰ τὸ σύστημα τῶν τριηραρχιῶν, τὸ ἐπὶ Δημοσθένους εἰσάχθεν ἐν Ἀθήναις, πᾶς πολίτης τιμηθεὶς εἰς τάλαντα 10, ὥφειλε νὰ φέρῃ μόνος τὸ βῆρος τῆς παρασκευῆς μιᾶς τριήρεως, ὁ δὲ εἰς 20 τάλαντα τιμηθεὶς δύο, καὶ ὁ εἰς 30 τιμηθεὶς, τριῶν τριήρεων· ὁ δὲ τιμηθεὶς εἰς ἀνώτερον τῶν 30 τάλαντων, τριῶν τριήρεων καὶ ἐνὸς ὑπηρετικοῦ, ὥπερ ἦν ὁ ἀνώτατος ὅρος τοῦ βάρους, εἰς δ' ἕκαστος ὑπεβάλλετο.

Οἱ δὲ πολῖται, οἱ τιμηθέντες δι' ἔλασσαν τῶν 10 τάλαντων, συνηνοῦντο ἐν ταῖς τιμήσεσιν εἰς δεκατάλαντους ὁμάδας, ἵνα φέρωσιν ἀπὸ κοινοῦ τὸ βῆρος μιᾶς τριηραρχίας. Τὸ δ' ἐπιβάλλον ἐνὸς ἐκάστου τῆς ὁμάδος, ἦν ἀνάλογον τοῦ ποσοῦ, δι' ὃ ἐρέρετο ἐν τῇ ὁμαδί.

Ἡ διάταξις αὕτη ἀνεκούφισε μὲν τοὺς πενεστέρους, ἠψύησε δὲ οὐσιωδῶς τὰ βάρη τῶν εὐπορωτέρων.

Πολίτης τιμηθεὶς δι' εἴκοσι τάλαντα, ὅστις πρότερον ἀπαρτίζων μέρος συμμορίας ἐπεδύνατο διὰ τοῦ ἐκκαίδεκάτου μέρους τῆς δαπάνης μιᾶς τριηραρχίας ἀπὸ κοινοῦ μετὰ πολιτῶν, οἵτινες, καὶ τοι πενέστεροι, ἐξ ἴσου πρὸς αὐτὸν συνετέλουν, ὥφειλεν ἤδη κατὰ τὸν νέον νόμον, νὰ φέρῃ τὴν ὅλην δαπάνην δύο τριηραρχιῶν. α Ἦν γὰρ αὐτοῖς (τοῖς ἡγεμόσι τῶν συμμοριῶν) λέγει ὁ Δημοσθένης (ἐν τῇ περὶ στεφάνου) ἐκ μὲν τῶν προτέρων νόμων συνεκαίδεκα λειτουργεῖν, αὐτοῖς μὲν μικρὰ καὶ οὐδὲν ἀναλίσκουσι, τοὺς δ' ἀπόρους τῶν πολιτῶν ἐπιτρέβουσιν, ἐκ δὲ τοῦ ἐμοῦ νόμου τὸ γιγνόμενον κατὰ τὴν οὐσίαν ἕκαστον τιθέται, καὶ δυοῖν ἐφάνη τριηραρχος, ὁ τῆς μιᾶς ἑκτος καὶ δέκατος πρότερον συντελής· οὐδὲ γὰρ τριηραρχος ἔτι ὀνόμαζον ἐαυτούς, ἀλλὰ συντελεῖς. Ἰδοὺ δὲ ὁ ἐκ τοῦ νόμου τοῦ Δημοσθένους κατάλογος.

α Τοὺς τριηράρχους αἰρεῖσθαι ἐπὶ τὴν τριήρη ἀπὸ τῆς οὐσίας κατὰ τμήσιν ἀπὸ τάλαντων δέκα· ἐν δὲ πλειόνων ἡ οὐσία ἀποτετιμημένη ἢ χρημάτων κατὰ τὸν ἀναλογισμὸν ἕως τριῶν πλοίων καὶ ὑπηρετικοῦ ἢ λειτουργία ἔστω. Κατὰ τὴν αὐτὴν δὲ ἀναλογίαν ἔστω καὶ οἱς ἐλάττω οὐσία ἐστὶ τῶν δέκα τάλαντων εἰς συντελείαν συναγομένοις τῶν δέκα τάλαντων. »

(24) Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, ἡ δημοσία ἢ ἡ κυβερνητικὴ πίστις ἦν ὅλως ἄμορφος καὶ περιορισμένη ἐντὸς στενοτάτων ὁρίων.

Τὸ δημόσιον ἐδανείζετο μὲν ἐνίοτε ἢ ἐκ τῶν ναῶν, ἢ παρ' ἰδιωτῶν, ἀλλ' ἐδανείζετο ὅπως ἐδανείζοντο καὶ ἀπλοῖ ἰδιῶται.

Ἐν τούτοις, (ἐν τῇ πρὸς Λεπτίνην τοῦ Δημοσθένους) ἀναγιγνώσκωμεν περὶ πίστεως, τοὺς ἐξῆς λόγους, οὓς νομίζει τις ἀπαγγελλομένους ἀπὸ τοῦ βήματος τοῦ Ἀγγλικοῦ κοινοβουλίου.

α Χωρὶς δὲ τούτων νυνὶ τῇ πόλει δουσὶν ἀγαθὸν ὄντων, πλοῦτου καὶ τοῦ πρὸς ἀπαντας πιστεύεσθαι, μεῖζον ἐστὶ τὸ τῆς πίστεως ὑπάρχον ἡμῖν· εἰ δὲ τις αἰεταὶ δεῖν, ὅτι χρήματ' οὐκ ἔχομεν, μηδὲ δοῦναι ἔχειν ὑμᾶς χρηστήν, οὐ καλῶς φροναῖ. Ἐγὼ μὲν γὰρ εὐχομαι τοῖς θεοῖς μάλιστα μὲν ἡμῖν καὶ χρήματα πολλὰ γενέσθαι, εἰ δὲ μή, τότε πιστοῖς εἶναι καὶ βεβαίοις δοκεῖν διαμείναι.»

ΓΥΝΑΙΚΕΙΑΙ ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑΙ.

—ooo—

Ἐν Κωνσταντινουπόλει τὴν 3 Ἰουνίου 1857.

Φίλιππε γρίλε!

Αἱ ποικίλαι φυσιογνωμίαι τὰς ὁποίας εἶδον κατὰ τοὺς τελευταίους γάμους τῶν δύο θυγατέρων τοῦ σουλτάνου, πνηγυρισθέντας ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας μετ' ἀσκητικῆς πολυτελείας καὶ πομπῆς, με ἀνεγού-

μισαν τὴν σύντομον τῶν φυσιογνωμιῶν περιγραφὴν, τὴν δημοσιευθεῖσαν πρὸ πάντων ἢ ἐξ ἐτῶν (*), δὲν ἐνθυμοῦμαι καλῶς, ὑπὸ τῆς Παρδώρας. Εἰς αὐτὴν ἐλέγετο δογματικῶς ὅτι τῶν χριστιανῶν γυναικῶν ὠραιότεραι εἶναι αἱ Ὀθωμανίδες. Ἡ ἰδέα, ὅτι τὸ κάλλος τῶν κατοίκων τῶν χαρμενίων ὑπερτερεῖ τοῦ τῶν ὀπαδῶν τοῦ Εὐαγγελίου, εἶναι τοσούτῳ γενικῇ, τοσούτῳ διεσταλπισθῇ παρ' ὅλων τῶν γραψάντων περὶ Τουρκίας, ὥστε φοβοῦμαι τῇ ἀληθείᾳ ὅτι ὅχι μόνον ὡς τολμηρὸς ἀλλὰ καὶ ὡς ψεύστης θὰ κατακριθῇ ὅστις ποτὲ εἶπει τὸ ἐναντίον. Καὶ ὅμως ἐγὼ θὰ διατρέξω τὸν διπλοῦν τοῦτον κίνδυνον. Ἀπὸ Ἀδάμ, τοῦ ἀνδρὸς ἀποδώσαντος εἰς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ τὸ ἴδιον ἀμάρτημα, μέχρι Εὐριπίδου τοῦ εἰπόντος ὅτι αἱ γυναῖκες εἶναι σοφώταται τέκτονες κακῶν ἀπάντων, καὶ ἀπὸ Εὐριπίδου τοῦ ποιητοῦ μέχρι Σακούνδου τοῦ φιλοσόφου, οὐ τινος τὰ περὶ γυναικῶν ἀποφθεγμάτων ἢ ἐξερευγμάτων ἀνέστησε, νεκρὰ πρὸ χρόνων κείμενα, ἢ φιλοφρων Παρδώρα, δὲν εἶναι ἐλάττωμα τὸ ὅποιον νὰ μὴ ἀπεδόθῃ ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν εἰς τὰς γυναῖκας· ἐπὶ ἀτολμία μόνον δὲν κατεκρίθησαν ποτέ. Εἰς τὸ τολμηρὸν λοιπὸν φύλον, τὸ γυναικεῖον, ἀνέκουςα καὶ ἐγὼ, μετὰ θάρρους βεβαιῶ ὅτι ὅλοι οἱ εἰπόντες ὅτι αἱ Ὀθωμανίδες εἶναι ὠραιότεραι τῶν χριστιανῶν, ἢ ἔκριναν ἀφιλοσόφως ἐκ τῶν ὀλίγων τὰς πολυλάς, ἢ ἐπιπολαίως ἀντέγραψαν, ὡς εἰς πάντα συμβαίνει σήμερον, ὁ εἰς τὸν ἄλλον, χωρὶς ποτε νὰ ἐξετάσωσιν ἂν τὰ λεχθέντα καὶ ἀβασανίστως ἐπανάλαμβανόμενα ἔχωνται ἀληθείας. Οἱ ξένοι πρὸ πάντων περιηγηταί, ἐπισκεπτόμενοι à vol d'oiseau, ὡς λέγουσιν οἱ Γάλλοι, ἢ ὡς τὰ πετακτά, ὡς θὰ ἔλεγον οἱ ἡμέτεροι, τὴν Ἀνατολήν, χωρὶς νὰ λάβωσι καιρὸν οὔτε νὰ ἴδωσιν, οὐδὲ καὶ ν' ἀκούσωσιν ἐκεῖνα περὶ ὧν προτίθενται νὰ γράψωσι, διαδίδουσι διὰ τοῦ τύπου ἄβρητα θέματα, διὰ τὰ ὅποια ἄλλοι μὲν ἀναγνώσται καγχάζουσιν, ἐγὼ δὲ, τὸ βυολογῶ, αἰσθάνομαι οἶκτον καὶ ἀηδίαν. Καί, διὰ νὰ ἐπανέλθω εἰς τὸ προκείμενον, ἐρωτῶ καὶ τοὺς ξένους περιηγητάς, καὶ τὸν Ἑλληνα συντάκτην τοῦ ἄρθρου ἐκεῖνου τῆς Παρδώρας, πῶς εἶδον τὸ κάλλος τῶν Ὀθωμανίδων, καὶ ὡς ἱεροφάνται ἀπεφάνθησαν ὅτι εἶναι ἀνώτερον τοῦ τῶν χριστιανῶν; Ἐπεσεκέσθησαν χαρμενίαι, συναναστράφησαν Ὀθωμανίδας εἶδον αὐτὰς en peignoir, en toilette, en negligé, en costume de bal, en amazone, ὅπως βλέπουσι καθ' ἑκάστην τὰς ὀπαδοὺς τοῦ Εὐαγγελίου; Ἡ, ἂς παραδεχθῶ καὶ τοῦτο, ἂν εἶδον κατὰ πρόσωπον τὰς κατοίκους ἐνὸς δύο ἢ καὶ τριῶν χαρμενίων καὶ τὰς εὖρον ὠραίως, ἔπαται τάχα ἐκ τούτου, ὅτι ἐν γένει αἱ Ὀθωμανίδες εἶναι ὠραιότεραι τῶν ἄλλων; τὰ χαρμενία, καὶ χαρμενία δὲν ἔχουσιν εἰμὴ οἱ εὐάριθμοι πλούσιοι, συγκροτοῦνται ὅπως καὶ τὰ ἱπποσύρια τῶν Ὀθωμανῶν· ἀγοράζουσιν, ἀρπάζουσιν, αἰχμαλωτίζουν τὰς ὠραιότερας, ὁποῦ-

(*) ΣΗΜ. ΠΑΝΔ. Ὁ ἐπιστολογράφος αἰνιττεται τὸ καταχωρισθὲν ἀρθρίδιον ἐν τῇ φολιαδ. 57, σελ. 207 τοῦ 1852 ἐτοῦς ὑπὸ τὸν τίτλον· α Ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως εἰς τὸν Βούμπορον.»

Γραικίς.

δήποτε δόγματος καὶ ἂν ἦναι, σπανίως δὲ εἶναι μουσουλμάναι, ὅπως ἀγοράζουσιν, ἀρπάζουσιν καὶ ζωγροῦσι τοὺς θυμοειδεστέρους τῶν ἵππων, καὶ τὰς συναγελάζουσιν ἐπὶ τὸ αὐτό. Ἀλλὰ τὸ συμφέρον τοῦτο δὲν εἶναι ἐθνικὸς χαρακτήρ· καὶ ἂν ἐκ τῆς συμμίξεως ταύτης διαφόρων φυλῶν γεννῶνται τέκνα ὁμοιάζοντα τὰς μητέρας, τὸ συμβεβηκὸς τοῦτο δὲν ἀπαντᾷται εἰμὴ εἰς μόνας τὰς μεγάλας τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας πόλεις, ὅπου οἱ πλούσιοι συγκροτοῦσι χαρμίνα. Εἰς δὲ τὴν λοιπὴν Τουρκίαν, καὶ τὴν Ἀσίαν μάλιστα!... Ἀπαραλλάκτως σώζονται οἱ ἀποτρόπαιοι ἐκεῖνοι χαρακτήρες τοῦ προσώπου, οἵτινες ἀνῶρθσαν τὰς τρίχας τῶν Βυζαντινῶν ὅτε κατὰ πρῶτον εἶδον τοὺς προγόνους τῶν καθ' ἡμᾶς Τούρκων.

Κατοικοῦσα ἐκ νεότητός μου εἰς τὴν Τουρκίαν, περιηγηθεῖσα πολλὰς πόλεις καὶ κώμας καὶ χωρία, πολλάκις ἐπισκεφθεῖσα καὶ ἀδιακόπως ἐπισκεπτομένη χαρμίνα, καὶ σχέσεις ἔχουσα οἰκειότητος μετὰ πλείστων Ὀθωμανίδων, ὑπὲρ πάντα ἄλλον ἔχω τὸ δικαίωμα νὰ βεβαιώσω ὅτι ψευδὴ καὶ ἀνυπόστατα εἶναι ὅσα ἐλέχθησαν καὶ ἐγράφησαν μέχρι τῆς σήμερον περὶ τῆς ὑπερτερίας τοῦ κάλλους τῶν Ὀθωμανίδων. Καὶ διὰ νὰ σὲ πείσω ἔτι μᾶλλον, σὲ στέλλω τρεῖς ἀπεικονισμῶναι γυναικῶν ὅχι κατὰ φαντα-

σίαν ἀλλὰ πρᾶγματι ὑπαρχουσῶν ἐνταῦθα, παριστάνοντα τὸ μὲν Γραικίδα, τὸ δὲ Ὀθωμανίδα, τὸ τρίτον Ἀρμενίαν, καὶ τὸ τέταρτον Ἰουδαίαν. Ἀφιερόνω δὲ εἰς σὲ καὶ εἰς τὴν φιλοκαλίαν τῶν ἀναγνώστων σου ν' ἀποφανθῶσι ποῖον τὸ ὠραιότερον. Τοῦτο μόνον σὲ λέγω, ὅτι τὸ μὲν τῆς Ὀθωμανίδος, πρωτύπου ἔχει μίαν τῶν θρυλλουμένων ὠραιωτέρων, τὰ δὲ τρία ἄλλα, γυναικῆς, δὲν λέγω ἐκ τῶν τυχαίων, ἀλλ' ἐξ ἐκείνων αἱ ὁποῖαι δὲν δακτυλοδεικτοῦνται Σ. Κ.

(Ἐπεται τὸ τέλος.)

ΣΚΗΝΑΙ ΤΟΥ ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΟΥ ΒΙΟΥ.

(Συνέχεια. Ἰδε φυλλάδ. 196 καὶ 197.)

—ooo—

Ἐπὶ ἐξ ὁλοκλήρους ἐβδομάδας ὅλαι αἱ ἐφημερίδες ἐπανελάβον τὰ αὐτὰ περὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος, χωρὶς διόλου νὰ ἐνθυμηθῶσιν ὅτι ἐγίνοντο πρὸς τοὺς ἀναγνώστας φορτικά. Θέλεις νὰ πείσῃς τοὺς ἄλλους; ἐλεγέ ποτε σοφός τις· ἐπαναλάμβανε ἀδια-

Ὀθωμανίς.

κόπως τὸ αὐτὸ πρᾶγμα μὲ τὰς αὐτὰς λέξεις· καὶ ἂν μὲν οἱ λόγοι σου εἶναι ἰσχυροί, δὲν ἐξασθενοῦν ἐπαναλεγόμενοι, ἂν δὲ ἀνίσχυροι, βεβαιώθητι ὅτι ἀποκτοῦν βρυτήτητα. Τοιαύτης ιδέας ἦτο καὶ ὁ Σ. Βουττερφλάυ. Ὅτε δὲ, μετὰ παρέλευσιν ἐξ ἑβδόμαδων, ἐνόμισεν ὅτι ἡ κοινὴ γνώμη προδιετέθη ἀρκούντως, συνεκάλεσε δημοσίαν συνέλευσιν. Ἐπειδὴ ἔδωκα ἀνωτέρω πρὸς τὸν ἀναγνώστην δείγμα τῆς εὐγλωττίας του, κρίνω περιττὸν νὰ δημοσιεύσω καὶ τὸν δεύτερον λόγον του· ἀρκεῖ νὰ εἶπω ὅτι ἐδείχθη ἀνώτερος ἐαυτοῦ. Τὰ κατανυκτικά του λόγια ἠρμήνευσεν μετάνοιαν ἐναρέτου ἀνδρὸς ἀπατηθέντος καὶ συκοφαντήσαντος ἀθῶον ἄνθρωπον· χάριτι θεῆα, προσέθετο, εἰς τὴν ἐλευθέραν Ἀμερικὴν, τὴν πατρίδα ταύτην τῆς ἀληθείας, τὸ σφάλμα οὔτε ἐπικίνδυνον οὔτε πολυχρόνιον εἶναι. Καὶ ἐβεβαίωσεν ὅτι ὁ καθ' ἑκάστην προκόπτων πλοῦτος τῆς πόλεως, ἐπιτρέπει εἰς τοὺς κατοίκους νὰ πληρώσωσιν εὐκόλως νόμιμον ἀποζημίωσιν, καὶ ὅτι δάνειον ἐκ τετρακοσίων χιλιάδων ταλλάρων, ἐντὸς τριάκοντα ἔτων πληρωτέον μετὰ χρεωλῦτρου, εἶναι ἀνεπαίσθητον βῆρος εἰς πόλιν ὠρισμένην νὰ κατασταθῇ ἐν τῶν μεγάλητέρων ἐμπορειῶν τοῦ κόσμου. Ἐνισχύσας δὲ τὸν λόγον του καὶ διὰ πολλῶν ἄλλων Ἀμερικανικῶν ἐπιχειρημάτων, τὰ ὁποῖα δὲν ἀναφέρω διὰ νὰ

μή με εἴπατε ὅτι τὰ ἐπενόητα, κατόρθωσεν νὰ ἐκδώσῃ ἡ συνέλευσις τὴν ἐπομένην ἀπόφασιν· «Νὰ γείνη δάνειον ἐκ τετρακοσίων χιλιάδων ταλλάρων πληρωτέον διὰ χρεωλῦτρου ἐντὸς τριάκοντα ἔτων, πρὸς ἀποζημίωσιν τοῦ Καρόλου Βουσσὺ, νομίμου ἰδιοκτῆτου τοῦ παλαιοῦ δάσους τῆς Σιότο.»

Ἡ ἀπόφασις αὕτη ἐπεκυρώθη τὴν ἐπιούσαν ἀπὸ τοῦ δημοτικῶν συμβουλίου, καὶ ὁ δήμαρχος ἐπρόσφερε δάνειον πρὸς δέκα ἐπὶ τοῖς ἑκατόν. Ἡ πρότασις τοῦ ἐγένετο δεκτή, καὶ ὁ γέρον Σαμουήλ ἔσπευσε χαίρων ν' ἀναγγεῖλῃ εἰς τοὺς φίλους του τὸν προσεχὴ γάμον τοῦ Καρόλου Βουσσὺ μετὰ τῆς ὥραιας Κόρας. Ὅποιος ἄνθρωπος! ἀνεφώνησέ τις τῶν δημοτικῶν συμβούλων· εἰς ὅλα ἐπιτυχῆσαι! Γενόμενος δὲ οὕτω ὑπὲρ ποτε ἰσχυρός, ἔγραψεν εἰς τὴν Κόραν νὰ ἔλθῃ ἀμέσως ἀπὸ Νεοδεόρακον διὰ νὰ ὑπανδρευθῇ τὸν Βουσσύν. Καὶ συγχρόνως, ἐκπληρῶν τὴν συμφωνίαν, ἐμέτρησεν εἰς τοῦτον διακοσίας χιλιάδας ταλλάρων, ἐπιδαφιλεύσας τὰς ἄλλας διακοσίας εἰς ἐαυτὸν καὶ τὴν θυγατέρα του. Ὁ Βουσσὺ, σκιρτῶν ἤλθε πρὸς τὸν Ροκβερόν, ἔγκυσεν ἔχων τὸ χαρτοφυλάκιον Ἀμερικανικῶν τραπεζογραμματίων. —Χάρis εἰς σὲ, ἐξ ἀδελφῆ μου, εἶπεν ἀσπασθεὶς αὐτὸν, εἰμὶ πλούσιος. Εἰς σὲ ἀνήκει καὶ ἡ περιουσία καὶ ἡ ζωὴ μου.

— Τὴν ζώην σου, ἔστω, φίλε μου τὴν δέχομαι, ἀλλὰ τὴν περιουσίαν σου! Μ' ἐξέλαβες λοιπὸν δι' ἄλλον Βουττερφλάυ; . . . Ἐν τοσούτῳ, ἐλησμώνησες, βλέπω, τὴν μελλονύμφον.

— Ποῖαν μελλονύμφον! ἀνέκραξεν ὡχρίστας ὁ Βουσσός.

— Πῶς ποῖαν μελλονύμφον; Δὲν ὑπεσχέθην ὅτι θὰ νυμφευθῇ τὴν ὡραιότεραν νέαν τοῦ Νεοβοράκου, τὴν Κ. Κόραν.

— Δὲν μ' ἐβεβαίωσε ὅτι θὰ λάβῃς ὀπίσω τὴν ὑπόσχεςιν;

— Ἴδου καὶ νῆξ ἐκστρατεία!

— Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, φίλτατέ μου 'Ροκεβρύν, σῶσάι με ἀπὸ τὴν Κόραν. Θέλεις νὰ μὲ ἰδῇς νὰ ἐνσαρκωθῶ μὲ τοὺς Βουττερφλάυ; Φθάνει ὅτι βιάζομαι νὰ ὁμιλῶ τὸν κακοῦργον ἐκεῖνον τὸν ὁποῖον τρεῖς τῆς ἡμέρας μ' ἔρχεται ὁρεῖς νὰ πνίξω, καθὼς καὶ τὸν υἱόν του τὸν δολοφόνον μου. Ἀκουσέ με ἀγαπῶ ὡραιότατην νέαν, μυριάκις ὡραιότεραν τῆς Κόρας, καὶ αὐτὴν θέλω νὰ λάβω εἰς γυναῖκα.

— Καίνουρία ἀγάπη! Ὁ πῆχης πάλιν, φίλτατέ μου, εἰς καμμίαν λάσπην. Ἀλλ' ἡξέυρεις ὅτι δὲν ἡμπορῶ νὰ περάσω τὴν ζώην μου εἰς τὸ νὰ σὲ πλύνω; Ἐπίστρεψε εἰς τὴν Γαλλίαν, ὑπανδρεύσου, κάμε καλοὺς κληρονόμους, καὶ ἄρες με νὰ συντηγῶ εἰς Μοντρέαλ.

— Μήτε περιγελάς, ἀπεκρίθη ὁ Βουσσός, διότι ἀγαπῶ σήμερον καὶ ἀγαπῶ εἰλικρινῶς. Θέλεις νὰ μὲ δώσῃς τὴν ἀδελφὴν σου;

— Διάβολε! ἀνεφώνησε γελῶν ὁ 'Ροκεβρύν, δὲν ἐδωκύνθη; Τὸ κατ' ἐμὲ οὔτε σὲ τὴν δίδω οὔτε σὲ τὴν ἀρνοῦμαι. Εἶναι ἐλευθέρη νὰ κάμῃ ὅ,τι θέλει.

— Τοῦλάχιστον θὰ ἔχω τὴν ψῆφόν σου;

— Καὶ τὴν εὐλογίαν μου, ἂν ἦσαι φρόνιμος. Ἀλλ' ἂς ἐλευθερωθῶμεν ἐν πρώτοις ἀπὸ τὴν Κ. Κόραν.

— Εὐκόλον τὸ πρᾶγμα, ἐπανέλαβεν ὁ Βουσσός· ἀρῖνω εἰς τὸν Σαμουήλ καὶ τὴν κόρην του τὰς διακοσίας χιλιάδας τάλλαρα τῆς συμφωνίας μας, καὶ ἐλευθερόνομαι.

— Ναί, ἐπανέλαβεν ὁ 'Ροκεβρύν, ἀλλ' ὁ γέρον Σαμουήλ θὰ κρατήσῃ τὰ χρήματά σου καὶ θὰ σὲ περιγελά. Ὁραία τῶντι ἐφεύρες! Δὲν ἐντρέπεται νὰ εὐρίσκησιν τοιαῦτα μέσα; Αὐτὸς ἠθέλησε νὰ σὲ ἀτιμᾷ, νὰ σὲ δολοφονήσῃ, καὶ σὺ τὸν χαρίζεις διακοσίας χιλιάδας τάλλαρα;

— Συμβούλευτέ με λοιπὸν τί νὰ κάμω. Μὲ ἤλθεν ἡ ἰδέα νὰ μονομαχήσω μὲ τὸν υἱόν του καὶ νὰ τὸν φρονέσω.

— Σπεῦδε βραδέως, φίλε μου. Καλὴ εἶναι ἡ ἰδέα σου, ἀλλὰ καιρὸς παντὶ πράγματι. Ὁ κατὰ πρόθεσιν ἀξιόλογον εὐκαιρίαν διὰ νὰ τὸν διορθώσῃς. Πρὸς τὸ παρὸν θέλω ὁ μὲν Σαμουήλ νὰ σὲ δώσῃ τὰ χρήματά σου, ἡ δὲ Κόρα νὰ σὲ ἀποβάλῃ. Καὶ σ' ἐγγυώμαι ὅτι καὶ τὰ δύο θὰ κατορθωθῶν.

— Πῶς θὰ κατορθώσῃς νὰ τὴν κάμῃς νὰ μὴ με θέλῃ.

— Οχυράζω τὴν περιφλαυτίαν σου! Ἔσο, φίλε μου, βέβαιος ὅτι δὲν θὰ κοπιάσω πολὺ. Τί θέλεις

ἡ Κόρα; ἄνδρα καὶ χρήματα. Γνωρίζεις τὸν λόρδον Γεωργίον 'Αβερρόϊλ, κόμητα τοῦ Κίλκεννυ, πατρικίον τῆς Σκωτίας καὶ τῆς Ἰρλανδίας;

— Διόλου. Τί πρᾶγμα εἶναι αὐτός;

— Πρᾶγμα; Εἶναι ἄνθρωπος ὑψηλός, κοκκινομάλλης, ὑπερήφανος, ἐγωιστής, ὀλοῦτος, χυδῆρος καὶ πελώριος. Αὐτὸν θὰ δώσω ἄνδρα εἰς τὴν Κόραν.

— Τὸν μισεῖς λοιπὸν πολὺ;

— Μέχρι θανάτου. Θέλω νὰ γείνῃ κόμησσαι ἡ Κόρα. Μὲ ἀρέσει πολὺ καὶ ἐπιθυμῶ νὰ τὴν εὐτυχίσω. Εἶναι εὐμορρη, ἔχει πνεῦμα, χάριν, περιφλαυτίαν ὡς τοῦ πατρὸς τῆς καὶ ἀκρὴν ἀλαζονείαν. Ὁ γαῖνη θαυμασία πατρικία.

— Ποῦ εἶναι ὁ πολῦτιμος αὐτός; Λόρδος;

— Εἰς τὸ Νεοβοράκον. Εἶναι τεσσαράκοντα ἐτῶν καὶ ταξιδεύει χάριν σπουδῆς.

— Εἶναι λοιπὸν σοφός;

— Αὐτός! Μὲ φαίνεται ὅτι δὲν ἐπάτησε ποτέ του εἰς βιβλιοθήκην· εἶναι ὅμως περίφημος πυγμαχός, θυμᾶσιος κολυμβητής, τέλειος ἱππεύς, καὶ ἐξ ὅλων τῶν gentlemen τῆς Εὐρώπης ὁ μόνος ὅστις στραγγίζει ἀσκούς ὀλοκλήρους χωρὶς νὰ πῆσῃ ἀπὸ τὸν τόπον του. ἔχει δύνανμιν 'Ηρακλέους. Μίαν ἡμέραν, ἐνῶ ἔτρεχαν διαγωνιζόμενα τὰ ἄλογα, τὸ ἐδικόν του, τὸ ὁποῖον ἀνέβαιναν ὁ ἴδιος ἐγλύστρισε. Ἦξω φρενῶν διότι ἔχασε τὸ στοίχημα, ἐπῆλθε κατὰ καὶ μ' ἕνα γρόνθον τὸ ἐφάνευσεν. Τὸ ταλαίπωρον ζῶον ἔπεσε νεκρὸν ὡς νὰ τὸ εἶχε κτυπήσῃ κεραυνός. Αὐτὸς εἶναι, φίλε μου, ὁ λόρδος, 'Αβερρόϊλ, κόμης τοῦ Κίλκεννυ, προσωπικὸς ἐχθρός μου.

— Καὶ πῶς ἐγίνετο ἐχθρός;

— Κατὰ τύχην. Κολυμβοῦμεν καὶ οἱ δύο ὡς ὀψήρια. Μίαν τῶν ἡμερῶν τὸν ἀπῆλθον εἰς τοὺς καταρράκτας τοῦ Νιαγάρα, ἐνῶ ἦτον ἑτοιμός νὰ περάσῃ τὸν ποταμὸν ἀπὸ τὸ ἐν μέρος εἰς τὸ ἄλλο, καὶ ἐστοιχημάτιζεν ὅτι κανεὶς δὲν ἐτόλμα νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ. Ὅλοι τὸν ἐπεριγέλασαν. Ἀλλ' αὐτός, εἰς τὸν στόμαχον τοῦ ὁποῖου ἔβραζε τοῦ Βάκχου ὁ ζωμός, ἐκαυχῆθη ὅτι κανεὶς Καναδὸς ἐκ Γάλλων δὲν ἐτόλμα νὰ κάμῃ ὅ,τι κάμει ἕνας Ἀγγλος. Ἠξέυρεις ὅτι δὲν παραέχουν συμπάθειαν αἱ δύο φυλαὶ· τὰ κόκκινα φορέματα δὲν τὰ ἀγαπῶμεν. Ἐδέχθην λοιπὸν τὸ στοίχημα, ἐπέταξα τὸ φόρεμά μου, καὶ ἐρρίφθην εἰς τὸ νερόν. Καὶ ἐγὼ μὲν ἔφθασα εἰς τὸ ἀντικρὺ μέρος, ὁ καλός σου ὅμως Κίλκεννύ, ἂν καὶ ἀξιόλογος κολυμβητής, ἐστάθη εἰς τὴν μέσην τοῦ ποταμοῦ χωρὶς νὰ ἡμπορῇ νὰ ὑπάγῃ οὐτ' ἐμπρός οὐτ' ὀπίσω, καὶ ἂν δὲν ἔρθανεν ἐν ἀτυμώλειαν διὰ νὰ τὸν σώσῃ, ἡ Ἀγγλίς θὰ ἔχανεν ἕνα τῶν διασημωτέρων πυγμαχῶν τῆς. Ἐκτοτε δὲν μ' ἐσυγχώρησε διὰ τὸν θρίαμβόν μου μὲ καταδιώκει ὅπου καὶ ἂν ὑπάγω, καὶ μὲ προτείνει στοίχημα ἐπάνω εἰς στοίχημα, διότι δὲν ὑποφέρει, λέγει, νὰ τὸν νικήσῃ ἄλλος. Τὸν στέλλω καθ' ἐκάστην εἰς τὸν διάβολον, δηλαδὴ εἰς τὴν Ἀγγλίαν, καὶ ὅμως δὲν κατορθώνω ν' ἀπαλλάξω ἀπὸ αὐτόν. Μόνη ἡ Κόρα θὰ κάμῃ τὸ θαῦμα τοῦτο.

— Κάμε ὅ,τι θέλεις μὲ τὸν 'Αβερρόϊλ σου, εἴθε

ναι μόνον νὰ μὲ σώσῃς ἀπὸ τὴν Κόραν τοῦ Βουττερφλάυ.

— Μὴ σε μέλη. Ἐντὸς δεκαπέντε ἡμερῶν θὰ εἶται ἐλεύθερος, καὶ θὰ ζητήσῃς ἀπὸ τὸν γερο-Σαμουήλ τὰς διακοσίας σου χιλιάδας τάλλαρα. Ἀνέλπιστος θὰ τὸν πῆσῃ ὁ κεραυνός· καὶ εἶμαι βέβαιος ὅτι θὰ ξεκαρδισθῶμεν ὅταν ἴδωμεν τ' ὀξυνισμένον πρόσωπόν του. Καὶ ἐγὼ μὲν ἀναχωρῶ εἰς Νεοβοράκον, σὺ δὲ δὲν ἔχεις πολλὰ δύσκολα πράγματα νὰ κάμῃς. Δεῖξαι ὅτι εἶσαι ἀνυπόμονος νὰ τελειώσῃ ὁ γάμος σου· γράψε χίλια γράμματα εἰς τὴν Κόραν, καὶ προσπάθησε νὰ λάβῃς ἀπάντησιν. Τὰ λοιπὰ εἶναι ἐδική μου φροντίς.

Καὶ ἐχωρίσθησαν οἱ δύο φίλοι. Μετὰ τρεῖς ἡμέρας ὁ 'Ροκεβρύν παρουσιάσθη εἰς τὴν ἐν Νεοβοράκῳ λέσχην τῶν Σκοπευτῶν, ὅπου, κατὰ τύχην, τὴν ὥραν ἐκεῖνην ὁ λόρδος 'Αβερρόϊλ ἐμελλε νὰ πυροβολήσῃ εἰς τὸ σημάδιον, ἐπεὶ δὲ ἦτον ἐκ τῶν ἀγαπώντων νὰ δεικνύσῃ τὴν ἐμπειρίαν καὶ ἐπιδεικνύσῃ τῶν. Μόλις εἶδε τὸν 'Ροκεβρύν, καὶ σπεύσας ἐπυροβόλησεν· ἀλλ' ἠττόχησεν. Ὁ δὲ Καναδὸς μεσιδιάσας χλευαστικῶς,

— Μιλόρδε, εἶπε, δὲν εἶσθε πολλὰ ἐπιτήδειος.

— Δὲν εἶμαι ἐπιτήδειος! ἀνέκραξεν ὀργισθεὶς ὁ Ἀγγλος. Ὁ καὶ ἐκνευρώσεται, κύριε, διὰ τοῦτο.

— Εὐχαρίστως, μιλόρδε· ποῖον ὄπλον θέλετε;

Καὶ ἀμέσως λαβὼν τὴν καρβίναν τὴν ὁποίαν εἶχε καταθέσει ὁ Ἀγγλος, ἐσημάδευσεν τὸν ἐκ γύψου σκοπόν, καὶ κατεσύντριψεν αὐτὸν πεντήκοντα βήματα ἀπέχοντα.

— Βλέπετε, εἶπε, μιλόρδε, ὅτι πρέπει νὰ παραιτήσεται τὴν καρβίναν.

— Καὶ νῆξ ἀποτυχία! ἀνεφώνησε περίλυπος ὁ Ἀγγλος· ἀλλὰ θὰ ἱκανοποιηθῶ. Ἀπόψε προσφέρω μέγα δαῖνον εἰς τὰ μέλη τῆς Λέσχης· ἔρχεσθε, παρκαλῶ, καὶ σείε.

Τὸ δαῖνον τοῦτο, ὡς προεῖδεν ὁ 'Ροκεβρύν, ἦτο παγίς τὴν ὁποίαν ἔστησεν εἰς αὐτόν ὁ Κίλκεννύ. Μαίνόμενος ὁ λόρδος, ὅτι δις ἀπέτυχεν, ἠθέλε νὰ κατορθώσῃ τὸν Καναδὸν νὰ πῇ πολὺ ὥστε νὰ πῆσῃ ὑπὸ τὴν τράπεζαν· ἀλλ' οὗτος, ἀρκετὰ προσεκτικός, δὲν ἐνέδωκεν· ἐνῶ δὲ ἦσαν εὐθυμοὶ πάντες οἱ συμπόται, ἐπρόφερε τὸ ὄνομα τῆς Κ. Κόρας Βουττερφλάυ. Τὸ ὄνομα τοῦτο ἀκούσαντες ἠλεκτρίσθησαν, ἔπαυσαν πᾶσαν ἄλλην πολιτικὴν ὁμιλίαν, καὶ ἀμιγλόμενοι ἐγέμισαν τὰ ποτήριά των μέχρι στεφάνης.

— Πίνω, ἀνεφώνησέ τις τῶν συνδείπνων, εἰς ὑγείαν τοῦ μαργαρίτου τοῦ Νεοβοράκου, τῆς ὡραίας τῶν ὡραίων, τῆς Κ. Κόρας Βουττερφλάυ.

Τὴν πρόποσιν ταύτην ἐπεκρότησαν πάντες ὁμοθυμαδόν. Ὅλοι αἱ κεφαλαὶ ἦσαν τότε ἀναμμέναι, καὶ ὅλοι ἤρχισαν νὰ ἐκθειάζωσι τὴν ὡραίαν Ἀμερικανίδα. Ὁ μὲν ἐξίμνει τὸ κάλλος, ὁ δὲ τὴν χάριν, ὁ τρίτος τὸ πνεῦμα, ὁ ἄλλος τὸ χορευτικὸν προτέρημα, καὶ ὁ ἄλλος τὴν περιουσίαν τοῦ Σαμουήλ. Ἀλλ' ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἀκμῆς τῶν ὕμνων τούτων ὁ 'Ροκεβρύν ὑπολαβὼν ἀνέκραξε βροντοφώνως·

— Κρίμα ὅτι τοιαύτη ὡραιότατη καὶ τελειο-

τάτη καὶ σπανιωτάτη νῆξ ὑπανδρεύεται κατ' αὐτὰς, δὲν ἡμποροῦμεν νὰ τὴν ἀγαπῶμεν πλέον εἰμὴ κατὰ διάνοιαν.

— Ὁ! ἀνεφώνησεν ὁ λόρδος γαυριῶν· ἦτον εἰς τὸ χεῖρ μου . . .

— Οὔτε εἰς τὸ ἐδικόν σας, οὔτε εἰς κανενὸς χεῖρ εἶναι νὰ τὴν ὑπανδρευθῇ πλέον, μιλόρδε, διότι εἶναι ἀρραβωνισμένη μὲ Γάλλον φίλον μου.

— Μὰ τὴν ψυχὴν τοῦ 'Ριχάρδου Στρογκῶ, ἀνέκραξεν ὁ Κίλκεννύ, ἂν ὁ Γάλλος αὐτὸς δὲν εἶναι Βεελζεβούλ, στοιχηματίζω ὅτι ἐντὸς δεκαπέντε ἡμερῶν τὸ συνοικέσιον διαλύεται.

— Μιλόρδε, εἶπε μὲ περιφρόνησιν ὁ Καναδός, ἐνθυμηθῆτε τοὺς καταρράκτας τοῦ Νιαγάρα. Ἡ Γαλλίς θὰ νικήσῃ καὶ δευτέραν φορὰν τὴν Ἀγγλίαν.

— Στοιχηματίζω χίλια τάλλαρα ὅτι τὸ συνοικέσιον θὰ διαλυθῇ, ἐκραύγασε βροντοδέστερον ὁ 'Αβερρόϊλ, καὶ ὅτι θὰ στεφανωθῇ τὴν Κ. Βουττερφλάυ πρὶν περάσουν τρεῖς ἐβδομάδες.

— Δέχομαι τὸ στοίχημα, ἀπεκρίθη ὁ 'Ροκεβρύν. Τὴν ἐπιούσαν, δικασθεσθέντων τῶν καπνῶν τῆς χθεσινῆς κραιπάλης, μόλις ἐνθυμεῖτο ὁ 'Αβερρόϊλ τὸ στοίχημά του· δὲν τὸ ἐλησμόνηε ὅμως καὶ ὁ 'Ροκεβρύν.

Ὁ λόρδος 'Αβερρόϊλ, κόμης τοῦ Κίλκεννύ, πατρικίος τῆς Σκωτίας καὶ Ἰρλανδίας, ἦτον ὁ μεγαλύτερος τρελὸς τῶν τριῶν βασιλείων. Καταναλώσας τὴν περιουσίαν του εἰς περιηγήσεις καὶ στοιχήματα, ἔφρευε τὸ Λονδίνον καὶ τοὺς δανειστάς του. Ὀλίγον ἐφρόντιζε διὰ τὸ κάλλος τῆς Κόρας, διότι δὲν ἠγάπα εἰμὴ τὸ κυνήγιον, τὸ γρονθοκόπημα καὶ τὰ συμπόσια· ἀλλ' ἐνοστιμίζετο τὴν κληρονομίαν τοῦ γέροντος Βουττερφλάυ. Ἐπίστευε δὲ ὅτι τὸ ὄνομα, οἱ τίτλοι καὶ ἡ ἑκτατος ἀξία του εὐκόλως θὰ ὑπεδούλωναν μικρὰν Ἀμερικανίδα. Ἡθέλησε λοιπὸν νὰ πλησιάσῃ, ἀλλὰ μὲ μεγίστην περίσκεψιν, τὴν Κόραν, τὴν ὁποίαν μόλις ἄλλοτε εἶχεν ἰδεῖ· ἀδιότι, ἔλεγε καθ' ἑαυτόν, δὲν πρέπει νὰ δίδωμεν πολὺ θάρρος εἰς τοὺς μικροὺς ἀνθρώπους. Αὐτοὶ οἱ ἐργαστηριῶδες τῆς Ἀμερικῆς πρέπει νὰ λογιζώνται εὐτυχέστατοι ὅταν ἕνας ἀπόγονος τοῦ 'Ριχάρδου Στρογκῶ, πρῶτος κόμης τοῦ Κίλκεννύ, καταδέχεται νὰ πατήσῃ τὸ κατώφλιόν των. Θέλω νὰ μὲ τεθασθῇ πρῶτον ἡ Κόρα καὶ ὕστερον νὰ μὲ λατρεύσῃ.

Ἄξιον περιεργείας εἶναι πόσον αἱ δημοκρατικαὶ κοινωνίαι ἀγαποῦν τοὺς τίτλους τῆς εὐγενείας. Ὅλοι ἀποβλέπουν εἰς τὸ νὰ γείνωσιν ἴσοι τῶν ἀνωτέρων των. Δὲν ὑπάρχει περιηγητὴς Ἀμερικανὸς ἐπανερχόμενος ἀπὸ τὴν Εὐρώπην, ὁ ὁποῖος νὰ μὴ καυχᾶται ὅτι τὸν ἐφιλοξένησαν ὁ δαῖνα διπλωματῆς ἢ πρίγκιψ, ἢ ὁ δαῖνα περιώνυμος σοφός. Ὅταν ἡ ἀριστοκρατία θὰ παύσῃ τιμωμένη εἰς τὴν Εὐρώπην, θὰ καταφύγῃ εἰς τὴν δημοκρατίαν τῶν Ὀρεισπόνδων πολιτειῶν. Φαίνεται δὲ ὅτι ἡ τοιαύτη τῶν Ἀμερικανῶν κλίσις εἶναι λείψανον τῆς Ἀγγλικῆς ἀγωγῆς τῶν πατέρων αὐτῶν. Καὶ σήμερον ἀκόμη, οἱ πρὸς μεσημβρίαν ἀποικοὶ θεωροῦν ἑαυτοὺς

πολλά ανωτέρους τῶν πρὸς ἄρκτον βιομηχανῶν, τι-
πολοφορούμενοι Chivalrous, δηλαδή απόγονοι εὐγε-
νῶν καὶ ἱπποτῶν, καὶ ἀποδεικνύοντες, ὅτι ὠραῖον
τὸ κυβερνᾶν, ἔστω καὶ μύρους.

Εὐκολον νὰ ἐννοήσωμεν ὅτι ἡ Κ. Κόρα Βουττερ-
φλάυ, τὴν ὁποίαν εἶχε τοσοῦτον καταγοητεύσει ἡ
ἐλπίς νὰ ὑπανδρευθῇ πλούσιον Γάλλον καὶ νὰ ἐπι-
δείξῃ τὰς χάριτάς της εἰς τῶν Παρισίων τὰς συνα-
ναστρώσεις, συνεπαράχθη κατὰ κράτος μαθοῦσα ὅτι
ἔρρηκεν ἓνας λόρδος, ἀνεψιός, ὡς ἐλέγετο, τοῦ τε-
λευταίου γενικοῦ διοικητοῦ τῶν Ἰνδιῶν, μέλλων
νὰ ἀναβῇ εἰς τὰ ὑψηλότερα ἀξιώματα. Ἐλέγετο ὅτι
ἡ περιουσία του ἦτον ἀπέραντος, καὶ μεγαλητέρα
ἢ ἰσχύς του παρὰ τὴν αὐτῆς τῆς Ἀγγλίας. Χάρις δὲ
εἰς τὴν φήμην τὴν ὁποίαν ἐπιτηδείως διέσπειρεν ὁ
Ῥοκερὸν αὐτός, ὁ λόρδος ἦτον αὐτοπροσώπως ὁ
γενικὸς διοικητὴς τῶν κατὰ τὴν ἀρκτὸν Ἀμερικὴν
Ἀγγλικῶν χωρῶν. Ἦτο δὲ γνωστὸν ὅτι ὁ πρῶτος
διοικητὴς εἶχε στείλει πρὸ μικροῦ εἰς Λονδίνον τὴν
παράκλησίν του, καὶ ὅτι ὁ διάδοχός του ἐμελλε νὰ
διαπραγματευθῇ εἰς Οὐασινγκτόνα συνθήκην μετὰ
τοῦ προέδρου τῶν Ὁμοσπονδίων Πολιτειῶν. Οἱ μω-
ρόπιστοι εἶναι πολυάριθμοι εἰς τὰς μεγάλας πόλεις.
Οἱ κάτοικοι τοῦ Νεοδεοράκου, ἂν καὶ ἐκδοτοὶ εἰς τὰς
ὑποθέσεις των, εὐρίσκουν ὅμως καιρὸν νὰ ἐπινοώσιν
καὶ διασπείρουν τὰ παραδοξώτατα τῶν νέων. Εὐ-
κολον νὰ φαντασθῶμεν πόσῃ ἐντύπωσιν ἐπροξένη-
σαν αἱ τοιαῦται φῆμαι εἰς τὸ πνεῦμα τῆς Κόρας.
Τὴν αὐτὴν ἡμέραν καθ' ἣν ἐσκέπτετο πῶς νὰ κατα-
κτῆσῃ ἓνα γενικὸν διοικητὴν τοῦ Καναδά, ἔλαβε
δύο ἐπιστολάς ἀπὸ τὸν πατέρα της καὶ τὸν Βου-
σύν. Καὶ ὁ μὲν Βουττερφλάυ ἐκιννοποιοῖ εἰς αὐτὴν
τὰς συμφωνίας τοῦ γάμου της, καὶ τὴν ἐπαρκίνει
νὰ ἔλθῃ εἰς Scioto-Town, ὁ δὲ Βουσσύν, ἐπρο-
σποιεῖτο ὅτι πρελλαινέται ἀπὸ τὸν ἔρωτα, καὶ τὴν
εἰδοποιεῖ ὅτι ἐσκόπευε νὰ μεταβῇ ὅσον οὕτω εἰς
Νεοδεοράκον. — Καλήτερα νὰ μὴν ἔλθῃ! εἶπεν ἡ
Κόρα· τίς ἡξέουρε τίς ἡμπορεῖ νὰ συμβῇ. Ἀπήντησε
δὲ πρὸς μὲν τὸν πατέρα της ταῦτα·

« Φίλτατέ μου πάτερ! Ἐντὸς ὁκτῶ ἡμερῶν ἔρ-
χου εἰς Scioto-Town. Ὑπόμεινε λοιπὸν ὀλίγον,
διὰ νὰ μὴ μετανιώσῃς ὅτι μ' ἐβίασες νὰ ἐκτελέσω
συμβόλαιον διὰ τὸ ὁποῖον δὲν ἔλαβες τὴν συγκατά-
θεσίν μου. Μεταχειρίζου πάντοτε τὸν Κ. Βουσσύν
ὡς μέλλοντα γάμβρόν σου. Ἄς τὸ ἔχωμεν πάντοτε
δίπορον, ὅπως φρονιμώτατα λέγουν καὶ πράττουν
οἱ Ἀθηναῖοι, τοὺς σημερινούς ἐννοῶ. Ἐν τοσοῦτῃ
δέχθητι τοὺς ἀσπασμούς τῆς φιλάττης σου

« ΚΟΡΑΣ. »

πρὸς δὲ τὸν Βουσσύν τὰ ἑξῆς·

« Εὐγνωμονῶ, κύριε, διὰ τὴν ἐκλογὴν σας· νὰ σὰς
τὸ ὁμολογήσω; Ἡ καρδίᾳ μου εἶχεν ἴσως προλάβῃ
τὴν ἐδικὴν σας· καὶ ἂν ἐδειξά ψυχρότητα τινα
κατ' ἀρχάς, ἀποδώσατε αὐτὴν εἰς τὴν συστολήν,
τὸ φυσικὸν τοῦτο ὄπλον τοῦ γυναικείου φύλλου.
Ἠθέλησα δὲ καὶ νὰ δοκιμάσω τὴν σταθερότητά
σας. Σήμερον ἡξέουρε καὶ αἰσθάνομαι πόσον μὲ ἀ-
γαπᾶτε· ἀλλὰ καὶ ἐπὶ σῆς ἀγαπῶ.

« Ὁ πατήρ μου μὲ παρκινεῖ νὰ ἀναχωρήσω σή-
μερον εἰς Σιότο· ἀλλ' ὁ πατήρ μου εἶναι ἔμπορος
ἀκριβὲς καὶ τίμιος, γνωρίζων μόνον τὰς λήξεις τῶν
προθεσμιῶν τῶν συναλλαγμάτων· δὲν ἐννοεῖ δὲ τί-
ποτε ἀπὸ ἀδικοπροσύνων ἐρωτικῶν. Βεβαίως ὁ γάμος
εἶναι φῶρος τὸν ὁποῖον πρέπει νὰ πληρῶσῃ τις εἰς
ὠρισμένην ἐποχὴν· ἀλλὰ δὲν προσβάλλεται ἡ αἰ-
δὼς τῆς γυναικὸς ὅταν βιάζεται τόσῳ πολὺ εἰς περὶ-
στασιν τοσοῦτω σημαντικὴν; Σὰς παρακαλῶ θερμῶς
νὰ καταπαύσῃτε τὸν πατέρα μου ὅτι δὲν στέλλεται
μὲ τὸν σιδηρόδρομον μίᾳ μελλόνυμρος ὅπως καὶ
μία πάλλα βρυδακίον. Ταύτην τὴν πρώτην χάριν
ζητῶ ἀπὸ ὑμᾶς, ἐλπίζουσα ὅτι θέλετε ἐκπληρώσει
τὴν αἰτησίαν μου, ἐάν, ὡς λέγετε, μὲ ἀγαπᾶτε, ἀνα-
βάλλοντες τὸν γάμον ἐπὶ τινὰς ἡμέρας.

« Θέλετε νὰ μάθετε τὸ μυστικὸν τῆς ἀναβολῆς;
Μία νέα δὲν ὑπανδρεύεται χωρὶς ἔνδυμα γάμου·
ἐγὼ δὲ περιμένω τοιοῦτον ἀπὸ τὴν Γαλλίαν, ἐν-
δυμα λαμπρότατον, τὸ ὁποῖον θὰ κάμῃ νὰ σχά-
σωσιν ἀπὸ τὸν φθόνον των καὶ αἱ ὠραιοτέρας τοῦ
Νεοδεοράκου. Θέλετε νὰ εἶναι ἡ σύζυγός σας ἐνδε-
δυμένη, τὴν ἡμέραν τοῦ γάμου της ὡς ὅλοι αἱ γυ-
ναῖκες; Συγχωρήσατε τὴν ματαιότητά μου, καὶ πι-
στεύσατε, φίλτατε Βουσσύν, ὅπως κρεμασμένη ἀπὸ
τῶν νευμάτων σας τὴν

« ΚΟΡΑΣ. »

(Ἐπεται τὸ τέλος.)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

(Συνέχεια καὶ τέλος. Ἰδε φυλλάδ. 197, σελ. 117.)

— 000 —

Δοκίμιον ἱστορικὸν περὶ τῆς Ῥωσικῆς νομοθεσίας ἀπὸ τῶν ἀρχαιο-
τάτων ἄχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, ὑπὸ Δημητρίου Στεφ. Μαυ-
ροκορδάτου, Δόκτορος τῆς Νομικῆς Σχολῆς τῶν Παρισίων, μέ-
λους τῆς ἐπὶ τῆς συντάξεως τοῦ ἀστυκῶς κώδικος ἐπιτροπῆς
καὶ πρῶτον ἐν Ἀθήναις δικαστοῦ. Ἀθήναι τύποις Π. Α. Σακελ-
λαρίου 1857.

— 000 —

§ Β.

Δημόσιον τῆς Ῥωσσίας δίκαιον.

Τὸ Νορμανδικὸν φύλον εἶναι κυρίως τοῦ τιμαριω-
τικῶς συστήματος ὁ γενέτης ἐν Εὐρώπῃ· ὅθεν καὶ
μετὰ τῶν ἀκολουθῶν τοῦ Ῥουρίκου εἰσῆλθεν καὶ
καθιδρύθη ἐν Ῥωσσίᾳ, ἔνθα καὶ ἐπὶ τοῖς καθ' ἡμᾶς
χρόνοις διαρκέστερα ἢ κατὰ τὴν λοιπὴν Εὐ-
ρώπην σώζονται ἔχνη, ὡς θέλει καταδειχθῇ ἐκ
τῶν ἑξῆς.

Κατὰ τὴν σύστασιν τοῦ Ῥωσσοσλαβικοῦ Κράτους
οἱ ἀκόλουθοι τοῦ Ῥουρίκου καὶ ὑπ' αὐτὸν καταστα-
θέντες τιμαριῶται ἄρχοντες εἶχον μέρος εἰς τὰ τῆς
πολιτείας, οἷονεῖ τινες συνηγεμόνες τῷ βασιλεῖ ὄντες·

οὕτως εὐρίσκομεν καὶ Κάρολον τὸν μέγαν (Charle-
magne) καὶ μετ' αὐτὸν πολλοὺς ἄλλους ἡγεμόνας
τῆς Δύσεως περιπεσόντας εἰς τὸ πολιτικὸν ἀμάρ-
τημα τοῦ νὰ διανείμωσι μετὰ τῶν τέκνων αὐτῶν
τὴν ἐπικράτειαν, καὶ νὰ ἐξασθενήσωσιν οὕτω τὰς
δυνάμεις τοῦ στέμματος διὰ τῆς ἀντιζηλίας τῶν
ἀδελφῶν.

« Ὅ,τι ἐν Γαλλίᾳ καὶ Γερμανίᾳ εἰς τοὺς ἀπογόν-
ους τοῦ μεγάλου Καρόλου κακὸν ἐπέφερεν ἡ δια-
νομή τῆς ἐπικρατείας, αὐτὸ τοῦτο ἐπέφερε καὶ ἐν
Ῥωσσίᾳ ἡ ὑπὸ Βλαδμίρου μετὰ τῶν δώδεκα αὐ-
τοῦ υἱῶν διανομή τοῦ κράτους (α), ἥτις μετὰ τὸν
θάνατον αὐτοῦ κατέστρεψε τὴν μόλις ἀρχαμένην εὐη-
μερίαν τῆς Ῥωσσίας, καὶ ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὸν
πρεσβύτατον τῶν ἀδελφῶν Σβιατοπόλκον νὰ θα-
νατώσῃ τρεῖς ἐκ τῶν ἀδελφῶν του, ὧν τὸ αἷμα ἐξ-
εδικήθη κατὰ τοῦ φονέως ὁ ἕτερος τῶν ἀδελφῶν
Ἰαροσλάβος, ὅστις διὰ τῶν πρὸς τὸν ἄλλον ἀδελφόν
του Μιστισλάβον ἐμφυλίων ἀγώνων του κατάρθωσε
μὲν νὰ ἐνώσῃ ὑπ' ἐαυτὸν ἅπασαν τὴν ὑπὸ τὸν πα-
τέρα του Βλαδμίρον χώραν, δὲν ἐσωφρόνησε δὲ
ὑπὲρ τῆς ἐαυτοῦ καὶ τοῦ πατρὸς του πείρας, ἀλλὰ
τὴν χώραν διένειμε μετὰ θάνατον μετὰ τῶν πέντε
υἱῶν του, οἵτινες ἤρξαντο νέας πρὸς ἀλλήλους πά-
λης· ἐκτοτε δ' αὕτη διὰ τῶν διαδόχων των ἐπὶ μίαν
καὶ ἡμίσειαν ὄλην ἑκατονταετηρίδα διαρκέσασα, ἐ-
πήνεγκε τὸν ἐπ' ἀπειρον διαμελισμὸν τῆς ἐπικρα-
τείας, ἣν κατήντησαν εἰς ἀσθενεστάτας ἡγεμονείας,
αἵτινες εὐκόλως ἐγένοντο ἔρμαιον τῆς Ταρταρικῆς
εἰσβολῆς.

Ἀλλ' ἂν αἱ κληρουχίαι αὗται, εἰς ἃς τὸ κράτος
τοῦ Ἰαροσλάβου ἐπὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ διηρέθη,
διέφερον μὲν τοῦ κατὰ τὴν λοιπὴν Εὐρώπην τιμα-
ριωτικῶς συστήματος κατὰ τοῦτο, ὅτι πάντες οἱ
κληρουχοὶ οὗτοι ἡγεμόνες τῆς Ῥωσσίας ἦσαν πρὸς
ἀλλήλους ἰσῆγοροι ὡς ἀπόγονοι τοῦ αὐτοῦ οἴκου καὶ
αὐτοτελεῖς, καὶ τοι μετὰ τῶν αὐτῶν ὁ τῆς μητροπό-
λεως τῆς ἐπικρατείας κρατῶν προϊστάτο τῶν ἄλ-
λων, ἀλλ' ἀπλῶς ὡς primus inter pares, μέγας δ'
ἐκλείτο Πρίγκιψ (Βελίκιη Κνιάζ), καὶ εἶχε τὸ δι-
κίωμα τοῦ συγκαλεῖν ἅπαντας τοὺς ἡγεμόνας τῆς
Ῥωσσίας εἰς κοινὴν συνέλευσιν ἐν ἐκτάκτοις περι-
στάσεσιν, νομίζομεν ὅμως ὅτι ὁμοιάζον τῷ κοινῷ
τιμαριωτικῷ πολιτεύματι κατὰ τὴν ὑποτελείαν εἰς
ἣν ἕκαστος τῶν τιμαριωτῶν (Βοϊάρων) διετέλει πρὸς
τὸν ἡγεμόνα παρ' οὗ ἐκράτει τὸ τιμᾶριον, καὶ παρ'
οὗ τὴν ἀνάρρησιν (investiture) ἐλάμβανεν.

Ἀλλ' ἐκεῖνο δὲν διασαφηνίζει ἡ ἱστορία, πῶς οἱ

(α) Καίτοι ὁ Βλαδμίρος εἶχε λάβει πείραν τῶν ἑκ τοῦ δια-
μελισμοῦ τῆς ἐπικρατείας κακῶν, καθότι καὶ ὁ πατήρ αὐτοῦ
Σβιατοσλάβος εἶχε πρῶτος ἐν Ῥωσσίᾳ διανείμει τὴν χώραν εἰς
τοὺς τρεῖς αὐτοῦ υἱούς, τὸν πρωτότοκον Ἰαροπόλκον, τὸν δευτερό-
τοκον Ὀλέγον καὶ τὸν τριτότοκον Βλαδμίρον, ἐξ ὧν ὁ μὲν Ὀλέ-
γος ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ἰαροπόλκου, ὁ δὲ Βλαδμί-
ρος ὑπὸ τοῦ πρὸς τὸν νικητὴν Ἰαροπόλκον φύβου φυγαδεύθηκε πρὸς
τοὺς πέραν τῆς θαλάσσης Βαράγγους· ἔλαβε παρ' αὐτῶν βοήθειαν
ἀπαντῶν δ' εἰς Ῥωσσίαν ἐνίκησε τὸν Ἰαροπόλκον καὶ ἐμονοκρά-
τησεν οὕτω τῶν Ῥωσσοικῶν σκήπτρον.

ἀπὸ Ῥουρίκου καὶ οἱ σὺν αὐτοῖς μηδὲν κατε-
κτῆσαντες τὴν χώραν, ἀλλ' ὑπὸ τῶν Σλάβων κληθέν-
τες κατάρθωσαν νὰ δουλώσωσιν αὐτοὺς καὶ ἀπὸ
ἐλευθέρους εἰς δουλοπαροίκους νὰ μεταβάλλωσι. Τὸ
ἐφ' ἡμῖν νομίζομεν, ὅτι καὶ πρὸ τῶν Βαράγγων ἡ
δουλεία ὑπῆρχε, καὶ ὅτι ἐκράτει μὲν τῆς χώρας
Σλαβικὸν γένος ἐλεύθερον, δημοκρατούμενον, καὶ
ἐν τῇ ἐλευθερίᾳ στασιάζον, ἀλλ' ὑπῆρχον καὶ δου-
άλωτοι τὴν γῆν τῶν κρατούντων καλλιεργούντες,
καὶ τὰ θρέμματα αὐτῶν περιποιούμενοι. Τοῦτο δ' εἰ-
κάζομεν, διότι καὶ παρὰ τοῖς λοιποῖς υπερβορείοις,
οἷον τοῖς Βουργούνδοις, Φράγκοις, Σάξωσι, Νορμαν-
δοῖς, κλ. ἄλλοι μὲν ἐκράτουν, ἄλλοι δ' ἐδούλευον.
Καὶ ὅτι μὲν οἱ μετὰ Ῥουρίκου Βαράγγοι διὰ χρόνου
τοὺς πρὸ αὐτῶν ἐλευθέρους Σλάβους εἰς κατὰστα-
σιν δουλοπαροίκων ἔφερον πιθανόν, ἀλλ' ἐκεῖνο ἀ-
πίθανον ὅτι ἀγνώστων τὸ πρὶν οὕτων τῆς τε δου-
λείας καὶ δουλοπαροικίας ὑπ' αὐτῶν τὸ πρῶτον ἐν
Ῥωσσίᾳ νὰ εἰσῆλθῃσαν.

Ἡ θητική τοῦ πλήθους κατὰστασις μετριοτέρα
βεβαίως τὸ κατ' ἀρχὰς ἦν, προϊόντος ὅμως τοῦ χρό-
νου δυσφοριώτερα ἐγίνετο· οὕτως εὐρίσκομεν (σελ.
125) ὅτι κατὰ τοὺς τελευταίους τῆς ἀπὸ Ῥουρίκου
δυναστείας χρόνους διὰ νόμου παντελῶς ἀπηγο-
ρεύθη τοῖς χωρικοῖς τὸ μεταναστεῦν, βαρύτερος
δ' ἀπὸ τούτου ἐβάρυνε ζυγὸς ἐπὶ τοῦ τραχήλου τῆς
γεωργικῆς τάξεως· οὕτω δ' ὑπὲρ τὰ δύο τρίτα τοῦ
Ῥωσσοικῶ λαοῦ εἰς διαδοχικὴν δι' ἀνεπιεικοῦς νό-
μου περιήλθε δουλείαν, ἥτις ἀπὸ χρόνου εἰς χρόνον
βαρύτερα ἐγίνετο καὶ τοσοῦτον ἐβρίζωσεν ὥστε μ'
ὄλην τὴν ὑπὲρ αὐτῶν ἀγαθὴν προαίρεσιν τῶν τελευ-
ταίων ἀληθῶς μεγάλων τῆς Ῥωσσίας ἡγεμόνων, ἀ-
σθενεῖς ἀπόπειραι μικρῶν βελτιώσεων ἀπὸ καιροῦ
εἰς καιρὸν γίνονται, οὐδεὶς δ' αὐτῶν ἀποπειρᾶται
τὴν παντελῆ κατάργησιν, φόβῳ μὴ ἐκ ταύτης προ-
έλθῃ ἀναστάσις τῶν εὐγενῶν μεγαλοκτιμένων
κατὰ τοῦ στέμματος. Εἰρήσθω δ' ἡμῖν, ὅτι καὶ ἡ
ἐντελής τοῦ Ῥωσσοικῶ λαοῦ ἀμάθεια καὶ ἡ παντε-
λὴς ἑλλειψὶς τῶν ἐνδοτέρων τοῦ ἀχανοῦς τούτου
κράτους χωρὶς συγκοινωνίας πρὸς τὰ περὶ τοῦ
να καὶ ἐλεύθερα τῆς Εὐρώπης ἔθνη, γίνεται αἰτία
ὅπως μὴ τοσοῦτον ἐπαχθῇ ἡ τοιαύτη αὐτοῦ κα-
τάστασις φαίνεται τῷ λαῷ τούτῳ, ὅσον φαίνεται ἡ-
μῖν τοῖς γενομένοις τῶν ἀπὸ τῆς ἐλευθερίας ἡδυτά-
των κερπῶν. Ὅ,τι δ' ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Νικολά-
ου ἐπ' ἐσχάτοις κατάρθωθη, (τοῦτο δὲ καὶ μέγα
θεωρητέον) εἶναι ὅτι τὴν σήμερον γεννᾶται τις δου-
λοπαροίκος, οὐδαμῶς δὲ, ἐλεύθερος ὢν, καθίσταται
τοιοῦτος. Γεννᾶται δὲ δουλοπαροίκος ἐκ νομίμου πα-
τρός δουλοπαροίκου, ἢ ἐξ ἀγνώστου μὲν πατρὸς, μη-
τρός δὲ ἐν καταστάσει δουλοπαροικίας διατελούσας
(σελ. 243). Ἀλλ' ἡ ἀπαλλοτριώσις αὐτῶν καὶ ἡ
ἐκτόπισις ἐτι καὶ νῦν τοῖς ἰδιοκτηταῖς αὐτῶν συγ-
χωρεῖται· καὶ πονηρὴν οὐ μικρὰν δικαιολοσίαν ἐπα-
νορθωτικὴν οἱ κύριοι ἐπὶ τῶν δουλοπαροίκων ἔχουσιν·
αἱ δὲ τῶν κυρίων πρὸς αὐτοὺς ὑποχρεώσεις περὶ τὸ
ὕλικῶς εὖ ἔχειν περιστρέφονται πᾶσαι, ἐλάχιστον
δ' εἰσὶν ἀντάλλαγμα τῆς ἐλευθερίας ἢς ἀποστεροῦσι

τοὺς δυστυχεῖς τούτους. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο ῥητέον πρὸς δόξαν τῶν τελευταίων τῆς Ῥωσσίας ἡγεμόνων, ὅτι μεγάλως διὰ νόμων καὶ οἰκείου παραδείγματος ἐπὶ τῶν ἐν τοῖς ἡγεμονικοῖς κτήμασι δούλων παροίκων ὑποβοηθεῖται ἡ ἀπελευθέρωσις αὐτῶν, ἥτις τριττῶς λαμβάνει χώραν, ἥτοι α) τῇ θελήσει τοῦ ιδιοκτήτου, ἢ β) συνεπείᾳ πράξεων τινῶν τοῦ αὐτοῦ, οἰονδὶα γάμου ἀδείας τοῦ ιδιοκτήτου τελεσθέντος μεταξὺ δούλου παροίκου καὶ ἐλευθέρου, ἢ ἀπελευθερωμένου τοῦ ἐνὸς τῶν συζύγων, ἥτις συνεπάγεται καὶ τὴν τοῦ ἐτέρου ἀπελευθέρωσιν· ἢ γ) κατὰ νόμον ἂν ὁ ἀλλόθρησκος δούλοπαροίκος ἀσπασθῇ τὸ ὀρθόδοξον δόγμα· ἢ καταγγείλῃς τὸν αὐτοῦ κύριον ἐπὶ ἐσχάτῃ κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος προδοσίᾳ ἀποδείξει τὸ ἀληθές τῆς καταγγελίας του· ἢ ὑπηρετῶν ἐν τῷ στρατῷ ἢ ἄλλων τινῶν αἰτίων ἐνεκεν. Οἱ δ' ἐν Ῥωσίᾳ δούλοπαροικοὶ κατὰ τὸ ἔτος 1848 ἦσαν τὸν ἀριθμὸν 9, 209, 200 ἀνήκοντες εἰς τὸ στέμμα, 11, 938, 182 ἀνήκοντες εἰς τοὺς ἄρχοντας.

Ἡ ἐπ' ἀπειρον διαίρεσις τῆς ἡγεμονικῆς ἐξουσίας τῶν ἀπογόνων τοῦ Ὑαροσλάου ἐξασθενοῦσα, ὡς εἴρηται, τοὺς κρατοῦντας, ἰσχυροποιεῖ τὸν λαόν, εἰς οὗ τὰ δικαιώματα συγκατηρήμειτο, τὸ συνέρχεσθαι εἰς συνέλευσιν (Βέτσε) καὶ ὠρισμένας περιόδους, εἴτε συγκαλοῦντος τοῦ ἡγεμόνος, εἴτε καὶ αὐτεπαγγέλτως. Ἐπὶ τοσοῦτον δ' ἐξικνεῖτο πολλάκις τῶν τοιούτων τοῦ λαοῦ συνέλευσεων ἡ ἰσχύς, ὥστε ἐνικρῶ καὶ περὶ τῆς τύχης αὐτῶν τῶν ἡγεμόνων ἐν αὐταῖς ἀπεφασίσθη. (σελ. 59.)

Πρῶτον ἐν Ῥωσίᾳ καὶ ἀρχαιότατον προνομίας τοῦ λαοῦ παράδειγμα ἔχομεν τὴν Ῥωσικὴν Ἀλήθειαν (Ῥουσκιὰ Πράβδα) ὑπὸ τοῦ Ὑαροσλάου ἐκδοθεῖσαν (1020 μ. Χ.) πρὸς τοὺς βοηθήσαντας αὐτὸν εἰς τὴν κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Σβιατοπόλκου πάλιν κατοίκους τῆς Νοβογορόδης (σελ. 38), ἀκολούθως δὲ παρὰ πλῆθος προνομίαι καὶ εἰς ἄλλας τῆς Ῥωσσίας παρεχωρήθησαν πόλεις (σελ. 58). Ὡς βλέπομεν ὅτι κατὰ χρόνον ἤρξαντο σχηματίζεσθαι ἐν Γαλλίᾳ μὲν αἱ κοινότητες (les communes) ἐν Γερμανίᾳ δὲ αἱ Ἀνσεατικαὶ πόλεις, καὶ ἐν Ἰταλίᾳ αἱ δημοκρατίαι, ὑπέφωσκον ἡ ἐλευθερία καὶ εἰς τὴν Ῥωσίαν ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ ἐμπορίου παρεισδύονσα καὶ ἐν ἀγνοίᾳ τῶν χορηγούντων αὐτὴν μοναρχῶν. Ὁθεν ἐντὸς ὀλίγου χρόνου καὶ Νοβογορόδη ἡ μεγάλη ἐπικληθεῖσα, (α) καὶ Κίεβον καὶ ἄλλαι τῆς Ῥωσσίας πόλεις εἰς μέγαν ἐξήρθησαν πλοῦτον, καὶ ἂν μὴ ἀνέσταλλε τὴν πρόδον ταύτην ἡ τῶν Τατάρων κατὰκτησις, ἴσως αἱ Ῥωσικαὶ πόλεις ἦθελον διακριθῇ ἐπὶ ἐλευθερίᾳ ὡς αἱ Βελγικαὶ καὶ Σκανδιναβικαί. Ἀλλ' ἡ μὲν τῶν Τατάρων κατὰκτησις προσφικαίωσε τὰς Ῥωσικὰς πόλεις πρὸς τοὺς ὀρθοδόξους ἡγεμόνας αὐτῶν, διότι ἐνωρὶς ἐνόησαν ὅτι ἐν κοινῷ ἡματι δούλω ἡγεμόνες καὶ λαὸς εὐρισκόμενοι ὡ-

(α) Διὰ τὸν πλοῦτον, τὴν δόξαν καὶ τὴν δύναμιν. Ἡ Νοβογορόδη ἦν τῆς Ἀνσεατικῆς ὁμοσπονδίας μέρος, ἡ δ' ἰσχύς αὐτῆς μέγας ὑπερβολῆς παροιμιώδης ἐγένετο, διότι ἐλέγετο αἱ τὶς ὁ μὴ φοβούμενος τὸν Θεὸν καὶ τὴν μεγάλην Νοβογορόδην; (qui ne craint Dieu et le grand Novogorod?)

φειλὸν νὰ προσπλησιάζωσιν ἀλλήλοις, πᾶσαν ἐμψύχον ἀπορεύοντες, πάλιν νὰ ἀναγκασίωσιν τὸν κατὰ τῆς Ταταρικῆς δουλείας χεῖμαρον, καὶ περὶ σῶσιν τὴν κοινὴν θρησκείαν καὶ ἐθνικότητα. Ὅτε δὲ κατὰ τὸν ΙΒ' αἰῶνα ὁ Θεὸς ἐλύτρωσε τὴν Ῥωσίαν, αἱ μὲν ἐλευθερίαι τῶν λαῶν ἐν τῇ μακρᾷ ἐλθρομότητι δούλει, οἱ δ' ἡγεμόνες μετὰ τῆς ἐλευθέρου αὐτονομίας καὶ τὴν ἰσχὺν ἀνεκτίσαντο, ἰσχυρότεροι ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν γινόμενοι, ἐν δὲ τῇ ἐνόητι τοῦ στέμματος ἀνεκτίσαντο ὅτι ἐν τῇ διαίρεσει τῆς ἡγεμονικῆς ἐξουσίας ἀπώλεσαν.

Ἀλλὰ κακίονο μὴ διαλάβῃ ἡμᾶς νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι ἐνέει ἔτι ἀπὸ τῆς καταστροφῆς τῆς ὀρθοδόξου τοῦ Βυζαντίου αὐτοκρατορίας ὁ Παντοδύναμος Κύριος ἀνθρώπου ἐτέραν ὀρθόδοξον μοναρχίαν, τὴν Ῥωσίαν (ἐν ἔτει 1462) καὶ ὁσημέραι κραταίειν αὐτὴν παρεσκεύαζε προτάττιδα τῆς ἦν μετὰ τέσσαρας περίπου αἰῶνας ἐν ταῖς δέλοις αὐτοῦ ἐλευθέραν καὶ αὐτόνομον ἀπεφάνετο ἐτέραν Ὀρθόδοξον τῆς Ἑλλάδος βασιλείαν.

Ὅτι δὲ σπουδαίαν παρείχον οἱ Ῥῶσοι ἡγεμόνες εἰς τὸ ἐμπόριον προστασίαν καὶ διὰ παντός τρόπου προσεκάλλουν ἐν ταῖς χώραις αὐτῶν τοὺς ξένους, ἐκώλως νὰ εἰκάσωμεν δυνάμεθα ἐκ τῶν Ῥωσικῶν νομοθετημάτων, ἐν οἷς μετὰ πολλῶν ἄλλων ἀξίων σημειώσεως διατάξεων εὐρίσκομεν καὶ τὰς ἐξῆς. Μεταξὺ τῶν δανεισθέντων τοῦ αὐτοῦ ὀφειλέτου ἔχαιρε δικαίωμα προτιμήσεως ὁ ξένος ἔμπορος· μετὰ δὲ τὸν ἀλλοδαπὸν τοῦτον ἤρχετο τὸ τυχερὸν ἀπαίτησιν τινα ἔχον δημόσιον (σελ. 72). Ὁ ἡμεδαπός, ὅπως ἀποδείξῃ τὸ πᾶρ ἡμεδαποῦ πρὸς αὐτὸν γενόμενον ἀδίκημα, ὀφείλε νὰ προσάγῃ μάρτυρας πλείονας τῶν δύο, ἐνῶ ὁ ξένος ἐπιστεῦετο ὑπὸ ὅρκον ἐπὶ ἐνὶ καὶ μόνῳ μάρτυρι καταθέτων (σελ. 79) κτλπ.

Ἀλλὰ καὶ ὁ κληρὸς ἐν Ῥωσίᾳ, ὡς καὶ παντοῦ καὶ πάντοτε, ἐπεδίωξεν ὑπὲρ ἐκείνου δικαιώματα καὶ προνομίας. Ὅθεν καὶ εἰς τὸν Βλαδίμιρον ἀποδίδεται ἐκκλησιαστικὴ τις διάταξις δι' ἧς ὡς ἐκ τοῦ ἀντικειμένου αὐτῶν πολλὰ δίκαια ἀφαιρέθησαν τῆς δικαιοδοσίας τῶν λαϊκῶν καὶ ὑπῆχθησαν εἰς τὴν ἐπισκοπικὴν ἀρμοδιότητα, ὡσαύτως δὲ καὶ τινα πρόσωπα ἀπῆλυσαν τῆς ἐκτάκτου ταύτης δικαιοδοσίας τῆς καὶ κατὰ τὴν ἐσπερίαν Εὐρώπην ὑπαρχούσης καὶ bienfait de clergie ὀνομαζομένης (α).

Πλὴν ἀφ' ἐτέρου ὁμολογητέον ὅτι καὶ ἐν Ῥωσίᾳ ὡς καὶ ἐν Βυζαντίῳ ὁ ὀρθόδοξος κληρὸς οὐδέποτε τῆς ἐπιβροχῆς αὐτοῦ κατεχράσθη, ἀλλὰ καὶ τοῦναντίον πρὸς τὸ κρεῖττον ἐποιήσατο αὐτῆς χρῆσιν. Οὕτως εἰς αὐτὴν βεβαίως ὀφείλεται ἡ κατάργησις τοῦ ἀποτροπαίου ἐκείνου ἡγεμονικοῦ δικαιώματος ἐπὶ τῆς πρώτης τῶν νεοσύμφων νυκτός· εἰς αὐτὴν ἡ διάσω-

(α) Ἐκ τούτων ἐγεννήθη τὸ κανονικὸν τῆς Ῥωσσίας δίκαιον τοῦ ὀλοίου τῆς συλλογῆς τῶν νόμων περιέχει ἡ ἐπὶ τοῦ Τσάρου Ἀλεξίου συλλογὴ ὑπὸ τὸν τίτλον Βίβλος πηδάλιοι οὐχοῦ δημοσυνταξία. Εἰρήσθω δ' ἐν παρῶν ὅτι ἐκ ταύτης ἐλήφθη βεβαίως ὁ τίτλος τῆς παρ' ἡμῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα Πηδάλιον κατὰ τὸν ἐν Δεσφίᾳ ἐν ἔτει 1800 ἐκδοθεῖσα ἑλληνικὴ συλλογὴ τῶν κανόνων (σελ. 150).

σις τῆς θρησκείας, τῆς ἐθνικότητος καὶ τῆς γλώσσης· ἡ ἠθοποίησις τοῦ λαοῦ· ἡ μετρίαισις τῆς ὑπεροφίας· τῶν εὐγενῶν· ἡ τῇ προτροπῇ τοῦ κληροῦ ἀπελευθέρωσις τῶν δούλοπαροίκων· καὶ ἄλλων δ' οὐ μικρῶν ἀγαθῶν παρὰ τὸς ἡ ἐπιβροχῇ τοῦ κληροῦ ἐγένετο, ἐν τούτοις δ' ὡς πρῶτον ἀναγραφτέον τὴν ὡς θεμελιώδη τινὰ τοῦ κράτους ἀρχὴν ἐν Ῥωσίᾳ παρεσκευασμένην ἐλευθερίαν τῆς συνειδήσεως, ἥτις μακρὰν τοῦ ν' ἀπομακρύνῃ τοὺς Ῥώσσους τοῦ πατρῷου αὐτῶν θρησκευματος, φέρει καθ' ἐκαστὴν εἰς τὴν ἀγίαν ὀρθόδοξον πόμην πλῆθος ἐτεροδοξούντων ἐφ' ὧν ἡ βία καὶ ὁ διωγμὸς βεβαίως οὐδὲν ἤθελον κατορθώσιν (Ὁρα σελ. 185 καὶ 222) (α).

Ἐν τοῖς τὰ μάλιστα δὲ σοφοῖς περὶ κληροῦ νομοθετήμασι τῆς Ῥωσσίας σημειώτεον τὸ ὅτι ἀπαγορεύεται τοῖς ἱερωμένοις πᾶν εἶδος ἐμπορίας· ὅτι κοσμικοὶ ἱερεῖς χειροτονοῦνται μόνον χρευσύσης ἐνοριακῆς Ἐκκλησίας· ὅτι λαμβάνουσιν ἐκ τοῦ δημοσίου ταμείου ὠρισμένην μισθοδοσίαν· κτλπ.

Ἡ δὲ τῶν εὐγενῶν τάξις ἰσχυρὰ καὶ πολυάριθμος (β), ἐκτὸς τῶν προνομίων τῆς εὐγενείας, διατρεῖ εἰσέτι καὶ δινηκεῖς φρουρεῖ τὰ ἐπὶ τῶν δούλοπαροίκων βάρβαρα δικαιώματα τῆς, ἐν ἀνδραπιδων μοίρᾳ κατέχουσα αὐτοὺς, εἰς οὐδὲν δὲ γενναῖον γίνεσθαι αὐτοῖς διδασκαλός, πρὸς διατήρησιν δ' αὐτῶν εἰς αἰώνιον ζυγόν, ῥητῶς ἀπαγορεύει αὐτοῖς τὸ ἐκμανθάνειν γράμματα, ὧν ἡ ἐκμάθησις ἤθελε διὰ χρόνου φέρει αὐτοὺς εἰς τὴν συναίσθησιν τῆς τοῦ ἀνθρώπου ἀξίας, καὶ ἀπὸ ταύτης εἰς τὴν ἰδίαν ἀπελευθέρωσιν. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές ὅτι διὰ νόμων αὐστηρῶν ἐμετριάσθη τὸ ἀγρίως προσφέρεσθαι τοὺς κυρίους πρὸς τοὺς δούλους, ἀλλ' οὐχ ἥττον ἀληθές μενεῖ ὅτι αἱ σωματικαὶ ὀδύναι δὲ εἶναι καὶ τὸ μέγιστον τῶν παθημάτων τοῦ δούλου· τὸ πάντων φρικωδέστατον εἶναι ἡ ἠθικὴ τοῦ δούλου ἐξουδένωσις εἰς ἣν οὐδεὶς ἀνθρώπος ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ καταβιβάζῃ τὸν ὁμοῖόν του. Καί, εἶναι ἀληθές ὅτι ἐν Ῥωσίᾳ δὲν μαστίζει τὰς κατωτέρας τάξεις ἡ πτωχεία, ἀλλ' ἂν πενιχρὸν σιτίον καὶ ὀλίγη πόσις εἶναι τὸ τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς εὐδαιμόνημα, τότε μακχριστότερον τοῦ δούλου εἶναι τὸ τετράπουρον κτήνος, διότι καὶ τοῦτο ὑπὸ τοῦ κυρίου του σιτεῖται ἀντὶ τῆς ὑπηρεσίας ἣν τῷ προσάγει, δὲν ἔχει δὲ τὴν ἀτυχίαν νὰ ᾔναι ὡς ὁ ἀνθρώπος λογικόν, καὶ νὰ εὐρίσκη πολλάκις ἑαυτὸ ὑπέρτερον τοῦ κυρίου του κατὰ τὴν ἀρετὴν.

Ἀλλ' ἐκτὸς τῶν δούλοπαροίκων ὑπάρχουσιν ἐν Ῥωσίᾳ 14 ἑκατομμύρια ἐλευθέρων χωρικῶν, οἵτινες πληροῦνσιν ἐτήσιον κεφαλικὸν φόρον, ἀνθ' οὗ ἀπολαύουσι πληρεστάτης τοῦ χρόνου καὶ τῆς ἐργα-

(α) Ὁ ἐν Ῥωσίᾳ ὀρθόδοξος κληρὸς ἀριθμεῖ τὴν σήμερον 510, 000 άτομα, ὁ δ' ἄλλων θρησκευμάτων 35,000· ἐνῶ κατὰ τὸ 1829 κατὰ τὸν Malle - Brun ὁ ἀριθμὸς τῶν ἱερωμένων πάσης τάξεως καὶ παντός θρησκευματος ἦν 223,500 (ὅρα σελ. 242).

(β) Οἱ εὐγενεῖς, ὧν ὁ ἀριθμὸς φθάνει κατὰ τὴν ἐν ἔτει 1855 γενομένην ἀπογραφὴν εἰς 695,000 άτομα, εἰσὶν, οὕτως εἰπεῖν, ἡ κεφαλὴ καὶ ἡ καρδιά τοῦ ἐθνους διὰ τὴν μεγάλην αὐτῶν ὕλην καὶ διανοητικὴν ὑπεροχήν. (σελ. 240—241).

σίας τῶν ἐλευθερίων. Καὶ τοὶ ὁ συγγραφεὺς ἡμῶν δὲν λέγει (καὶ τοῦτο ὁμολογητέον ὅτι εἶναι μὴ παράλειψις) πρὸς ποῖον τελοῦσι τὸν κεφαλικὸν τοῦτον φόρον ἂν τῷ ἡγεμόνι ἢ τῷ Ἀρχόντι, ὡς καὶ ὁποῖα ἡ τῆς ἐκπαιδεύσεως τῆς τάξεως ταύτης κατὰστασις, ἡμεῖς ὅμως εἰκάζομεν ὅτι ὁ μὲν φόρος τελεῖται τῷ εὐγενεῖ Ἀρχόντι, ἡ δὲ διανοητικὴ αὐτῶν ἀνάπτυξις ἴση τῇ τῶν δούλοπαροίκων εἶναι· ἄλλως δὲ, ἂν τοῦναντίον συνέβαινε, μεταδοτικὸν ἦθελον εἶσθαι τὸ ἀπὸ τῆς ἐκπαιδεύσεως ἀγαθοποιὸν μίσημα εἰς τοὺς δούλοπαροίκους.

Ἡ τῶν εὐγενῶν τάξις πρὸς τὰς προνομίας δὲ καὶ ἐν τῇ λοιπῇ μεσαιωνικῇ Εὐρώπῃ εἶχεν, ἀπελκιδαν καὶ ἐνὸς ἀλλοκότου προνομίου ὅπερ ἐκαλεῖτο Μεσεντρίεζεθ (σελ. 152) κατηργήθη δὲ ὑπὸ τοῦ Τσάρου Θεοδώρου Ἀλεξιάδου ἐν ἔτει 1682· ἦν δὲ τοῦτο νὰ ἔχη ὁ ἐν δημοσίᾳ τινι λειτουργίᾳ ἀπόγονος εὐγενοῦς τινος διατελέσαντος ἐν ἀνωτέροις ἀξιώμασιν ἀδιαφιλονέικητον ὑπεροχὴν· ὅθεν ἐκ δύο συνυπηρετούντων ὁ εἰς δὲν ἐδέχετο νὰ ὑπηρετήσῃ ὑπὸ τὸν ἕτερον ἂν τυχαίως πρόγονός τις αὐτοῦ εἶχε ποτε καθέξει θέσιν ὑψηλοτέραν τῆς τῶν προγόνων τοῦ ἐτέρου. Τοιοῦτου δικαιώματος παράδειγμα οὐδαμοῦ εὐρίσκομεν, διότι καὶ κατὰ τὸν μεσαιῶνα οἱ νέοι εὐγενεῖς ἀπὸ παιδῶν ἤρχοντο ὡς pages ὑπηρετούντες, νέοι δὲ γενόμενοι ὠπλίζοντο ἱππόται καὶ ἐστρατεύοντο ὑπὸ ἄλλοις εὐγενεῖς οὐδόλως τοὺς βαθυμοὺς οὓς ἐν τῇ πολιτείᾳ οἱ πρόγονοι αὐτῶν εἶχον λάβει ὡς ἰδίους τίτλους ἐπικαλούμενοι. Ὁ Κ. Δημ. Μαυροκορδάτος δὲν ἀνάγει τὴν γένεσιν τοῦ εὐγενοῦς τούτου εἰς ἐποχὴν ἀρχαιοτέραν τῶν τελευταίων τῆς Ταταρικῆς δουλείας χρόνων, δὲν μᾶς λέγει ὅμως ἂν καὶ ἀπὸ τῶν Τατάρων ἐλήφθη. Τὸ ἐφ' ἡμῖν νομίζομεν τοῦτο αὐτόχθον Ῥωσικὸν ἔθος, καθόσον γνωρίζομεν ὅτι ἐν Κίτχ καὶ τῇ Ταταρικῇ Μογγολίᾳ τὸ ἀντίστροφον ἐστὶ καὶ νῦν συμβαίνει, ἥτοι οἱ πρόγονοι ἀπὸ τῶν ἀπογόνων ἀπευγενίζονται, οὐχὶ δ' οἱ ἀπόγονοι ἀπὸ τῶν προγόνων. Καὶ τῇ ἀληθείᾳ πολὺ σοφώτερον τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ εἶναι κατὰ τοῦτο τὸ Κινεζικὸν νομοθετήμα, καὶ διότι ἀληθῶς εἰς τοὺς προγόνους δύναται κατὰ μέγα μέρος ν' ἀποδοθῇ ἡ ἀρετὴ τῶν ἀπογόνων οὓς ἐπαξίως ἐξέθρεψαν, καὶ διότι ἡ ἀνιοῦσα εὐγένεια εἶναι βραχυχρόνιος, μικρὸν τῶν προγόνων ἐπιζῆσαι τοῖς ἀπογόνους δυνάμενων· εἶναι δὲ καὶ κέντρον οὐ μικρὸν ὅπως οἱ γονεῖς τῆς ἀνατροφῆς τῶν ἰδίων τέκνων ἐπιμελῶνται ἀφ' ὧν καὶ ν' ἀπευγενισθῶσι δύνανται.

Ἰδιάζον ἐπίσης τῆς Ῥωσικῆς νομοθεσίας εἶναι, ὅτι ἀπασαί αἱ πολιτικαὶ ὑπηρεσίαι ἀντιστοιχοῦσι πρὸς στρατιωτικοὺς βαθμοὺς (σελ. 239—240) ἐξ ὧν οἱ μὲν πρῶτοι ὀκτὼ (μέχρι ταγματάρχου) χορηγοῦσι κληρονομικὸν εὐγενεῖας δικαίωμα, ἀπὸ δὲ τοῦ ἐνάτου μέχρι τοῦ ΙΔ' (ἀνθυπασιστοῦ ἢ σημαιοφόρου) μόνον προσωπικόν. Ἐκαστος ἐκ τούτου ἐννοεῖ δύο τινὰ· α) κατὰ πόσον προβαίνει αὐτῶν ὁ ἐν Ῥωσίᾳ ἀριθμὸς τῶν εὐγενῶν, καὶ β) ὅτι τὸ κράτος τοῦτο κυρίως καὶ κατ' ἐξοχὴν στρατιωτικὸν εἶναι.

Περὶ δὲ τῶν τῆς πολιτείας ἀρχῶν μάλα ὀλίγα λέγει ὁ Κ. Μαυροκορδάτος· καὶ εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι τὸ δοκίμιόν του περὶ τῆς Ῥωσικῆς νομοθεσίας εἶναι καὶ οὐχὶ περὶ τοῦ δημοσίου τῆς Ῥωσσίας δικαίου, ἀλλ' οὐχ ἥττον ἀληθές μένει, ὅτι πρόσωπον τοῦ ἔργου αὐτοῦ τηλαυγὲς κατὰ Πίνδαρον θεῖς, τὸ ὅτι διὰ τῶν νόμων γνωστόν τὴν ἱστορίαν πάντων τῶν ἐθνῶν, δὲν ἔπρεπε νὰ διαλάβῃ αὐτὸν, ὅτι ἐκ τοῦ καταστατικοῦ τῶν ἀρχῶν γνωστόν περὶ τοῦ μέτρου καὶ τοῦ ποιοῦ τῶν νόμων. Εὐχόμεθα λοιπὸν ὅπως ἐν νέῃ ἐκδόσει τελειοποιήσῃ τὸ ἔργον αὐτοῦ, καὶ ἐν μεζῶνι ἐκτάσει καὶ ἀκριβείᾳ εἴπῃ ὑμῖν τὰ περὶ τοῦ Συμβουλίου τῆς Αὐτοκρατορίας, τὰ περὶ Γερουσίας, κτλπ. περὶ ὧν ὀλίγιστα καὶ ὅπως ἀνεπαρκῆς ὁ συγγραφεὺς ἡμῶν εἶπεν ἐν τῷ ἀνὰ χεῖρας ἡμῶν δοκίμιῳ.

Ἀκριβέστερος εἶναι ὁ Κ. Μαυροκορδάτος περὶ τὴν δικαστικὴν ἐξουσίαν· οὕτως εὐρίσκουμεν ὅτι καὶ ἐπὶ Ἰωάννου τοῦ Γ' (ἐν ἔτει 1497) ἐν Ῥωσσίᾳ οἱ δικασταὶ ἐξελέγοντο παρὰ τοῦ λαοῦ (σελ. 104), περιεργάτουν δὲ εἶναι ὅτι καὶ ἐν τῇ εἰσηγήσει Αἰκατερίνης τῆς Β' (ἐν ἔτει 1767) εὐρίσκουμεν τὴν λίαν ἐλευθερίαν ταύτην ἀρχὴν· «εἰς τὰς βιβρίας καὶ μεγάλας κατηγορίας πρέπει ὁ κατηγορούμενος νὰ ἐκλέγῃ τοὺς δικαστὰς αὐτοῦ, ἢ τοὺλάχιστον νὰ δύναται νὰ ἐξαίρῃ πλῆθος τινὰ ἐξ αὐτῶν, ὥστε οἱ ὑπολειπόμενοι νὰ νομιμίζωνται τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἐκλογῆς.» (σελ. 182). Ἰδοὺ ἐν ὀλίγοις ἅπαντα ἡ θεωρία τῆς δι' ἐνόρκων δίκης, πολὺ τιμὸν κληροδόχημα ὃ ἔλαβεν ἡ Ῥωσσία παρὰ τῶν πρώτων ἀπὸ Ῥουρίκου Σκανδιναυῶν αὐτῆς ἡγεμόνων, διότι καὶ ὁ ἀρχαιότατος ἱστορικός τῆς Δανίας Σάξων ὁ γραμματικὸς βεβκιὺ, τὸ ὀρκωτικὸν σύστημα ὑπῆρχε παρὰ Σκανδιναυοῖς πρὸ τοῦ Η' μ. Χ. αἰῶνος, ἥτοι πέντε ὅλους αἰῶνας πρὶν ἢ εἰσαχθῇ ἐν Ἀγγλίᾳ, ἣν συνήθως θεωροῦμεν ὡς τὴν πατρίδα τοῦ ὀρκωτικοῦ συστήματος. Ἀλλὰ τοιοῦτον σύστημα ἀπάδον πρὸς τὰ στοιχεῖα τοῦ ἀπολυτισμοῦ ἦν ἐπόμενον νὰ περιπέσῃ εἰς ἀχρηστίαν καὶ καταστραφῇ διὰ τῆς προόδου ἐκείνου. Ὅθεν ἐν τῇ Πράβδᾳ τῆς ΙΓ' ἐκατονταετηρίδος οὐδόλως μνημονεύονται οἱ δυσκαίδεκα ὅσοι ἐνορκιοὶ κριταὶ ἐνώπιον τῶν ὁποίων ὁ Ῥωσικός λαὸς ἐδικάζετο (σελ. 77—78). Καὶ ὅμως καὶ ἐν τῷ Κανονισμῷ τῆς Νοβογροδόδης (τοῦ ἔτους 1510) εὐρίσκουμεν διατεταγμένον τὴν παρὰ τῶν πολιτῶν ἐκλογὴν 48 ὀρκωτῶν, οἵτινες προστιθέμενοι ἀλλήλοδιδύχως εἰς τοὺς συνήθεις δικαστὰς ὤρειλον μετ' αὐτῶν νὰ δικάζωσι τὰς διαφύρους ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ἀναφυόμενας δίκας (σελ. 109). Ἀλλὰ τοῦτο περὶ Ῥωσσίας ἤδη εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῆς Νοβογροδόδης. Ἀκούσθω δὲ ἐπὶ Πέτρου τοῦ μεγάλου (ἐν ἔτει 1720) εὐρίσκουμεν ὅτι παρεργήθη (ἄρα κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν εἶχεν ὀλοσχερῶς ἐκλείψει) εἰς τοὺς ἐμπόρους ἡμεδαποὺς τε καὶ ἀλλοδαποὺς τὸ δικαίωμα νὰ ἐκλέγωσιν ἐξ αὐτῶν ἰκανοὺς ἄνδρας, οἵτινες ἀνὰ τέσσαρες κατατασσόμενοι ἀπετέλουν δικαστικούς συλλόγους πρὸς ἐκδίκασιν ὅλων τῶν ἀφωρωσῶν τὴν ἐμπορίαν καὶ τοὺς ξένους ὑποθέσεων (σελ. 159—160).

Αἱ δὲ ποινικαὶ δίκαι καὶ ἐν Ῥωσσίᾳ ὡς καὶ παρ' ἅπασιν τοῖς βρβάρους ἔθνεσι κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους ἦσαν ἰδιωτικαί, τοῦ ἀδικηθέντος ἢ τοῦ συγγενοῦ αὐτοῦ δικαιουμένου ἰδίᾳ χεὶρὶ τὸν ἀδικήσαντα νὰ τιμωρήσῃ. Ἀλλὰ τῶν βρβάρων ἴδιον πρὸς τὸ φιλέκδικον καὶ τὸ φιλοχρήματον, ὅθεν εὐκόλως τὴν αὐτοδικίαν ἢ διὰ χρημάτων ἱκανοποίησις ἀντικατέστησε (Βίρξ, βεργέλδ), μόνον δ' ἐπὶ Βλαδιμίρου κατὰ τὰ τέλη τοῦ Θ' αἰῶνος, εὐρίσκουμεν ὅτι ἐπὶ τῇ προτροπῇ τοῦ κλήρου προσεπάθησε νὰ καταργήσῃ τὴν χρηματικὴν ποινὴν καὶ νὰ τιμωρῶνται οἱ φονεῖς δι' ἄλλης σωματικῆς ποινῆς αὐστηροτέρας, πιθανῶς δι' ἐγκαθειρέξεως, ἀνδραποδισμού, ἢ καὶ θανάτου (σελ. 33). Φαίνεται ὅμως, (καὶ τοι ὁ ἱστορικός Καρμασίνος λέγει, ὅτι ὁ Βλαδίμιρος κατήργησεν ἐντελῶς τὴν ἐπὶ χρήμασιν ἱκανοποίησιν καὶ ἐνομοθέτησεν ἀμετακλήτως ἀντ' αὐτῆς τὰς σωματικὰς ποινάς), ὅτι καὶ εἰς τὸ μετέπειτα ἢ διὰ χρημάτων ἱκανοποίησις ἐπεκράτει, καθόσον ὁ Ὑαροσλάβος, μὴ δυνάμενος νὰ κατισχύσῃ τοῦ ἀρχαίου τούτου ἐθίμου, ἀνεγνώρισεν αὐτὸ διὰ ῥητῆς διατάξεως· ἀλλὰ τὸ περιώρισε (σελ. 43), τὸ δὲ σύστημα τοῦτο ἐτελειοποιήθη ἐπὶ τῶν διαδόχων τοῦ Ὑαροσλάβου ὑπ' ὧν ἐντελῶς κατηργήθη ἢ δι' ἰδιωτικῆς φιλεκδικῆς χεὶρὸς ἐκδίκασις· ὥρισθη δὲ μετὰ πλείστης ὁπῆς λεπτομερείας ἰδιαιτέρως διὰ πάντα φόνους ἀπόστις ἀνάλογος πρὸς τὴν κοινωνικὴν θέσιν καὶ τὴν ἀξίαν τοῦ φονευθέντος (σελ. 53—54). Ἀλλὰ τὸ ταμειυτικὸν πνεῦμα δὲν ἤργησε καὶ ἀπὸ τοῦ ἀδικήματος νὰ ποιεθῇ ὥρελεια, ὅθεν ἐν τῇ Πράβδᾳ τῆς ιγ' ἐκατονταετηρίδος ἐν μέρος τῆς διδομένης τῷ ἀδικηθέντι ἢ τῷ δικαιούχῳ αὐτοῦ ἀποζημιώσεως ἐλαμβάνετο πρὸς ὄφελος τοῦ ἡγεμονικοῦ ταμείου, τὸ δὲ μέρος τοῦ ἡγεμόνος ἦν μάλιστα πολλῶν ἀνώτερον τοῦ πρὸς τὸν ἰδιώτην διδομένου (σελ. 73—74). Μὴ ἀνακαλυπτομένου δὲ τοῦ ἐνόρκου ἢ κοινοῦς ὀλόκληρος, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἠθέλην εὑρεθῇ ἡ κεφαλὴ τοῦ φονευθέντος, ἀπέτιε τὴν χρηματικὴν ἀποζημιώσιν πρὸς τε τὸν ἡγεμόνα καὶ τοὺς δικαιούχους τοῦ φονευθέντος (σελ. 55, 74—76). Τοιοῦτόν τι δὲ διεσώθη καὶ ἐν τῇ Γαλλικῇ νομοθεσίᾳ ἀρ' ἧς καὶ εἰς τὴν νῦν διέπουσαν ἡμᾶς Ἑλληνικὴν μετηνέχθη.

Τὰ δ' ἀποδείξεως μέσα κατὰ τε τὰς ποινικὰς καὶ πολιτικὰς δίκας ἦσαν ταῦτά τε καὶ κατὰ τὴν λοιπὴν βρβάρων Εὐρώπην, ἥτοι αἱ μαρτυρικαὶ καταθέσεις, ὁ ὅρκος καὶ αἱ μυσταὶ καὶ ἀποτροπῆλαι τῆς Θεοδικίας (ordalies, jugement de Dieu) δοκιμασίαι δι' ὕδατος, πυρός, πεφυρακτωμένου σιδήρου, μονομαχίας κτλπ. (σελ. 78—79, 123). Ἄν δὲ αἱ δοκιμασίαι αὗται ἀπὸ τοῦ μεγάλου Πέτρου καὶ ἐφεξῆς κατηργήθησαν, οὐχ ἥττον ὅμως αἱ βίβαντοι καὶ ἰδίως ὁ ραβδισμὸς ἔτι καὶ νῦν εἰσιν ἐν χρήσει ἐν Ῥωσσίᾳ, εἴτε πρὸς ἀνάκρισιν καὶ ὁμολογίαν τοῦ ἀδικήματος, εἴτε πρὸς τιμωρίαν αὐτοῦ.

Αἱ δ' ἀξιόποιντοι πράξεις μεθοδικώτερον ἴσως ἐν Ῥωσσίᾳ κατετάχθησαν ἢ ἐν ταῖς λοιπαῖς τῆς Εὐρώπης ἐπικρατείαις, μὴδ' αὐτῆς τῆς πατρίδος ἡμῶν ἐξαι-

ρουμένης, ἧς ὁ Γερμανὸς νομοθέτης τὴν τριμερῆ εἰς κκουρήματα, πλημμελήματα καὶ πταίσματα διαίρεσιν καθιέρωσεν ἐν ἀρθ. 2 τοῦ ποινικοῦ νόμου. Ἐν Ῥωσσίᾳ δὲ Πρεστουπλένια μὲν (γερμανιστὶ Verbrechen) εἰσὶν αἱ ἄμεσοι παραβάσεις ἢ προσδολαὶ τῶν δικαίων, τῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν ἀνωτάτην ἐξουσίαν, εἰς τὰς παρ' αὐτῆς καθισταμένας Ἀρχάς, εἰς τὴν ὅλην κοινωνίαν, ἢ εἰς τοὺς ἰδιώτας· Προστοῦπκι δὲ (γερμανιστὶ Vergehen) εἰσὶν αἱ παραβάσεις ἢ ἀθετήσεις τῶν νόμων καὶ κανόνων τῶν θεσθέντων πρὸς ἐξαφάρισιν καὶ ἥτυχον ἐξέσκησιν τῶν εἰρημένων δικαίων (σελ. 263).

Ἡ δὲ διαδικασία τόσον ἡ πολιτικὴ ὅσον καὶ ἡ ποινικὴ εἶναι ἐγγράφος. Ὡστε λείπει τὸ μέγα τῆς καλῆς διανομῆς τῆς δικαιοσύνης ἐγγύγιον, ἡ δημοσιότης, ἥτις εἶναι ἡ μεγίστη τῶν διὰ τῆς ἐλευθερίας γενομένων κατακτήσεων ἐπὶ τοῦ αὐθαριέτου καὶ τῆς διαφθορᾶς τῶν δικαστῶν (α).

Βαθμοὶ δὲ δικαιοδοσίας τρεῖς συνήθως ὑπάρχουσιν, ἀλλ' οὗτοι καὶ μέχρι τῶν ἐνδεκα!! νὰ ἐπεκταθῶσι δύνανται, κατὰ τὸν βαθμὸν τῶν διαδίκων, καὶ τὰ χρηματικὰ αὐτῶν μέσα (σελ. 235). Ἀλλ' ἀσφαλίζεται καὶ οὕτως ἡ τῆς δικαιοσύνης δικαία διανομή· Πολλοὺ γε καὶ δεῖ ἡ Ῥωσσία μάλιστα πρόκειται ἀληθῶς παράδειγμα ὅτι δὲν ἐγκτεται αὐτὴ ἐν τῷ πολλαπλασιασμῷ τῶν τῆς δικαιοδοσίας βαθμῶν, ἀλλὰ ἐν τῷ ποιῶ τῶν δικαστῶν καὶ τῇ παιδείᾳ καὶ ἀνεξαρτησίᾳ αὐτῶν, ἐν τοῖς καλοῖς πλὴν συντόμοις δικαστικοῖς τύποις καὶ πρὸ πάντων ἐν τῇ δημοσιότητι τῆς διαδικασίας, ἥτις τὸ ἀληθές· εἶναι τὸ ἐγγύγιον τῆς ἀμερολήπτου καὶ καλῆς διανομῆς τῆς δικαιοσύνης. Βρῦει δὲ ἡ Ῥωστικὴ νομοθεσία διατάξεων κατὰ τῆς δωροδοκίας τῶν δικαστῶν, τῶν ὁποίων ἡ πρὸς τὸ δέχεσθαι δῶρα ἀκατάσχετος κλίσις μυρίους ἐφευρίσκει τρόπους πρὸς ὑπεφυγὴν τῶν τιθεμένων νόμων (σελ. 127, 147—148 καὶ ἄλλοι).

Κηλὶς δ' οὐ μικρὰ τῆς Ῥωστικῆς νομοθεσίας εἶναι καὶ ἡ μόλις ἐπὶ Πέτρου τοῦ Γ' καταργηθεῖσα μυστικὴ ἀρχιγραμματεία, ἥτις ἦν εἰδὸς τιετοῦ ἐταστηρίου (tribunal d'inquisition) πρὸς ἐκδίκασιν τάχειν καὶ μυστικωτάτην πάσης παρ' οἰουδήποτε γινομένης καὶ οἰουδήποτε καταμνήσεως· τρομερώτερον δὲ τὸ δικαστήριον τοῦτο ἐγένετο διὰ τὴν ἄλγαν εὐκολίαν μεθ' ἧς πᾶσα καταγγελία ἐγένετο δεκτὴ· ἐνεποίει δ' εἰς τοὺς Ῥώσους τὸν αὐτὸν φόβον ὃν καὶ εἰς τοὺς Βενετούς· τὸ περίφημον ἐκεῖνο τοῦ λέοντος στόμα (bocca di leone).

Νομοθεσίαν δὲ γραπτὴν ἀρχαιοτάτην ἔσχεν ἡ Ῥωσσία τὴν ὑπὸ Ὑαροσλάβου ἐκδοθεῖσαν Ῥωσικὴν ἀλήθειαν (Ῥούσκαγια Πράβδα, σελ. 38). Μετὰ δὲ τὴν ἀπὸ τοῦ Ταταρικοῦ ζυγοῦ ἀπελευθέρωσιν ἐν ἔτει 1551, Ἰωάννης ὁ Δ' ὁ ἀκολούθως τύραννος

(α) Ἡ δὲ πολυγραφία, ὡς καὶ ὁ ἡμέτερος συγγραφεὺς παρατηρεῖ, καταντᾷ ἀλλοῦς δυστύχημα, λέγεται δὲ, ὅτι δικογραφία, φθάνοντα εἰς ἐκδίκασιν ἐνώπιον τῆς γενικῆς συνέλευσεως τῆς Γερουσίας, ἀπαρτίζεται κατ' ἀνώτατον μὲν ἔρον ἐξ ὧν καὶ χιλιάδων φύλων, κατ' ἑλάχιστον δὲ ἐκ διακοσίων (σελ. 236—237).

καὶ τρομερὸς ἐπικληθεῖς, ἐδημοσίευσεν τὸν ἐαυτοῦ Κώδικα ὑπὸ τὸ ὄνομα Σουδέβνικον, ὅπερ ἐστὶ βίβλος δικαστικὴ, ἀφοῦ προηγουμένως ὑπέβαλεν αὐτὸν εἰς τὴν ἐγκρίσιν τοῦ κλήρου καὶ τῶν μεγιστάνων τοῦ Κράτους. Μετὰ ἓνα δὲ αἰῶνα (1649) ὁ Τσάρος Ἀλέξιος, ἐπιέμενος νὰ ρυθμίσῃ τὴν νομοθεσίαν πρὸς τὴν τότε κατάστασιν τοῦ ἔθνους, συνεκάλεσεν εἰς συνέλευσιν διαφύρους κληρικούς καὶ λαϊκοὺς πάσης τάξεως (σελ. 141) ἵνα συσχεφθέντες καὶ συζητήσαντες ἐκδώσωσι κοινῇ νέον κώδικα νόμων, ἐπὶ τῇ βίσει μὲν τοῦ Σουδεβνίκου ἀλλ' ἐπηζημένον καὶ συμπεπληρωμένον, ὃ δὲ κώδικς οὗτος ὠνομάσθη Σοβόρογιε Οὐλογιέιε Ζακόρ, ἥγουν γενικὸς Κώδικς τῶν νόμων· συνέκειτο δ' οὗτος ἐξ ἀρθῶν 963 καὶ περιελάμβανε παντοίαν ὕλην τοῦ δημοσίου, ἐκκλησιαστικοῦ, στρατιωτικοῦ, ποινικοῦ, καὶ ἀστυκοῦ δικαίου (ὅρα σελ. 145). Ἐκτοτε δ' ἡ Ῥωστικὴ νομοθεσία ἐπληθύνετο διὰ νόμων ἀπείρων, οἵτινες τὴν σύγχυσιν καὶ τὴν ἀταξίαν ἐνέβαλλον εἰς τὴν πολιτείαν· ὅθεν Πέτρος ὁ μέγας διέταξε δι' αὐτοκρατορικοῦ αὐτοῦ διατάγματος τῆς 18 Φεβρουαρίου 1700 τὴν εἰς ἐν συλλογὴν τῶν ἰσχυόντων νόμων συστάσιν ἐπὶ τούτῳ ἐπιτροπὴν ἥτις εἰργάσθη, ἐνδεκάκις ἀνανεωθείσα, ἐπὶ ἓνα καὶ ἡμισυ σχεδὸν αἰῶνα χωρὶς νὰ φέρῃ εἰς πέρας τὸ ἔργον!! Ἀπόδειξις δ' ἀλάνθαστος τοῦ πόσον ἀκατάλληλον εἶναι τὸ δι' ἐπιτροπῶν συντάττειν τοὺς νόμους πρόκειται καὶ ἡ ἐν Ἑλλάδι πρὸς σύνταξιν τοῦ ἀστυκοῦ ἡμῶν κώδικος ἐπιτροπὴ, ἥτις πρὸ δεκαετίας συσταθεῖσα ἐνενήκοντα τρεῖς μόνον ἀρθῶν! ἐντὸς τοσούτου χρόνου συνέταξεν, ἐξ ὧν τινὰ (ὡς ἐν παραδείγματι τὸ ἀρθ. 16 παραβαλλόμενον πρὸς τὸ ἀρθ. 8 τοῦ ἀπὸ 15 Μαΐου 1835 περὶ Ἑλληνικῆς Ἰθαγενείας νόμου) ἐπὶ τὸ χεῖρον ἐκαινοτόμησαν τὴν ὁποῖαν ἐκτώμεθα προγενεστέρην νομοθεσίαν. Τὰ δὲ περὶ τῶν ἔργων τῶν ἐνδεκα τούτων ἐπιτροπῶν ἐκτίθησι συνοπτικῶς ὁ Κ. Δημ. Στ. Μαυροκορδάτος ἐν σελ. 163, 170, 193, 199, 202, καὶ 204 τοῦ ποινικοῦ.

Ἐν ἔργον ὅμως ὅπερ δὲν πρέπει νὰ παραδράμωμεν εἶναι τὸ καλούμενον Αἰκατερίνης τῆς Β' εἰσηγήσις (σελ. 179 καὶ ἐρ.) ἔργον ἡγεμονικὸν περιεργάτουν, καὶ διότι ἐν αὐτῷ εὐρίσκουμεν τὸ φιλοσοφικὸν ἐκεῖνο πνεῦμα τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, οὐ αἱ ἐμπνεύσεις παρήγαγον τὴν Γαλλικὴν τοῦ 1789 ἐπανάστασιν καὶ ἐπέφερον τὴν μεταβολὴν τοῦ κοινωνικοῦ καὶ πολιτικοῦ συστήματος τῆς Εὐρώπης, καὶ διότι αἱ πλείεσται τῶν ἀρχῶν ἃς τὸ αὐτόγραφον τοῦτο μιᾶς αὐτοκρατορίας ἐκήρυττε τὸ 1770 θεωροῦνται τὴν σήμερον ἐν τῇ αὐταρχικῇ καὶ παμβασιλευμένῃ Ῥωσσίᾳ ὡς τοσούτοι βλασφημίαι, αἵτινες συνεπάγονται τὴν εἰς Σιβηρίαν ὑπερρίαν ἀντις τολμήσιν νὰ τὰς προφέρῃ!!

Τελευταῖον δὲ μέγα τῆς Ῥωσσίας νομοθέτημα εἶναι ἡ ἐπὶ τοῦ Αὐτοκράτορος Νικολάου δημοσίευθεῖσα πλήρης συλλογὴ τῶν νόμων τῆς Ῥωστικῆς αὐτοκρατορίας. Ἀλλὰ δυστυχῶς τὸ ἀμέθοδον καὶ πολυάρθρον τῆς συλλογῆς ταύτης παρεβλάπτει οὐ

μικρόν τὴν ἀξίαν αὐτῆς, διότι αἱ ἐν αὐτῇ νομοθετικαὶ διατάξεις ὑπερβαίνουν τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐξήκοντα χιλιάδων, ἐκτὸς τῶν στρατιωτικῶν νόμων οἵτινες δώδεκα ὅλους τόμους συγκροτοῦσι περιλαμβάνοντες 19660 διατάξεις, αἵτινες διὰ νέων προσθηκῶν ἐπιρρῆθησαν κατὰ τὰ ἔτη 1840 καὶ 1841

§ Γ'.

Ἰδιωτικὸν τῆς Ῥωσσίας δίκαιον.

Τὸ μέρος τοῦτο τῆς συγγραφῆς τοῦ Κ. Μαυροκορδάτου εἶναι τὸ μᾶλλον ἀτελές, διότι ὀλίγιστα περιέχει. Οὕτως οὐδόλως εὐρίσκουμεν ἐν αὐτῇ τὸ πῶς ἀποκρίνεται ἡ Ῥωσικὴ ἰθαγένεια, ποία ἡ ἐποχὴ τῆς ἐνηλικιότητος, ὅποιοι οἱ διέποντες τὰς σχέσεις τῶν συζύγων νόμοι, ὅποιοι οἱ τὰ περὶ τὴν ἐπιτροπείαν καὶ κηδεμονίαν τῶν ἀνηλίκων ρυθμίζοντες, ὅποιοι οἱ περὶ κινήτης καὶ ἀκινήτου ἰδιοκτησίας, ὡς καὶ οἱ περὶ δουλειῶν καὶ πραγματικῶν ἄλλων δικαιωμάτων, ὅποιοι οἱ περὶ δωρεῶν καὶ περὶ ἐνοχῶν κτλ. Εὐχόμεθα λοιπὸν ὅπως ὁ Κ. Μαυροκορδάτος ἐξακολουθήσῃ τὰς περὶ τὴν Ῥωσικὴν νομοθεσίαν μελέτας αὐτοῦ, τελειοποιῶν δὲ τὰ περὶ τοῦ Δημοσίου τῆς Ῥωσσίας δικαίου ὑπ' αὐτοῦ πονηθέντα μὴ παρίδῃ τὰ κατὰ τὸ ἰδιωτικὸν δίκαιον, διότι ὅσον ἡ γνῶσις τῶν πολιτικῶν νόμων κράτους τινὸς συντελεῖ εἰς τὴν διάγνωσιν τῆς πολιτικῆς αὐτοῦ καταστάσεως, τόσον ἡ τοῦ ἀστυκοῦ δικαίου συντείνει εἰς τὴν κοινωνικὴν τοῦ τύπου γνῶσιν.

Ἐν σελ. 142 εὐρίσκουμεν ὅτι ἀπὸ Ἰωάννου τοῦ Δ' ἤρξαντο παραιοδύουσαι ἐν τῇ Ῥωσικῇ νομοθεσίᾳ ἀρχαὶ τινες τοῦ ἀστυκοῦ τῶν Ῥωμίων δικαίου, ἀλλὰ τίνες αὗται καὶ κατὰ πόσον; Οὕτως ἐπίσης εὐρίσκουμεν ἐν σελ. 29 ὅτι ὁ Βλαδίμιρος, καὶ τοὶ νυμφευθεῖς τὴν Πορφυρογέννητον ἡγεμονίδα Ἀνναν ἐξήκολούθει νὰ ζῇ ἐν πολυγαμίᾳ, πέντε ἄλλας νομίμους συζύγους ἔχων· ἄρα ζητεῖται ἂν ἐπὶ μακρόν διήρκεσεν ἡ πολυγαμία ἐν τοῖς ἡέσι τοῦ Ῥωσικοῦ λαοῦ, ἡ ἦτο ἀπλῶς καὶ αὕτη ἡγεμονικὸν δικαίωμα, ὡς ἦσαν καὶ τόσα ἄλλα αἰσχυρὰ ἀποκλειστικὰ τῶν ἡγεμόνων τοῦ μεσαιῶνος πλεονεκτήματα (σελ. 22—23).

Εὐκταῖον ἦτο ἂν ὁ συγγραφεὺς ἐξετείνετο περὶ τὸ κληρονομικὸν δίκαιον· διότι ὅσα μὲν λέγει περὶ τῆς ἐξ ἀδιαθέτου κληρονομίας ἐν σελ. 68 καὶ ὀλίγα εἰσὶ καὶ εἰς ἀρχαιοτέραν τῆς ὑπὸ τῶν Τατάρων ὑποδουλώσεως τῶν Ῥώσων ἐποχῆς ἀνάγονται, ὅσα δὲ περὶ τῆς κατὰ τοὺς χρόνους ἡμῶν Ῥωσικῆς νομοθεσίας, ἐν σελ. 260—261, πολὺ συνεπτυγμένα εἰσὶ καὶ λίαν ἀνεπαρκῆ· οὐδ' ἀγνοεῖ βεβαίως ὁ Κ. Μαυροκορδάτος, ὅτι αἱ τοῦ κληρονομικοῦ δικαίου διατάξεις πάντῃς ἔθους εἰσὶν οἷον οἱ καθερέπτης τοῦ πολιτικοῦ συστήματος τοῦ Κράτους, ὁ δὲ βουλόμενος μεταβαλεῖν πολιτεύμα οὐδὲν ἀσφαλέστερον ἔχει πρὸς ἀνατροπὴν αὐτοῦ μέσον ἢ τὸ μετατρέψαι τὸ σύστημα τοῦ κληρονομικοῦ δικαίου. Ὅσα δὲ περὶ διαθηκῶν λέγει, καὶ ταῦτα πολὺ μακρὰν εἰσὶ τοῦ νὰ ἱκανοποιήσῃ τὴν περιέργειαν ἡμῶν.

Περὶ ἐπιτροπειῶν δὲ ὀλίγα ἐν σελ. 67, ἱκανὰ ἵ-

σως διὰ τὸν ΙΑ' αἰῶνα, ἀκολούθως δὲ οὐδόλως μνημονεύει περὶ ἐπιτροπειῶν καὶ κηδεμονιῶν πῶς διέτεθσαν διὰ τῆς Ῥωσικῆς νομοθεσίας ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις.

Ὡσαύτως δὲ καὶ περὶ τόκου (σελ. 71) ὀλίγα, ὀλίγα δὲ καὶ περὶ ἐμπορίας (σελ. 242—243) περὶ δὲ τῆς δημοσίας οἰκονομίας καὶ βιομηχανίας οὐδέν.

Συμπεραίνοντες λοιπὸν λέγομεν ὅτι τὸ σύγγραμμά τοῦ Κ. Δημ. Στ. Μαυροκορδάτου πλεῖστα μὲν καλὰ περιέχει, ἀλλὰ τὰ καλὰ ταῦτα ὑποδεικνύουσιν ἡμῶν ὅποια ἄλλα κρείττονα καὶ τελειότερα διακινούμεθα οὐ μόνον νὰ προσδοκῶμεν ἀλλὰ καὶ ν' ἀπαιτῶμεν ἐν ὀνόματι τῆς πατρίδος παρὰ τοιούτου ἀνδρός. Ὁ Κ. Μαυροκορδάτος ἐλπίζομεν ὅτι θέλει δικαιοῦσαι τὰς προσδοκίας ἡμῶν, καὶ προικίσαι τὴν νομικὴν ἡμῶν φιλολογίαν δι' ἔργου τελειοτέρου.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 23 Ἀπριλίου 1858.

ΝΙΚ. ΙΩ. ΣΑΡΙΠΟΔΟΣ.

Στοχευόδης πολιτικὴ, μαθηματικὴ καὶ φυσικὴ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ, ἐκδοθεῖσα ἀπὸ διαφόρων γεωγραφικῶν πραγματειῶν καὶ συναχθεῖσα πρὸς χρῆσιν τῆς ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς σχολείοις διδασκαλίας, ὑπὸ Γ. Α. Βακαλοπούλου, καθηγητοῦ τοῦ ἐν Ἀθῆναις Γυμνασίου. — Ἐκδόσις τετάρτη ἐπὶ τὸ ἐπὶ τελειότερον μετεβιβημένη. — Ἀθήναις, τύποις Π. Α. Σακελλαρίου, 1857.

— Καρόλου Γλασέρου διδάκτορος ΣΧΟΛΙΚΟΣ ΑΤΛΑΣ τῆς νεωτέρας Γεωγραφίας, ἐκπονηθεὶς κυρίως κατὰ τὰ συγγράμματα τοῦ Βεργχαουσίου, Ριττέρου, Οὐμβόλδου, Ρόωνος, Δαιχενστερνερ, Σιακτίου καὶ Μείνικου. Ἐκτὴ βελτιωμένη καὶ ἐκτενέστερη ἐκδοσις, μεταφρασθεῖσα ὑπὸ Γ. Α. Βακαλοπούλου καθηγητοῦ κτλ. πρὸς χρῆσιν τῶν ἑλληνικῶν σχολείων—συνίσταται ἐξ 25 πινάκων προστεθέντος καὶ τοῦ τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸ αὐτὸ τοῖς ἄλλοις μέγεθος.

— ΠΙΝΑΞ ἰδιαιτέρως τῆς Ἑλλάδος ἔχον μέγεθος τὸ τέταρτον τοῦ γνωστοῦ μεγάλου γαλλικοῦ χάρτου τῆς Ἑλλάδος, μεταφρασθεῖς ἐκ τῆς τελευταίας ἐκδόσεως τοῦ 1857 τοῦ χάρτου τοῦ Γερμ. Κεϊπέρτου, καὶ μετασκευασθεῖς συμφώνως πρὸς τὸν ῥηθέντα γαλλικόν. Παρὰ τοῖς νέοις προστεθένται τὰ ὀνόματα τῶν ἐπιστημῶν ἀρχαίων τόπων ἐν παρενθέσει μὲν ἐνθα ταῦτα συμπίπτουσιν, ἐν παρενθέσει δὲ ὅπου παράκεινται. Ἐν τῷ πινάκι τοῦτο προστεθῇ εἰς ἴδιον μέρος καὶ ἡ ἀρχαία Ἀττικὴ, ἐν ᾗ παρενθίσανται τοῖς ἀρχαίοις καὶ τὰ νέα ὀνόματα, ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Γ. Α. Βακαλοπούλου.

— ΑΤΛΑΣ γεωγραφικὸς ἐξ 8 πινάκων ἱσαμεθῶν τοῖς τοῦ ἀνωτέρω ἐτέρου Ἀτλαντος, πρὸς χρῆσιν τῶν δημοτικῶν σχολείων, μεταφρασθεῖς καὶ οὗτος ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Γ. Α. Βακαλοπούλου ἐκ τοῦ ἀνωτέρω μνηθέντος γερμανικοῦ Ἀτλαντος τοῦ Γλασέρου.

Ἀναγγέλλοντες τὰ ἀνωτέρω τέσσαρα πονήματα προσκαλοῦμεν ἰδίως τὴν προσοχὴν τῶν ἀναγνωστῶν εἰς τοὺς δύο Ἀτλαντας καὶ τὸν Χάρτην τῆς Ἑλλάδος. Καὶ πρῶτον μὲν ἡ χαρὰ καὶ ἡ τύπος εἰς ἐγένοντο μετὰ τοσαύτης ἐπιμελείας καὶ ἐπὶ χάρτου τόσῳ καλοῦ, ὥστε ἴσως τὸ πρῶτον σήμερον ἐν Ἑλλάδι ἐκδίδονται πίνakes μετὰ τοσαύτης φιλοκαλίας. Ἀλλ' οὐτε περὶ τὴν γεωγραφικὴν ἀκριβείαν ὑπῆρξε κατωτέρα ἢ ἐπιμέλεια τοῦ φιλοπόνου ἐκδότου· διότι, ὡς φαίνεται καὶ ἐκ τοῦ παρατιθεμένου προλόγου, οὐ μόνον τὰς τοποθεσίας ὥρισεν ἀκριβέ-

στερον, ἀλλὰ καὶ τὰ ὀνόματα τῶν τόπων παραμορφωθέντα ὑπὸ τῶν ξένων γεωγράφων ἀνεσκεύασε, καὶ τὸ ἔργον ἐν γένει κατέστησε χρησιμώτατον εἰς τὰ σχολεῖα, τὰς δημοσίας ἀρχὰς καὶ τοὺς ἰδιώτας.

Τὰ ὑπουργεῖα, καὶ ἰδίως τὸ τῶν ἐσωτερικῶν, τῶν οἰκονομικῶν καὶ τῆς δικαιοσύνης, ἀναγνωρίσαντα τὴν ἀξίαν τοῦ Χάρτου τῆς Ἑλλάδος, υιοθέτησαν αὐτὸν καὶ προσέταξαν τὰς ὑποδεστέρας ἀρχὰς αὐτὸν νὰ ἔχουσιν ὁδηγόν. Ἰδοὺ ὁ πρόλογος τοῦ ἐκδότου.

« Ἐθνικὴ φιλοτιμία κυρίως μὲ ἐκίνησε νὰ ἐπιχειρήσω τὴν ἐκδοσὶν τοῦ παρόντος Ἀτλαντος καὶ τοῦ Χάρτου τῆς νέας Ἑλλάδος, διότι ἐθεώρησα ὅτι προσγίνεται μομφὴ εἰς τὸ ἡμέτερον ἔθνος ἀπὸ μέρους τῶν ἀλλοδαπῶν καὶ βλάβη καίρια καὶ εἰς διδασκοντάς καὶ διδασκομένους νὰ ὑπάρχωσι πίνakes γεωγραφικοί, γέμοντες παχυλῶν ἀμαρτημάτων καὶ παρυσιαζόντες γενικὴν σύγχυσιν καὶ ἐπανάστασιν οὕτως εἰπεῖν. Πρὸς ἀπόδειξιν δὲ τῶν λόγων μου φέρω παραδείγματα αὐτὰ τὰ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν κείμενα, καὶ ἐκ τούτων δύναται πᾶς τις νὰ συμπεράνῃ ὅποιος ἀληθὴς τραγέλαφος ἐπικρατεῖ καὶ εἰς τὰ λοιπά. Αἱ Ἀθῆναι λ. χ. ἐκτοπισθεῖσαι δι' ἰσχυρὰς τινος δυνάμεως ἐρρίφθησαν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὕμνου, τὰ Σεπόλια, ἡμίσειαν ὥραν ἀπέχοντα τῶν Ἀθηνῶν, κεῖνται ἐν τῷ μέσῳ τῆς εἰς Ἑλευσίνα ἀγούσης ὁδοῦ, εἰς ἴσην ἀπόστασιν ἀπὸ τῶν Ἀθηνῶν μὲ τὸ Κορωπὶ ἀπέχον πέντε ὥρας, καὶ εἰς διπλασίαν σχεδὸν ἀπόστασιν μὲ τὸ Σπάτα ἀπέχον τέσσαρας ὥρας. Τὸ Σπάτα ὡς πρὸς τὰς Ἀθῆνας ἐπιπροσθεῖ τοῦ Χαρχαίου ἀπέχοντος τρεῖς ὥρας, καίτοι εἰς ὑποτριπλασίαν ἀπόστασιν τῆς Κηφισίας ἀπεχούσης δύο περιποῦ ὥρας ἀπὸ τῶν Ἀθηνῶν, εἰς ὑποτετραπλασίαν τοῦ Μαινιδίου ἀπέχοντος δύο ὥρας, καὶ εἰς ἴσην ἀπὸ τῶν Ἀθηνῶν μὲ τὸν Μαραθῶνα καὶ τοὺς Ἀμπελοκήπους. ἐνῷ ἀπὸ τῶν Ἀθηνῶν ἀπέχῃ ὁ μὲν Μαραθῶν ὀκτὼ περιποῦ ὥρας, οἱ δὲ Ἀμπελόκηποι ἡμίσειαν ὥραν. Ἡ Μάνδρα, ἀπέχουσα μίαν περιποῦ ὥραν ἀπὸ τῆς Ἑλευσίνος, καταμετρούμενης τῆς ἀποστάσεως διὰ τῆς κλίμακος τοῦ πίνakes, εὐρίσκειται ὅτι ἀπέχει ὑπὲρ τὰς πέντε ὥρας. Δὲν φυλάσσεται οὐδεμίαν ἀναλογίαν καὶ εἰς τὸ μέγεθος τῶν γραμμάτων. Τὸ Κουτσοχώρι λ. χ. τῆς Ἡλίας Καλίσσας φαίνεται ἐν τῷ πινάκι ἐπιστημότερον τοῦ Νησίου, ὅπερ εἶναι πρωτεύουσα ἐπαρχίας καὶ τῆς Νχυπλίας τῆς πρωτεύουσας Νομοῦ καὶ πρῶτην πρωτεύουσιν τοῦ Κράτους. Ἐπιλείπει δὲ μετὰ ὁ χρόνος ἀπαριθμοῦντα τὰ ἀμαρτήματα τὰ περὶ τὸν τοῖς μὲν τὸ γένος, τὸν ἀριθμὸν, τὴν κατάληξιν καὶ τὴν ὀρθὴν γραφὴν τῶν ἀπαντωμένων κυρίων ὀνομάτων, τὰ ὅποια καθίστανται οὐχὶ μόνον γελοῖα, ἀλλὰ καὶ ἄγνωστα εἰς αὐτοὺς τοὺς εἰδότες τὰ πράγματα. — Διὰ νὰ μὴ ὑποπέσω εἰς τὰ ἀνωτέρω ἀμαρτήματα μετέφρασα ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ τὸν παρόντα Ἀτλαντα, οὐχὶ μόνον φημιζόμενον καθ' ὅλην τὴν Γερμανίαν, ἀλλὰ καὶ ἐν χρήσει ὄντα καθ' ἅπαντα σχεδὸν τὰ σχολεῖα αὐτῆς, παραλιπὼν ἐξ ἐκ τῶν τριάντα πινάκων αὐτοῦ, μόνον εἰς τὴν Γερμανικὴν νεολαίαν χρησίμων,

καὶ προσθεὶς κατ' ἀναλογίαν αὐτῶν αὐτῶν τὸν πίνανκα τῆς Ἑλλάδος, ἐπεξεργασμένον μὲ ὅλην τὴν δυνατὴν ἀκριβείαν. Ἐπροσπάθησα δὲ ὅσον ἐνεστὶ νὰ καταστήσω τὸ ἔργον ἰθαγενές, δοὺς καὶ τύπον κανονικὸν εἰς τὰ ἀπαντῶμενα ὀνόματα, χωρὶς νὰ ἀπομακρυνθῇ τῆς μεταφραζομένης λέξεως. Τὰ δὲ ὀνόματα τῆς Παλαιστίνης μετὰ πολλῶν μόχθων ἀντέγραψα ὅπως ἀπαντῶνται εἰς τὰ ἱερὰ ἡμῶν βιβλία.

« Ὅτι δὲ ἐχρηζέ τῆς συντονωτέρας προσοχῆς εἶναι ὁ Χάρτης τῆς ἐλευθέρας καὶ δούλης Ἑλλάδος. Πρωτότυπον ἔλαβον ἀπὸ χεῖρας τὸν Χάρτην τοῦ διασχήμου Γερμανοῦ Κεϊπέρτου, ὃν μετεσκεύασα συμφώνως πρὸς τὸν ἐσχάτως ἐκδοθέντα μέγαν Γαλλικὸν Χάρτην τῆς Ἑλλάδος τὸν ἀκριβεστάτον πάντων τῶν μέχρι τοῦδε ἐκδοθέντων, ἐπειδὴ ὁ τοῦ Κεϊπέρτου, καὶ περὶ τὸ παρελθὸν ἔτος ἐκδοθείσης τῆς τελευταίας ἐκδόσεως, ἐξεδόθη ἐπὶ τῇ βίβλῃ τοῦ παρ' ἡμῶν ὑπὸ Ἀλδενχόβεν ἐκδοθέντος, ὅστις εἶναι εἰς πλεῖστα πλημμελής ὡς μὴ ἐσχεδιασμένος πανταχοῦ ἐπιστημονικῶς.

« Πρὸς ἀποφυγὴν δὲ καὶ τῶν ἐκ τῆς μεταφράσεως προερχομένων ἀτοπημάτων ἀντέγραψα τὰ ὀνόματα ἐκαστῆς ἐπαρχίας τοῦ Κράτους εἰς ἰδιαιτέρους καταλόγους, τῶν ὁποίων, ἐπιθεωρηθέντων ὑπὸ τῶν ΚΚ. Βουλευτῶν, γινωσκόντων κάλλιον παντὸς ἄλλου τὰ ὀνόματα τῆς ἰδιαιτέρας τῶν ἐπαρχίας, ἐδιορθώθησαν τὰ τυχόν ἐσφαλμένα. Τὰ δὲ ὀνόματα τῶν Ἰονίων νήσων, τῆς Ἡπείρου, Ἀλβανίας καὶ Θεσσαλίας ἐδιορθώθησαν ὑπὸ εἰδημόνων ἐγγχωρίων, οὓς παρέλαβον οἱ ΚΚ. Πρόξενοι, προσκληθέντες εἰς τοῦτο ὑπὸ τοῦ μουσοτραφεῦς Ὑπουργοῦ τῶν Ἐσωτερικῶν Κ. Α. Ρ. Ῥαγκαβῆ· τὰ δὲ τῶν ἄλλων μερῶν τῆς Τουρκίας ὑπὸ εἰδημόνων, εἰς οὓς κατέφυγον.

« Ἐπειδὴ ὁσημέραι ἡ ἡμετέρα γλῶσσα, βαίνουσα ἐπὶ τὰ πρόσω, πλησιάζει τὴν τῶν ἡμετέρων προγόνων, διὰ ταῦτα ἀναγκαῖον καθίσταται ἡδυνά ἀποβάλλωμεν βλαβερὰ καὶ τὴν λέσσαν τοῦ Γλασέρ, ἀντικαθιστῶντες ἀντὶ τῶν βαρβαρικῶν ὀνομάτων, ὅπου εἶναι δυνατόν, τὰ ἀρχαία. Πρὸς τοῦτο ἐπέστησα πολὺ τὴν προσοχὴν μου, καὶ βοηθούμενος ἀπὸ τῶν Ἀλάντα τῆς ἀρχαίας Γεωγραφίας τοῦ ἰδίου Κεϊπέρτου καὶ τοῦ Γαλλικοῦ Χάρτου ἔθεσα τὰ ἐπιστημότερα ἀρχαία ὀνόματα ἐν παρενθέσει μὲν παρὰ τὰ νέα, ὅπου συμπίπτουσιν, ἐν τῇ οἰκείᾳ δὲ θέσει, ὅπου κεῖνται κατὰ τινὰ ἀπόστασιν. Τοῦτο φρονῶ καὶ ἀφορμὴν φιλολογικῶν ἐρευνῶν παρέχει εἰς πάντα ἀρχαιομαθῆ, καὶ εἰς τὴν βαθμυδὸν ἐκνήκουν τῶν ἀρχαίων συντελεῖ καὶ τὴν διδασκαλίαν τῆς ἀρχαίας Γεωγραφίας εὐκολύνει.

« Ἄλλον καινοτομίαν εἰσήγαγον εἰς τὸν Χάρτην τῆς Ἑλλάδος, οἷς ἀντὶ τῆς τοπογραφίας τῶν Ἀθηνῶν τὴν ἀρχαίαν Ἀττικὴν καὶ τὰ σημερινὰ ὀνόματα κατ' ἀντίστροφον τοῦ προηγουμένου τρόπου πρὸς τὴν ἀρχαίαν Ἀττικὴν τοῦ Κεϊπέρτου καὶ τὸν Γαλλικὸν Χάρτην τῆς Ἑλλάδος, τὸ ὅποιον εἶναι χρησιμώτατον πρὸς πάντα ἐπιθυμοῦντα νὰ γνωρίξῃ

τὴν Ἀρχαίαν Ἀττικὴν. — Ἐκ πάντων τούτων παρτηρεῖ πᾶς τις, ὅτι τὸ ἔργον ἐξετελέσθη μὲ ὅλην τὴν δυνατὴν ἀκριβείαν μὴ ἀπολειπόμενον οὐδὲ κατὰ τὴν καλλιτεχνίαν, ἐπειδὴ ἐφιλοτιμήθη ὁ παρ' ἡμῶν φιλόπονος λιθογράφος Γερμανὸς Κ. Κόλμαν καὶ κατὰ τοῦτο νὰ μὴ μὲν τὸ ἔργον καταδεέστερον τῆς ἀκριβείας, καὶ ἂν δὲν φθάσῃ τοῦλάχιστον πλησιάζει τὴν εὐρωπαϊκὴν καλλιτεχνίαν, τὴν ὁποίαν θεωρήσας δευτέρου λόγου χάριν τῆς ἀκριβείας δὲν ἐπραγματοποίησα κατὰ τὸ πρῶτον σχέδιόν μου. Ἰδίως δὲ ὁ χάρτης τῆς Ἑλλάδος διὰ τὰς ιδιότητάς του ταύτας καθίσταται καὶ αὐτοῦ τοῦ μεγάλου Γαλλικοῦ ὡς πρὸς ἡμᾶς χρητιμώτερος. Τὸ δὲ ὅλον τοῦ ἔργου μετὰ τῆς μᾶλλον ἐπεξεργασμένης τετάρτης ἐκδόσεως τῆς ἐσχάτως ὑπ' ἐμοῦ ἐκδοθείσης Γεωγραφίας, τῆς ὁποίας ἄπαντα τὰ κύρια ὀνόματα εὑρίσκονται πανομοιότυπως καὶ εἰς πίνακας, παρέχει πρὸς τὴν διδασκαλίαν τοῦ μαθήματος τῆς Γεωγραφίας καὶ εἰς διδάσκοντας καὶ εἰς διδασκομένους ὅλας τὰς εὐκολίας, ὅσας ἔχουσι πρὸς τοῦτο τὰ σοφώτερα τῶν Εὐρωπαϊκῶν Κρατῶν. — Εἰ δὲ κατὰ τὴν πρόθεσίν μου ἐξετελέσθη τὸ ἔργον, ἄλλοι κρινέτωσαν.

» Γ. Α. ΒΑΚΑΛΟΠΟΥΛΟΣ

» Καθηγητὴς τοῦ ἐν Ἀθήναις Α'. Γυμνασίου.»

ΠΟΙΗΣΙΣ.

—•••••

ΕΛΕΓΕΙΟΝ.

ΟΙ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΙ ΤΗΣ ΛΟΓΟΙ.

—000—

Ὀλίγον πρὶν αὐτοῦ τοῦ κόσμου
Τὴν ἔρημον σκητὴν ἀφήσῃ,
Καὶ θλιβερὰ ὁ φαιτός μου
Ἀστὴρ ἐντὸς τοῦ τάφου δύσῃ,
Ἐπὶ τῆς κλίτης τοῦ θαλάτου,
Αὐτοὺς μὲ ὄμμα δακρυχέον,
Καὶ δι' ἀγῶνός της ἐσχάτου,
Τοὺς λόγους εἶπε τελευταῖον·

— α Ὡ χρυσαυγεῖς τῆς Ἰωνίας
Ἄκται, τὸ πνεῦμά μου δεχθῆτε·
Σχηματὶ γῆντρον εὐτυχίας,
Ἡλύσιόν μου σείε γερῆτε!

Κλειρία μου, παρηγορήσου·
Ἐκπνέω, πλὴν δὲν σὲ ἀφίρω.
Ἀκόλουθος, σκιά πιστὴ σου
Καὶ ζῶσα καὶ νεκρὰ θὰ μένω.
Ἐὰν εἰς νήγεμον ἐσπέραν,
Σύντροφος πλανώμενος καὶ μένος,

Ἀκούσης περιπαθεστέραν
Φωνὴν εἰς ἄλση ἀηδόνος,

Βράδυρε, βράδυρε τὸ βῆμα
Στεράζει δι' ὠδῆς περθίμου,
Ὑπὸ τῆς ὄριθος τὸ σχῆμα.
Τὸν ἔρωτά μας ἡ ψυχὴ μου!

Ἐὰν εἰς σκοπιὰν θαλάσσης
Περίλυπος ἀγκῶνα κλίρης,
Καὶ πρὸς τὰς κυανὰς ἐκτάσεις
Ὅμμα ῥεμβῶδες διευθύνῃς,

Ἀπὸ τοὺς κόλπους τῶν ὑδάτων
Αἶφνης ὡς ὄραρ θ' ἀνατέλλω,
Καὶ μὲ τὸν φλοῖσθον τῶν κυμάτων
Ψυθουρισμοὺς γλυκεῖς σὲ στέλλω.

Εἴτε χειμῶν τὸν Τρωῶλον δέρῃ,
Εἴτε, κοιμίζον τοὺς τυφῶνας,
Τὸ ἔαρ τὸ καλὸν σὲ γέρῃ
Τὰ ῥόδα καὶ τὰς χελιδόνας,

Ἄν χαίρης, χαίρομαι ἐπίσης,
Ἄν κλαί' ἡ Λύρα σου, θὰ κλαίω
Μοῦσα ἀόρατος ποιήσεις
Περιπαθεῖς θὰ σοὶ ἐμπνέω.

Κ' ἂν εἰς τὸ σκότος τῶν νερτέρων
Ὁ Ἄδης μὲ περιορίσῃ,
Καὶ κλεῖθρα καὶ φρουρὰς Κερβέρων
Ἐπάρωθέρ μου ἐπιστήσῃ·

Τὸν Ἄδην μὲ τὰ δάκρυά μου
Αὐτὸν εἰς οἶκτον θὰ βιάζω,
Ἐρῶ θρηνῶ τὸν ἔρωτά μου
Καὶ τὸν Κλειρίαν μου θὰ κράζω.

Κλειρία, πάντοτε Κλειρία·
Δότι, φίλε, οἱ θαρόντες
Εἶναι εἰς μῦθος καὶ γίλιαν
Πιστότεροι παρὰ οἱ ζῶντες!

Μάιος, 1858.

Ι. ΚΑΡΑΣΟΥΤΣΑΣ.

ΛΥΣΙΣ τοῦ ἐν τῷ προλαβόντι φυλλάδιῳ
αἰτίγματος.

Γ ρ α φ ι ε (κοινοβόλιον).

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ.

Φυλλάδ. 197. σελ. 97. στήλ. α. στιχ. 5.
ἀντὶ διδασκομένων γράφ. φιλοτεχνου-
μένων.

—0—